

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OLUMLU ÇOCUKLUK YAŞANTILARININ TANRI
TASAVVURU ÜZERİNE ETKİSİ: YETİŞKİN
BİREYLER ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA

SÜEDA AKGÜN

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. HASAN HAPLAN

İSTANBUL, 2025

İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

OLUMLU ÇOCUKLUK YAŞANTILARININ TANRI
TASAVVURU ÜZERİNE ETKİSİ: YETİŞKİN
BİREYLER ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA

SÜEDA AKGÜN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

PROF. DR. HASAN KAPLAN (TEZ DANIŞMANI)

DR. ÖĞR. ÜYESİ FEYZA UZUNOĞLU SAÇMALI

DR. ÖĞR. ÜYESİ NİHAL İŞBİLEN

İSTANBUL, 2025

ÖZ

OLUMLU ÇOCUKLUK YAŞANTILARININ TANRI TASAVVURU ÜZERİNE ETKİSİ: YETİŞKİN BİREYLER ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA

Akgün, Süeda

Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı

Öğrenci Numarası: 214016005

Open Researcher and Contributor ID (ORC-ID): 0000-0002-6814-4858

Ulusal Tez Merkezi Referans No.: 10724525

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hasan Kaplan

Haziran 2025, 135 Sayfa

Bu araştırmada, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişki konu edinilmiştir. Tanrı tasavvuru, din psikolojisinin temel inceleme alanlarından biri olup bireylerin çocukluk döneminde yaşadıkları deneyimlerin dinî kavrayışları ve Tanrı algıları üzerindeki rolü, bu alandaki kritik araştırma problemlerinden biri olmayı sürdürmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi ve yönünü tespit etmektir. Bu temel amacın yanı sıra hem olumlu çocukluk yaşantıları hem de Tanrı tasavvurunun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, çocukluk dönemindeki sosyo-ekonomik durum, kardeş sayısı, çocuklukta kiminle büyüdüğü ve din eğitimi durumu değişkenlerine göre farklılaşma olup olmadığını ortaya koymaktır.

Araştırmada, nicel yöntem belirlenmiş olup, anket tekniği ile veriler toplanmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak kişisel bilgi formu, olumlu çocukluk yaşantıları ölçeği ve Tanrı tasavvuru ölçeği kullanılmıştır. Bu araştırmanın evreni Türkiye’de ikamet eden yetişkinler olarak belirlenmiştir. Araştırmada örneklem seçiminde basit rastgele örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntem ile toplamda 315 birey örnekleme dahil edilmiştir. Toplanan veriler SPSS programında analiz edilerek iki grup arasındaki farklılıkları belirlemek için t-testi, çoklu grup analizleri için ANOVA testi uygulanmıştır. Ayrıca, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı algısı arasındaki ilişkinin yönü ve gücü korelasyon analiziyle değerlendirilmiştir.

Çalışmanın teorik kısmında araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilecek, çocukluk yaşantıları ve Tanrı algısı kavramları din psikolojisi perspektifinden ele alınacaktır. Pozitif çocukluk

yaşantılarının Tanrı algısının oluşumundaki etkileri, din psikolojisi kuramları doğrultusunda detaylandırılacaktır. Uygulama bölümünde ise ölçeklerden elde edilen bulgular doğrultusunda olumlu çocukluk yaşantısı ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişki ve sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşma düzeyleri analiz edilmiştir.

Araştırma sonuçlarına göre sosyo-demografik değişkenlerin olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuruna yönelik tutumlarda farklılaşmaya sebep olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu arasında istatistiksel açıdan anlamlı pozitif bir ilişki bulunurken; uzak/umursamaz Tanrı boyutu arasında anlamlı negatif bir ilişki saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Psikolojisi, Olumlu Çocukluk Yaşantıları, Tanrı Tasavvuru, Tanrı Tasavvurunun Boyutları.

ABSTRACT

THE EFFECT OF POSITIVE CHILDHOOD EXPERIENCES ON CONCEPTIONS OF GOD: A QUANTITATIVE STUDY ON ADULT INDIVIDUALS

Akgün, Süeda

MA in Religious Studies

Student ID: 214016005

Open Researcher and Contributor ID (ORCID): 0000-0002-6814-4858

National Thesis Center Reference Number: 10724525

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Hasan Kaplan

January 2025, 135 Pages

This study investigates the relationship between positive childhood experiences and the concept of God. As a core focus in the psychology of religion, the perception of God is thought to be shaped by early life experiences. The primary objective of this research is to investigate whether and how positive childhood experiences impact individuals' concept of God. Additionally, the study explores whether variables such as age, gender, education, occupation, childhood socio-economic status, number of siblings, primary caregiver in childhood, and religious education affect both positive childhood experiences and God perception.

A quantitative research design was adopted, and data were collected through a questionnaire. The instruments included a personal information form, the Positive Childhood Experiences Scale, and the God Image Scale. The study sample consisted of 315 adults living in Turkey, selected through simple random sampling. Data were analyzed using SPSS. T-tests were used for comparisons between two groups, and ANOVA was used for multi-group analyses. Correlation analysis was used to examine the strength and direction of the relationship between positive childhood experiences and perceptions of God.

In the theoretical section, the concepts of childhood experience and God perception are discussed from the perspective of the psychology of religion, with emphasis on

relevant psychological theories. The empirical section presents the findings based on scale data.

According to the results, socio-demographic variables significantly influenced both positive childhood experiences and perceptions of God. A statistically significant positive relationship was found between positive childhood experiences and the “positive feelings toward God” dimension. Conversely, a significant negative relationship was observed with the “distant/indifferent God” dimension.

Keywords: Concept of God, Dimensions of the Concept of God, Positive Childhood Experiences, Psychology of Religion.

İTHAF

Destegini her daim hissettiğim çok kıymetli eşim Yusuf Ziya Akgün'e ithaf olunur...

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle bana yol gösteren, karőılaőtığım zorlukları aőmamda büyük katkı sağlayan kıymetli danıőman hocam Prof. Dr. Hasan Kaplan'a en içten teőekkürlerimi sunarım.

Tez metnini okuyarak yapıcı görüő ve değerlendirmeleriyle katkı sunan Dr. Öğr. Üyesi Rale Zehra Cengiz'e teşekkür ederim. Tez savunmamda jüri üyesi olarak değerli katkılarını ve yapıcı eleőtirilerini sunarak çalıőmamın gelişimine önemli katkılar sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Feyza Uzunoğlu ve Dr. Öğr. Üyesi Nihal İşbilen'e teşekkür ederim.

Araştırmanın yürütülmesinde maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aile bireylerime, her zaman yanımda oldukları için sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Bu süreçte anlayışı, sabrı ve desteğiyle yanımda olan değerli eőime teşekkür ederim.

Ayrıca veri toplama sürecinde katkı sunan tüm kişi ve kurumlara teşekkür ederim.

Süeda AKGÜN
İSTANBUL, 2025

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
İTHAF	viii
TEŞEKKÜR	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xvi
SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ	xvii
BÖLÜM I GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Problemi	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	4
1.4. Araştırmanın Varsayımları ve Hipotezleri	4
1.4.1. Varsayımlar	4
1.4.2. Hipotezler	4
BÖLÜM II KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ	
ARAŞTIRMALAR	7
2.1. İnsan ve İnsan Gelişimi	7
2.1.1. Çocukluk Çağı Yaşantıları	8
2.1.2. Olumlu Çocukluk Çağı Yaşantıları	10
2.2. Tanrı Tasavvuru	13
2.2.1. Tanrı Kavramı ve Tanrı Tasavvuru	13
2.2.2. Psikolojide Tanrı Tasavvuru	16
2.2.2.1. İlişkisel Kuramlarda Tanrı Tasavvuru.....	16
2.2.2.1.1. Psikanalitik Kuramında Tanrı Tasavvuru.....	16
2.2.2.1.2. Nesne İlişkileri Kuramında Tanrı Tasavvuru.....	18
2.2.2.1.3. Bağlanma Kuramında Tanrı Tasavvuru	19
2.2.2.2. Bilişsel Kuramlarda Tanrı Tasavvuru	21
2.2.2.2.1. Ernest Harms ve İnanç Gelişim Kuramı.....	21
2.2.2.2.2. Goldman ve Dinî Gelişim Kuramı	23
2.2.2.2.3. Elkind ve İnanç Gelişim Kuramı.....	24
2.3. Olumlu/Olumsuz Tanrı Tasavvuru.....	26

2.4. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru ile İlgili Literatür Taraması . 27	
2.4.1. Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Dair Literatür Taraması..... 27	
2.4.1.1.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 28	
2.4.1.2.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar..... 30	
2.4.2.Tanrı Tasavvuru ile İlgili Yapılan Çalışmalar..... 34	
2.4.2.1.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar 34	
2.4.2.2.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar..... 36	
2.4.3. Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru ile İlgili Yapılan Çalışmalar..... 40	
BÖLÜM III METODOLOJİ VE UYGULAMA..... 43	
3.1. Araştırmanın Modeli 43	
3.2. Araştırmanın Evren ve Örnekleme 43	
3.2.1. Araştırmanın Katılımcı Grubu..... 44	
3.3. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri..... 47	
3.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçekler..... 47	
3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu 47	
3.3.1.2. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği..... 47	
3.3.1.3. Tanrı Algısı Ölçeği..... 48	
3.4.Verilerin Analizi..... 49	
3.5. Bulgular 51	
3.5.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği ile İlgili Bulgular 51	
3.5.2. Tanrı Algısı Ölçeği ile İlgili Bulgular 59	
3.5.3. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular 85	
BÖLÜM IV TARTIŞMA..... 88	
4.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Sosyo-Demografik Değişkenler 88	
4.1.1. Yaşa Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları..... 89	
4.1.2. Cinsiyete Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları..... 90	
4.1.3. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları..... 92	
4.1.4. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları 93	
4.1.5. Çocuklukta Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları 93	
4.1.6. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları..... 95	
4.1.7. Çocuklukta Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları..... 96	
4.1.8. Din Eğitimi Nereden Aldığına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları 96	
4.2. Tanrı Tasavvuru ve Sosyo-Demografik Değişkenler 97	

4.2.1. Yaşa Göre Tanrı Tasavvuru	98
4.2.2. Cinsiyete Göre Tanrı Tasavvuru	100
4.2.3. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuru	102
4.2.4. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuru	104
4.2.5. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuru	104
4.2.6. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuru.....	105
4.2.7. Çocuklukta Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuru	106
4.2.8. Din Eğitimi Nereden Aldığına Göre Tanrı Tasavvuru.....	106
4.3. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru Arasındaki İlişki.....	107
BÖLÜM V SONUÇ.....	111
REFERANSLAR.....	115
EKLER.....	128
EK A Katılımcı Bilgilendirme ve Onam Formu	128
EK B Kişisel Bilgi Formu	129
EK C Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği	130
EK Ç Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği İzni.....	131
EK D Tanrı Algısı Ölçeği.....	132
EK E Tanrı Algısı Ölçeği İzni	133
EK F Etik Kurul İzni	134
ÖZGEÇMİŞ.....	135

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1. Araştırma Grubunun Sosyo-Demografik Dağılımı	45
Tablo 3.2. Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Dair Normallik Verileri	49
Tablo 3.3. Tanrı Tasavvuruna Dair Normallik Verileri	50
Tablo 3.4. Yaş Gruplarına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	51
Tablo 3.5. Yaş Gruplarına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	52
Tablo 3.6. Cinsiyete Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik T-Testi Sonuçları.	52
Tablo 3.7. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	53
Tablo 3.8. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	53
Tablo 3.9. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	54
Tablo 3.10. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	54
Tablo 3.11. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri.....	55
Tablo 3.12. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi	55
Tablo 3.13. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	56
Tablo 3.14. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	56
Tablo 3.15. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri.....	57
Tablo 3.16. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi	57
Tablo 3.17. Din Eğitimi Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	58
Tablo 3.18. Din Eğitimi Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	58

Tablo 3.19. Yaş Gruplarına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	59
Tablo 3.20. Yaş Gruplarına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	62
Tablo 3.21. Cinsiyete Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların T-Testi Sonuçları. 63	
Tablo 3.22. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	64
Tablo 3.23. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	66
Tablo 3.24. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	67
Tablo 3.25. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	70
Tablo 3.26. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	72
Tablo 3.27. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	73
Tablo 3.28. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	75
Tablo 3.29. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	76
Tablo 3.30. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	78
Tablo 3.31. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	80
Tablo 3.32. Din Eğitimi Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri	81
Tablo 3.33. Din Eğitimi Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi.....	84
Tablo 3.34. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Seven Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları.....	85
Tablo 3.35. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları.....	86

Tablo 3.36. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Uzak/Umursamaz Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları	86
Tablo 3.37. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları	87
Tablo 3.38. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları.....	87

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil B.1. Kişisel Bilgi Formu	129
Şekil C.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği	130
Şekil Ç.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği İzni.....	131
Şekil D.1. Tanrı Algısı Ölçeği.....	132
Şekil E.1.Tanrı Algısı Ölçeği İzni.....	133

SEMBOLLER VE KISALTMALAR LİSTESİ

akt.	Aktaran
çev.	Çeviren
Ed.	Editör
F	Fisher-Snedecor Test İstatistiği
H	Hipotez
LSD	Least Significant Difference Çoklu Karşılaştırma Testi
M	Ortalama Puan
N	Katılımcı Sayısı
OÇYÖ	Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği
p	Anlamlılık Düzeyi
r	Korelasyon Katsayısı
Sd.	Standart Deviation (Standart Sapma)
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SS	Standart Sapma
TAÖ	Tanrı Algısı Ölçeği
vd.	Ve diğerleri
$\bar{X}$	Ortalama

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Problemi

Bireylerin yaşantısındaki dinî hayatın oluşumu, gelişimi, gelişim şartları ve süreçleri, sonuçlarını ve etki-tepkilerini mercek altına alan din psikolojisi (Hayati Hökelekli, 2016, s. 17) bir disiplin olarak tesis edildiğinden itibaren Tanrı tasavvuru, alanın temel araştırma problemlerinden ve sahasından biri olagelmıştır (Hacıkeleşoğlu, 2023, s. 77). Disiplinin kuruluşundan itibaren din psikologlarının Tanrı tasavvuruna yönelik kuramsal ilgisi, bir dizi kavram ve kuramın inşa edilmesine sebebiyet vermiştir. Bireylerin Tanrı tasavvurunu nasıl şekillendirdiği ve hangi faktörlere dayandığı da araştırılan önemli bir konu olmuştur ve bu durum, farklı kuramsal yaklaşımlarla açıklanma çabası içine girilmiştir (Arsoy & Kınter, 2024, s. 246). Bu bağlamda, Freud'un görüşleri, Nesne-İlişkileri Kuramı, Bağlanma Kuramı ve Bilişsel Yaklaşımlar gibi farklı teoriler, Tanrı algısının psikolojik gelişim sürecini anlamada kritik bir rol oynamaktadır (Yıldız, 2007, s. 24). Bu kuramlar, bireylerin Tanrı tasavvurunu şekillendiren psikolojik mekanizmaları anlamaya yönelik temel teorik çerçeveler sunmaktadır. Barrett (2001), Tanrı tasavvurunun gelişimini iki temel kuramla açıklamaktadır: Bilişsel kuramlar, bireyin gelişimsel aşamalarındaki bilişsel süreçleri ile ilişkiliyken ilişkisel kuramlar erken dönemde başkalarıyla kurulan ilişkileri temel alan ve bu ilişkilerin Tanrı tasavvurunu şekillendirdiğini öne süren kuramlardır. İlişkisel kuramlar daha çok Freud'un psikoanalitik kuramı ve nesne-ilişkileri kuramına dayandığı gibi, biliş temelli yaklaşımlar Piaget'nin kuramına dayanmaktadır (Ruchgy, 2004, ss. 78-79).

Din psikolojisinin kuruluşundan itibaren Tanrı tasavvuruna yönelik inşa edilen teorik perspektifler, alanda daha sonra yapılan çalışmaların seyrini de önemli ölçüde belirlemiştir. Nitekim alan yazınına bakıldığında Tanrı tasavvuruna yönelik birçok

çalışmanın varlığı dikkat çekmektedir¹. Tanrı tasavvuru, Tanrı tasavvurunu etkileyen sosyal ve psikolojik faktörler, Tanrı tasavvuru kuramları gibi problem alanları gerek teorik gerekse ampirik düzlemde çeşitli araştırmalarda ele alınmış ve ele alınmaya devam etmektedir. Söz konusu çalışmalar mercek altına alındığında; Tanrı tasavvurunun çeşitli psikolojik, sosyal ve gelişimsel faktörlerle nasıl ilişkili olduğunun temel çalışma alanlarından biri olduğu gözükmektedir. Tanrı tasavvuru, farklı bağlamlarda psikolojik iyi oluş, benlik saygısı, bağlanma stilleri, değer yönelimleri, huzur ve mutluluk gibi etkenler üzerinden ampirik surette araştırılmıştır. Aynı zamanda Tanrı tasavvuru, bağlanma kuramı ve nesne ilişkileri kuramı gibi psikolojik kuramlarla ilişkilendirilerek, üzerine çeşitli teorik araştırmalar yapılmıştır. Bunların yanı sıra Tanrı tasavvurunun travma sonrası büyüme ve gelişme ile ilişkisi, dinî inançların insanların zorlayıcı deneyimlerden nasıl güçlenerek çıktıklarını anlamada kullanılmıştır. Ayrıca evli çiftlerde bağlanma stilleri ve evlilik doyumu, Tanrı tasavvuru ve mutluluk ilişkisi gibi bağlamlar, Tanrı inançlarının kişilerarası ilişkiler ve bireysel mutluluk üzerindeki etkilerini anlamaya yönelik çalışmalar sunmaktadır.

Tüm bunlar, Tanrı tasavvurunun hem teorik hem de pratik açıdan din psikolojisinde önemli bir araştırma problemi ve araştırma nesnesi olduğunu göstermektedir. Zikredildiği üzere, Tanrı tasavvurunu etkileyen veya karşılıklı ilişkide bulunabileceği iddia edilen birçok faktör, Tanrı tasavvurunun araştırma konusu yapılmıştır. Ancak Tanrı tasavvurunu önemli ölçüde etkileyen çocukluk yaşantılarının din psikolojisi sahasında yeterince ele alınmadığı görülmektedir. Söz konusu alana dair yalnızca bir çalışmanın yapıldığı, bu çalışmanın da olumsuz çocukluk yaşantılarına odaklandığı anlaşılmaktadır. Bu durum, bireyin yetişkinlik dönemindeki mental, fiziksel, duygusal ve sosyal gelişimlerinde çok önemli bir rol üstlenen olumlu çocukluk yaşantılarının (Doğan & Yavuz, 2020a) bu açıdan ele alınmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Söz konusu gereklilikten hareketle bu çalışmanın merkezi ilgisini olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuru oluşturmaktadır. Araştırmanın temel problemi, olumlu çocukluk yaşantılarının Tanrı tasavvuru ile ilişkisini keşfetmektedir. Aynı zamanda hem olumlu çocukluk yaşantılarının hem de Tanrı tasavvurunun yaş, cinsiyet, eğitim durumu, meslek, din eğitimi durumu, çocuklukta sosyo-ekonomik düzey

---

¹ Söz konusu çalışmalara ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir.

değişkenlerine göre farklılaşma düzeyi araştırmanın temel problematiklerinden birini oluşturmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Pozitif psikoloji ile birlikte psikolojide olumlu olana yönelik ilgi artmaktadır. Pozitif psikoloji ile psikolojik araştırmalar, bireyin psikopatolojilerine odaklanmanın ötesine geçmek suretiyle iyi oluş, yaşam doyumu ve insani potansiyelin güçlendirilmesi gibi olumlu yönelimlere daha sistematik biçimde yönelmeye başlamıştır (Holte vd., 2014). Psikoloji disiplinindeki söz konusu değişim veya yenilik, olumlu çocukluk yaşantılarına ilişkin ilgiyi de beraberinde getirmiştir. Bu perspektif, çocukluk yaşantılarının bireyin ilerleyen davranışlarına ve yaşantılarının çeşitli alanlarına nüfuz ettiğinden hareket eder (A. Arslan & Özyürek, 2023, s. 74).

Psikolojide olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik ilginin artması ile din psikolojisi geleneğinde Tanrı tasavvurunun ana araştırma alanlarından biri olması, bu araştırmanın ortaya çıkışının temel belirleyicisidir. Olumlu çocukluk yaşantılarının bireylerin ileriki yaşamlarındaki tutum ve davranışlarını şekillendirdiğine dair psikolojik varsayım, bu yaşantıların bireylerin Tanrı tasavvurunu nasıl etkilediğine yönelik araştırma ilgisini de artırmıştır. Bu araştırma söz konusu ilgiden hareketle olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi keşfetmeyi ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu açıdan araştırma, belirlenen örneklem üzerinden bireylerin olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurları arasındaki ilişkiyi analiz etmek ve bir ilişki tespit edildiği takdirde bu ilişkinin yönünü tayin etme amacını gütmektedir. Araştırmanın bir diğer amacı da temel amacı daha iyi çözümleyebilmek için çeşitli sosyo-ekonomik değişkenler göz önüne alınarak hem olumlu çocukluk yaşantılarına hem de Tanrı tasavvuruna yönelik tutumları tespit etmektir. Bu doğrultuda araştırma, sosyo-ekonomik değişkenler, olumlu çocukluk yaşantısına ve Tanrı tasavvuruna dair tutumlarda istatistiksel açıdan farklılaşmaya anlamlı düzeyde sebep oluyor mu? sorusunu çözmeyi hedeflemektedir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bir araştırmanın kapsamı, temelde hangi olgunun ölçülmek istendiği ve hangi değişkenlerin analiz edilmek istendiğiyle doğrudan ilişkilidir. Bu bağlamda araştırmanın kapsamı olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuru ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışma, teorik düzlemde olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuru kuramları ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesi ve kapsamı, pratik alana katkı sağlayacağı düşünülen teorilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla bu alana ilişkin tüm teorilerin bir anlatısını sunmak araştırmanın kapsamında değildir. Araştırmanın uygulama düzeyinde ise seçilen örneklem üzerinden cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, kardeş sayısı gibi değişkenler bağlamında olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuruna ilişkin tutumlar ve bu iki olgu arasındaki ilişki ile sınırlandırılmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları ve Hipotezleri

1.4.1. Varsayımlar

Çalışmanın varsayımları şu şekildedir;

- i) Araştırmada kullanılan OÇYÖ ve TAÖ ölçekleri araştırma kapsamında elde edilmek istenen verileri toplayabilecek güçtedir.
- ii) Araştırmada uygulanan yöntem ve teknikler, araştırma problemini çözebilecek ve amaçlarını gerçekleştirebilecek yeterliliktedir.
- iii) Araştırmanın örnekleme, evreni temsil edebilecek güçtedir.

1.4.2. Hipotezler

H1: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun boyutları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H1a: Olumlu çocukluk yaşantıları ile seven Tanrı boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H1b: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H1c: Olumlu çocukluk yaşantıları ile uzak/umursamaz Tanrı boyutu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H1d: Olumlu çocukluk yaşantıları ile korkutan ve cezalandıran Tanrı boyutu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H1e: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutu arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

H2: Olumlu çocukluk yaşantıları ile demografik değişkenler arasında farklılaşma vardır.

H2a: Yaş değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2b: Cinsiyet değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2c: Eğitim durumu değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2d: Meslek değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2e: Sosyo-ekonomik durum değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2f: Kardeş sayısı değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2g: Kiminle büyümüş olduğu değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H2h: Din eğitimi durumu değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır.

H3: Tanrı Tasavvurunun seven Tanrı boyutu, Tanrı'ya yönelik olumlu duygular, uzak/umursamaz Tanrı boyutu, korkutan ve cezalandıran Tanrı boyutu ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutu ile demografik değişkenler arasında farklılaşma vardır.

H3a: Yaş değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3b: Cinsiyet değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3c: Eğitim durumu değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3d: Meslek değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3e: Sosyo-ekonomik durum değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3f: Kardeş sayısı değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3g: Kiminle büyümüş olduğu değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

H3h: Din eğitimi değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır.

BÖLÜM II

KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE / İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, insan gelişimi ve temelleri, çocukluk çağı yaşantıları, olumlu çocukluk çağı yaşantıları, Tanrı tasavvuru, Psikoloji de Tanrı tasavvuru konularına değinilmiş; olumlu çocukluk çağı yaşantıları ve Tanrı tasavvuru kavramlarıyla ilgili yurt içi ve yurt dışında yapılmış araştırmalar incelenmiştir.

2.1. İnsan ve İnsan Gelişimi

İnsan gelişen bir varlıktır. Bu gelişimini biyolojik, psikolojik ve sosyal etkileşimler ile sürdürür (Papalia vd., 2008). Bu süreç, bireyin doğumu ile yaşlılık dönemini kapsayan farklı evrelerde çeşitli değişim ve gelişim aşamalarını içeren bir dönemdir. İnsan gelişimi fiziksel büyüme ile beraber bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimi de içinde barındırır. Her bir gelişimsel aşama, insanın hayatındaki diğer aşamaların temellerini atar. Bu nedenle, insan gelişimi konusunda yapılan araştırmalar, bireylerin tüm yaşam boyu sürecek gelişimsel süreçlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır (Santrock, 2016).

Psikolojide insan gelişimini anlamaya yönelik çeşitli teoriler ortaya atılmıştır. Örneğin; Piaget'nin bilişsel gelişim teorisi, Erikson'un psikososyal gelişim aşamaları ve Bowlby'nin bağlanma teorisi gibi önde gelen teoriler, insan gelişiminin temel boyutlarını açıklamaktadır (Bowlby, 1969; Erikson, 1963; Piaget, 1952). Bu teoriler, bireyin çevresiyle etkileşime girerek nasıl şekillendiğini ve özellikle çocukluk döneminin, kişilik, değerler, inançlar ve duygusal bağlar gibi pek çok özelliğin gelişiminde nasıl kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır (Erikson, 1963).

Çocukluk dönemi, bireylerin temel güven duygularının inşa edildiği, sosyal ilişkilerinin şekillendiği ve bilişsel gelişimlerinin temellerinin atıldığı bir süreçtir

(Bowlby, 1969). Bu dönemdeki yaşantılar, bireyin kişiliğinin ve dünya görüşünün temel taşlarını oluşturur. Çocukluk yıllarındaki olumlu ya da olumsuz deneyimler, bireylerin yaşam boyu psikolojik sağlığını, kimlik gelişimini ve genel dünya görüşlerini derinden etkileyebilir (Schoore, 2001, s. 209).

Çocukluk dönemindeki gelişimsel deneyimler, aynı zamanda bireylerin dinî inançlarının şekillendiği ve Tanrı tasavvurunun temellerinin atıldığı bir dönemdir. Aile, çevre ve diğer sosyal bağlar, bir çocuğun Tanrı'yı algılama biçimini etkileyebilir ve bu, bireyin yaşam boyu devam edecek olan dinî inanç sistemlerini oluşturabilir (Granqvist & Kirkpatrick, 2013). Dolayısıyla, çocukluk dönemi, sadece psikolojik gelişim için değil, aynı zamanda dinî inançlar ve Tanrı tasavvuru açısından da kritik bir öneme sahiptir.

2.1.1. Çocukluk Çağı Yaşantıları

Çocukluk çağı, bireyin gelişim sürecinde temellerinin atıldığı ve yaşamın ilerleyen dönemlerindeki tutum, davranış ve algıların şekillendiği kritik bir evre olarak, psikolojinin uzun zamandır üzerinde durduğu bir araştırma alanıdır. Bu dönemde bireyler farklı özellikler gösterse de, yaş değişkenine göre belirlenmiş bir gelişim evresine ulaşacakları varsayılmaktadır (Kandır & Alpan, 2008). Çocukluk çağı, uzmanlar tarafından genellikle 0-18 yaş arasını kapsayan bir evre olarak tanımlanmakta olup, 0-8 yaş arasını erken çocukluk, 8-12 yaş arasını orta çocukluk ve 12-18 yaş arasını ise ergenlik dönemi olarak sınıflandırmışlardır (Ayyıldız & Akardaş, 2020). Hem biyolojik hem de psikolojik açıdan çocukluk dönemi, insan yaşamının en hızlı değişim ve gelişim gösterdiği aşamalardan biridir.

Psikolojinin çeşitli alanlarında çocukluk dönemi, farklı perspektiflerden ele alınmış ve bir dizi tanıma yer verilmiştir. Yaşam boyu gelişim kuramının kurucusu Santrock çocukluğu, doğumdan ergenliğe kadar uzanan ve hızlı bilişsel ve duygusal gelişimlerin gerçekleştiği bir dönem olarak nitelendirmiştir (Santrock, 2016, s. 301). Santrock'un yanında gelişim psikologları, çocukluk çağını 0-18 yaş arasındaki fiziksel, zihinsel, sosyal, duygusal ve dil gelişimindeki ilerlemelerin görüldüğü bir dönem olarak tanımlar (Ayyıldız & Akardaş, 2020, s. 57). Bu tanımlamalardan hareketle çocuğun fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan henüz gelişimini tamamlamamış bir birey olduğu

ifade edilebilir (Karadoğan, 2019, s. 196). Zaman içinde birey, belirli aşamaları tamamlayarak kimlik kazanma ve psikolojik bütünlük elde etme yolunda ilerler.

Çocukluk çağı yaşantılarının bireyin gelişim süreçleri üzerinde belirleyici rol oynaması, psikolojideki pek çok kuramın odak noktası olmuştur. Örneğin Freud'un psikanalitik kuramı, Adler'in bireysel psikoloji yaklaşımı, Erikson'un psiko-sosyal gelişim modeli ve Young'un şema terapi yaklaşımı, çocukluk çağı yaşantılarını merkeze alan psikolojideki en bilindik kuramlardır (Doğan & Aydın, 2020, s. 2) Psikolojide çocukluk yaşantılarının üzerinde bu denli durulmasının sebebi, bireyin çocukluk döneminde geçirdiği yaşantıların yetişkinlik dönemindeki duygu, davranış ve düşüncelerinin temelini oluşturuyor olmasıdır (Burger, 2006).

Çocukluk çağını merkeze alan araştırmalarda görülmektedir ki bu çağdaki yaşantıların niteliği, ilerleyen dönemlerde bireyin psikolojik, sosyal ve davranışsal yaşantısında en önemli yordayıcısıdır (H. Yılmaz, 2019). Bireyin çocukluk döneminde edindiği deneyimler hem bireysel hem de diğer insanlarla olan ilişkilerde düşünce ve inançlarının oluşmasını sağlamaktadır (Yavuzer, 2021). Kutlu da bu ifadeyi destekleyici bir şekilde (2014) yetişkinlikteki yaşamımızın şekillenmesinde çocukluk yaşantılarının kilit bir rol oynadığını söylemektedir.

Aile, arkadaş, okul ortamı, sosyal çevre gibi etkenler çocukluk çağı yaşantılarını oluşturan temel unsurlardır (Tekay Kara, 2022, s. 29). Birey bu unsurlarla kurduğu etkileşim neticesinde olumlu/olumsuz deneyimler elde eder. Buradan hareketle çocukluk çağındaki deneyimlerinin niteliği, bireyin ilerideki yaşantılarındaki ruhsal ve sosyal uyumunun/uyumsuzluğunun anlaşılmasında anahtar bir rol oynadığı söylenebilir.

Güncel araştırmalar, bireylerin çocukluk döneminde maruz kaldıkları ihmal, istismar, örselenme ve çeşitli travmatik yaşantıların; psikolojik, sosyal, bilişsel ve fiziksel gelişim üzerinde uzun vadeli olumsuz etkiler oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu tür olumsuz yaşantılar, ilerleyen yaşlarda ortaya çıkabilecek psikopatolojik sorunların temel risk faktörleri arasında değerlendirilmektedir (Örsel vd., 2011, ss. 130-136).

Görüldüğu üzere, psikoloji literatüründe uzun yıllar boyunca özellikle risk faktörlerine, bozulmalara ve olumsuz yaşantıların etkilerine odaklanılmıştır. Ancak bu

odak noktası, Dünya Sağlık Örgütü'nün (2006) sağlık tanımıyla birlikte dönüşmeye başlamıştır. Dünya Sağlık Örgütü, sağlığı “*yalnızca hastalık ve sakatlık durumunun yokluğu değil; bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda tam bir iyilik hali*” olarak tanımlamaktadır.

Bu bütüncül yaklaşım, bireylerin sadece sorunlarına değil; aynı zamanda güçlü yönlerine, potansiyellerine ve olumlu yaşantılarına da odaklanmayı gerektirmiştir. Bu doğrultuda gelişen pozitif psikoloji, bireylerin psikolojik sağlıklarını, yaşam doyumlarını, anlam arayışlarını ve olumlu duygusal deneyimlerini incelemeyi merkezine alarak psikolojide yeni bir paradigma sunmuştur.

Pozitif psikolojinin kurucularından Martin Seligman, bireyin iyi oluşunu merkeze aldığı yaklaşımıyla bu düşünsel dönüşümün öncülerinden biri olmuştur. Seligman'a göre psikolojinin görevi yalnızca bireylerin olumsuz yaşantılarına müdahale etmekle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda bireylerin olumlu özelliklerini keşfetmelerine, geliştirmelerine ve bu yönleriyle topluma katkıda bulunmalarına da imkân sağlamalıdır (Taylor, 2001). Bu bakış açısıyla, bireyin yaşamındaki olumlu deneyimler sadece kişisel mutluluğa değil, toplumun genel yapısının iyileştirilmesine de katkı sunmaktadır.

Pozitif psikolojinin bu temel ilkelerinden hareketle, çocukluk döneminde yaşanan olumlu deneyimlerin bireyin benlik gelişimi, kimlik inşası ve kişilik yapısı üzerindeki etkileri göz ardı edilemez bir hale gelmiştir. Erken dönemde yaşanan güven verici, destekleyici ve olumlu deneyimler; bireyin yaşam boyu süren psikolojik dayanıklılığını, öz saygısını ve sosyal uyumunu güçlendirmenin yanı sıra (Horasanli, 2024, s. 32), dinî inanç sisteminin gelişiminde ve Tanrı tasavvurunun biçimlenmesinde de belirleyici bir rol oynamaktadır.

2.1.2. Olumlu Çocukluk Çağı Yaşantıları

Çocukluk çağı yaşantıları, bireyin yaşam boyu gelişiminde önemli bir etkiye sahip olduğu ve kişilik gelişiminde, duygusal ve sosyal becerilerinin şekillenmesinde belirleyici bir rol üstlendiği kanıksanamaz bir gerçektir. Bu dönemde edinilen deneyimler büyük oranda hatırlanmakta ve etkisini yaşam boyu devam ettirmektedir

(Tarhan, 2016). Bireyin çocukluk anıları, hem kendi yaşam koşullarıyla ilgili değerlendirmelerini hem de çevresiyle kurduğu ilişkinin somut izlerini ortaya koyarken aynı zamanda öznel yaşamının temellerinin de atıldığı bir dönemdir (Adler, 2017, s. 25) Aile içi ilişkiler, arkadaşlıklar, okul ortamı ve sosyal çevre, çocukluk çağı yaşantılarını oluşturan temel bileşenlerdir (Manap, 2015, s. 825)

Çocukluk yaşantılarını oluşturan bu bileşenler arasında aile, başta çocukluk çağı olmak üzere bireyin yaşantısını etkileyen en önemli etkidir (Çelikkaleli vd., 2009, s. 628). Çocuklukta aile ile kurulan sağlıklı ilişkiler yetişkinlikteki tutum ve davranışları etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklarına karşı gösterdikleri duygusal tepkiler, onlara karşı takındıkları tutum; çocukların etkisini yaşam boyu hissedecekleri duygularına ve bu duygularını davranışa dökme biçimlerine etki etmektedir (Goleman, 1996'den akt.; Yıldızeli vd., 2024, s. 99). Kısaca çocuklukta kurulan bu etkileşimler çocuğun olumlu/olumsuz deneyimler elde etmesini sağlar.

Bireyin çocuklukta yaşadığı deneyimler ileriki yaşlarda pek çok sorunun da kaynağı olabilir. Bundan dolayı psikolojide pek çok kuram çocukluk yaşantılarına odaklanmıştır. Örneğin Psikoanalitik kuramının kurucusu Freud başta olmak üzere pek çok kişilik kuramcısı çocukluk döneminin önemine vurgu yapmıştır (Bilgin vd., 2021). Yapılan araştırmalarda çocukluğunda ihmal ve istismar gibi olumsuz deneyimleri olan bireylerin yetişkinlikte bağımlılık eğilimi, depresyon ve yaşamı tehdit eden düşünceler ile karşı karşıya kalırken olumlu yaşantıları olan bireylerin yetişkinlik dönemlerinde iyi oluş hali sergilediklerini ortaya koymuştur (Oge vd., 2020).

Çocukluk döneminde yaşanan olumlu/olumsuz deneyimler bireyi yalnızca bilişsel, sosyal ve psikolojik anlamda değil fiziksel anlamda da etkileyebilmektedir. Yapılan araştırmalar, çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalan ve travmatik deneyimler yaşayan bireylerde beyin gelişimi olumsuz etkilenmekte ve bu durum kansere yakalanma ihtimaliyle de ilişkilendirilmektedir (Brown vd., 2013; Teicher vd., 2016). Buradan hareketle çocukluk çağı yaşantıları üzerine yapılan araştırmaların çoğunun olumsuz deneyimlere odaklanarak bu deneyimlerin yetişkinlikteki etkilerini inceledikleri söylenebilir. Ancak bu düşünce pozitif psikolojinin ortaya çıkmasıyla değişmeye başlamıştır (Kararımak & Siviş, 2008). Bireyin iyi oluş hali için olumsuz duygu ve tecrübelerinin yokluğunu yeterli görmeyen pozitif psikoloji, kişinin olumlu

deneyimlerinin de var olması gerektiğini savunmuştur. Örneğin çocuklukta olumsuz deneyimlerin olmaması iyi bir çocukluk çağı geçirildiğini göstermez. İdeal bir çocukluk çağı için hem olumsuz deneyimlerin az yaşanması hem de olumlu deneyimlerin yeterli düzeyde yaşanmış olması gerekmektedir. Bu nedenle, çocukluk çağı araştırmalarının olumsuz deneyimlerden ziyade olumlu deneyimlere odaklanarak yetişkinlikteki etkilerini araştırması daha isabetli olacaktır (Doğan & Aydın, 2020, ss. 2-3).

O halde olumlu çocukluk çağı deneyimlerini nasıl tanımlayabiliriz? Doğan ve Aydın (2020) olumlu çocukluk yaşantılarını, bireyin duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkileyecek güven, takdir edilme, ilgi görme, sevilme ve mutluluk gibi olumlu duyguların yeterli düzeyde karşılanması olarak tanımlamışlardır. Sege ve Brown (2017) ise olumlu çocuk çağı deneyimlerini çocuğun temel bakım vereni tarafından sevgi ve şefkatle büyütülmesi, çocukluğun güvende hissedeceği bir ortamda geçmiş olması, sosyal beceriler edineceği imkanlara sahip olması ve duygusal yeterliliklerini öğrenebilmesi olarak tanımlamışlardır (Sege & Browne, 2017, s. 79). Ayrıca çocukluk yaşantılarının olumlu geçirildiğini gösteren bir diğer ölçüt ise çocuğun psikolojik ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmamış olmasıdır (Ertürk Yıldız, 2023, s. 7). Anne-babanın çocuklarını büyütürken çocuklarına ilgi ve şefkatle yaklaşması ve onların duygusal ihtiyaçlarını karşılaması olumlu çocukluk çağı yaşantısına bir örnektir (Yıldızeli vd., 2024, s. 99). Olumlu çocukluk yaşantılarında cesareti destekleyici okul ortamı (Kasen vd., 1998) ve arkadaş desteği (Ueno, 2005) de önemlidir. Kısaca birey çocukluk yaşantılarını pozitif hatırlıyorsa, çocukluğunda yeterli ilgi ve sevgi gördüğünü düşünüyorsa, genel olarak tüm ihtiyaçlarının özelde ise psikolojik ihtiyaçlarının giderildiğini düşünüyorsa ve çocukluğunda güvenli bir çevrede büyüdüğünü söyleyebiliyorsa, olumlu çocukluk çağı deneyimlerine sahip olduğu söylenebilir (Doğan & Yavuz, 2020b, s. 315).

Sege ve Browne (Sege & Browne, 2017, s. 82) bu çerçevede olumlu çocukluk yaşantılarını çeşitli çevresel ve bireysel faktörleri dikkate alarak dört maddede özetlemişlerdir:

- i) **Bakımverene veya Yakın İlişkilere Güvenli Bağlanma:** Çocuk, bakımverenleriyle güvenli bağlar kurarak duygusal güvenlik ve destek sağlar, bu da sağlıklı gelişimi destekler.
- ii) **Komşuluk ve Toplumsal Unsurları İçeren Güvenle Oynanabilen Sabit, Koruyucu ve Eşitlikçi Ortamlar:** Çocuk, güvenli ve eşitlikçi bir çevrede sosyal ilişkiler kurarak toplumsal uyum ve güven hissi geliştirir.
- iii) **Geliştirici Sosyal Katılım ve Bağlılık:** Çocuk, okul ve sosyal gruplarda aktif katılım göstererek aidiyet duygusu ve sosyal becerilerini güçlendirir.
- iv) **Olumlu Bir Kendilik İmajı ve Farkındalığı Geliştirmek İçin Sosyal ve Duygusal Yetkinlikler:** Çocuk, duygusal ve sosyal beceriler kazanarak sağlıklı bir kendilik imajı ve içsel farkındalık geliştirir.

Sege ve Browne'un bu dört boyutlu yaklaşımı, olumlu çocukluk yaşantılarının yalnızca bireysel değil, aynı zamanda çevresel faktörlerle de şekillendiğini ortaya koymaktadır. Güvenli bağlanma ilişkileri, koruyucu sosyal çevre, aktif sosyal katılım ve olumlu benlik algısının birlikte işlendiği bu yapı, çocuğun duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimi açısından güçlü bir zemin hazırlar. Buradan hareketle denilebilir ki bu unsurlar, bireyin yaşam boyu sürdüreceği psikolojik dayanıklılığı desteklemenin yanı sıra, sağlıklı kimlik gelişimi, güven duygusu ve öz yeterlilik gibi kişilik özelliklerinin temellerini de oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bu yapı taşları olumlu çocukluk yaşantılarının yalnızca geçmişe dair anı kümeleri değil, bireyin tüm yaşamını etkileyen derin psikososyal dinamikler olduğunu göstermektedir.

2.2. Tanrı Tasavvuru

2.2.1. Tanrı Kavramı ve Tanrı Tasavvuru

Tanrı kavramı, insanlığın tarih sahnesinde boy gösterdiği andan itibaren en eski ve en derin düşünsel konularından biri olmuştur. 'Tanrı kavramı fikri' ise ilk olarak 19. yüzyılın başlarında bilimsel olarak kullanılmaya başlanmıştır (Yıldız, 2007). Tanrı kavramının ve Tanrı tasavvurunun zihnimizde daha anlamlı hale gelmesi için konuya öncelikle kavram ve tasavvur kelimelerini tanımlayarak başlanılacaktır.

Kavram (concept) sözlükte “Bir fikir, özellikle de bir kategoriye karşılık gelen ve o kategorinin temel özelliklerinden oluşan soyut, genel bir fikir; şeyleri, anlamlarını ve hangi kategorilere veya gruplara ait olduklarını, ne işe yaradıklarını vb. hatırlamak ve anlamak için kullanılan zihinsel bir temsil” şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2000, s. 436). Bu çerçevede, Tanrı kavramı, Tanrı’ya ait özellikler, sıfatlar, semboller ve bilgilerle şekillenmekte ve Tanrı tasavvurunun oluşabilmesi için gerekli olan ön koşulu sağlamaktadır. Çünkü kavram var olmadan tasavvur meydana gelmemektedir (Çetin, 2018, s. 78).

Tasavvur (representation) “ruhsal güçler veya duyuşsal uyarılarla zihinde önceden oluşan herhangi bir nesnenin, olayın, fiilin ya da bir kavramın istekli olarak yeniden özel bir biçimde şekillenmesi, canlanması, anlam kazanması veya hatırlanması” şeklinde tanımlanmaktadır (Yavuz, 1983, s. 159). İnsanı diğer canlılardan ayıran bilişsel yeteneklerin başında, soyutlama, somutlaştırma, anlamlandırma ve içselleştirme süreçlerinde kullanılan bu tasavvur yetisi gelmektedir (Çetin, 2019). Tasavvur yetisi, soyut dinî kavramları somut hale getirerek anlaşılmasını kolaylaştırırken, somut öğeleri de soyutlaştırarak onlara daha derin anlamlar katmaktadır (Çetin, 2011). Din psikolojisi literatürüne baktığımızda tasavvur ile eş anlamlı olarak imge kelimesi de kullanılmaktadır. İmge (image) sözlükte “görsel bilgilerin zihinsel temsili, dış uyarıcılar olmaksızın hatırlanan daha önceki bir duyu yaşantısının benzeri veya kopyası; gerçekte olmayan bir şeyin zihinsel resmi, bir izlenim, hayal gücünün yarattığı bir fikir; bir insanın, kurumun, gurubun vs. insanlar üzerinde bıraktığı genel izlenimi” olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2000, s. 380).

Bu çerçevede, Tanrı kavramı ve tasavvuru da aynı bilişsel süreçlerden geçerek bireyin zihninde şekillenir. Tanrı kavramı ve Tanrı tasavvuruna geçmeden önce Tanrı kelimesine değinmek yerinde olacaktır. Tanrı sözlükte “evreni yarattığı varsayılan ilahi güç” olarak tanımlanır (Budak, 2000, s. 741). Din psikolojisinin kurucusu olarak kabul edilen William James (James, 2017) *Dinî Tecrübenin Çeşitliliği (The Varieties of Religious Experience)* adlı eserinde Tanrı’yı, zihinsel kategorilerden oluşan soyut bir kavramdan ziyade bireyin tecrübe ettiği ve Tanrı adına hissettiği duygulardan ibaret olduğunu vurgulamıştır. Ona göre Tanrı gerçektir, görünmez ancak insan hayatında Tanrı’nın etkilerini hissedebilir (Ayten, 2017, s. 27). Bu bağlamda, Tanrı, sadece soyut bir kavram olmanın ötesine geçerek bireylerin yaşamında derin anlamlar taşıyan bir

kavram haline gelir. Bunlara ek olarak Tanrı, bireyin geçmiş yaşantılarından ve kurduğu ilişkilerden etkilenecek şekilde şekillenmektedir (Yıldız, 2007, s. 19). Yapısı gereği aşkın bir varlık olması nedeniyle doğrudan tecrübe edilemeyen Tanrı, bireyin sahip olduğu kişisel tasavvurlar ve içinde yetiştiği kültürel bağlamlar aracılığıyla algılanır (Çetin, 2019, s. 174). Bu çerçevede Tanrı ile ilişki kurabilmek, onun zihinsel bir temsilini ya da imgelerini/tasavvurunu oluşturabilmeyi gerektirir (Yıldız, 2007, s. 19).

O halde Tanrı kavramı ve Tanrı tasavvuru arasında bir ayrım var mıdır? Yapılan araştırmalar Tanrı fikri, kavramı, tasavvuru ve imajı arasında farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır (Hayta, 2017; Counted, 2015; Mehmedoğlu, 2011). Psikoloji de özellikle psikanalitik perspektifte, Rizzuto'nun öncülüğünde Tanrı kavramı (god concept) ile Tanrı tasavvuru (god representation) arasında bir ayrım yapılması yönünde bir eğilim ortaya çıkmıştır. Psikanalitik düşüncede, Tanrı tasavvuru, bireyin Tanrı ile duygusal bir bağ kurarak onu içsel olarak deneyimlemesi olarak tanımlanırken, Tanrı kavramı ise daha çok bilişsel ve teolojik bir Tanrı anlayışına referans verir. Rizzuto (1980, s.122), Tanrı tasavvuru ile sadece bir düşünce, fikir ya da hisse atıfta bulunmadığını ifade eder; aksine, insanın sembol oluşturma yeteneği aracılığıyla, Tanrı adı altında bir araya getirilmiş ve bireyin yaşam deneyimlerinden türetilmiş tüm yaşantısal düzeylere atıfta bulunmaktadır (Mehmedoğlu, 2011, s. 29). Ruchgy (Ruchgy, 2004, s. 22), bu fikre paralel olarak St. Clair (1994, s. 23)'den şu alıntıyı yapar: "Tanrı fikri veya kavramı ile Tanrı tasavvuru hem kavramsal hem de duygusal açılardan farklıdır. Tanrı fikri veya kavramı, bizde Tanrı'nın duygusal yansımalarını değil, genellikle bilinçli yönünü ifade eder. Tanrı tasavvuru ise, ilk çocukluğumuzun hatıralarını ve duygularını taşır."

Psikoloji disiplininde Tanrı tasavvuru, çoğunlukla dar bir çerçeveden ve sınırlı biçimde ele alınmaktadır. Bu durumun başlıca nedenlerinden biri, Freud'un din ve Tanrı'ya ilişkin olumsuz içerikli yaklaşımlarının alandaki ilk etkili yorumlardan biri olması ve onu izleyen psikologların bu indirgemeci perspektifi aşma yönündeki çabalarının yetersiz kalmasıdır (Mehmedoğlu, 2011, s. 33).

2.2.2. Psikolojide Tanrı Tasavvuru

Psikoloji disiplinine bakıldığında Tanrı tasavvurunun oluşumuna dair pek çok teorinin ortaya atıldığı görülmektedir. Barrett (2001), Tanrı tasavvuruna dair ortaya atılan kuramların bilişsel ve ilişkisel olmak üzere iki gruba ayrılacağını söyler. O, bilişsel kuramların, “kişinin gelişiminin çeşitli aşamalarındaki” Tanrı tasavvurunun bilişsel sınırlarla ilişkili olduğunu belirtir. Ona göre, ilişkisel kuramlar ise, “kişilik özellikleri ile eğilimlerini” içerir ve bu özelliklerin, kişinin bebeklik dönemindeki başkalarıyla olan ilişkileriyle Tanrı tasavvurunun nasıl oluştuğunu açıklar. Tanrı tasavvurunun gelişiminde ilişkisel kuramlar, Freud’un ve özellikle nesne–ilişkiler kuramcılarının çalışmalarına dayanırken, bilişsel yaklaşım, Piaget’in bilişsel gelişim kuramına ve bu yaklaşımla gerçekleştirilen araştırmalara dayanmaktadır (Ruchgy, 2004, ss. 78-79).

2.2.2.1. İlişkisel Kuramlarda Tanrı Tasavvuru

Tanrı tasavvurunun oluşumunu açıklamaya yönelik yaklaşımlardan ilki, ilişkisel kuramlardır. Bu kuramlar, bireyin doğumdan itibaren diğer insanlarla kurduğu ilişkilerin ve yaşantıların, Tanrı tasavvurunun şekillenmesinde belirleyici bir etkisi olduğunu savunur (Sami, 2024, s. 54). Tanrı tasavvurunun gelişimini ilişkisel temelli açıklamaya çalışan kuramlar arasında Freud’un Psikanalitik kuramı, Nesne İlişkileri kuramı ve Bağlanma kuramı önemli yer tutar. Bu yaklaşımlar, bireyin Tanrı’yı algılayış biçiminin, özellikle erken dönem bakım veren ile yaşanan deneyimlerle yakından bağlantılı olduğunu vurgular.

2.2.2.1.1. Psikanalitik Kuramında Tanrı Tasavvuru

Tanrı tasavvuruna yönelik ilişkisel kuramların başında Freud’un psikanalitik kuramı gelmektedir. Freud’un din olgusuna dair düşünceleri, Tanrı Tasavvuru konusundaki görüşlerine de etki etmiştir (Karlık, 2025, s. 34).

Freud, bireyin erken çocukluk döneminde anne, baba ve bakıcısıyla kurduğu ilişkilerin bireyin psikolojisinde derin izler bıraktığını söyler (Freud, 1961). Bu ilişkiler neticesinde Tanrı tasavvurunun temelleri atılmış olur (Sami, 2024, s. 55). Freud Tanrıya dair tasavvurlarımızın kökenine babayı yerleştirir. Bireyin çocuklukta babası

ile kurduğu ilişkiler neticesinde Tanrı tasavvurunu inşa ettiğini ileri sürer (Freud, 1950). Ona göre birey, yaşamda karşılaştığı zorluklar neticesinde somut olan babaya yönelir ancak somut olan babanın yetersizliği karşısında soyut olan babaya geçiş yapar. Bundan dolayı Tanrı fikri, mantıki sorgulamanın neticesinde değil çocuklukta babaya duyulan ihtiyacın karşılanması için ortaya çıkan bir yanılsamadır (Freud, 1961). Ona göre Tanrı yalnızca yüceltilmiş bir babadır (Hayati Hökelekli, 2016, s. 120).

Freud, *Totem ve Taboo* adlı eserinde bu teorilerinin temelini detaylıca açıklamıştır. Freud'a göre, tarihöncesi insanlar küçük klanlar hâlinde yaşarken bu klanlara "Primel Baba" olarak adlandırılan otoriter bir erkek liderlik ediyordu. Primel Baba, klan içerisindeki tüm kadınlar üzerinde münhasır hakka sahipti ve bu hakka yönelik tehdit oluşturan oğullarını öldürür, iğdiş eder ya da sürgün ederdi. Ancak zamanla güçlenen oğullar hem babalarına duydukları hayranlık hem de sahip olduklarına duydukları kıskançlıkla birleşen yoğun bir ikircikli (ambivalent) duygular ile onu öldürmeye karar verir. Bu ortak eylemin ardından suçluluk hissiyle sarsılan oğullar, babalarının yerine geçebilecek tekil bir figür yerine, onu simgeleyen bir totem hayvanı seçerler. Bu hayvan hem tapılan hem de belirli ritüellerde öldürülerek tüketilen bir sembole dönüşür; tıpkı babanın hem nefret edilip hem de özdeşleşilmek istenen bir figür olması gibi. Bu olay, Freud'a göre Tanrı tasavvurunun oluşmasındaki ilk nüvelerdir. "Gecikmeli boyun eğme" (deferred obedience) kavramıyla, öldürülen babanın daha sonra yüceltilerek Tanrı figürüne dönüştüğünü ileri sürer. Bu bakış açısına göre, sonraki tüm dinler, bu ilksel olayın bastırılması, anlamlandırılması ve telafi edilmesi çabasının tarihsel uzantılarıdır (Freud, 1950). Tıpkı Yahudilerin Musa'yı öldürdükten sonra hissettikleri suçluluk duygusunun onlarda Tanrı inancını yeniden canlandırması gibi (Freud, 1967, ss. 317-330).

Bu bağlamda, Freud'un başını çektiği psikanalitik kuram Tanrı tasavvuru açıklarken baba figürünü merkeze koymaktadır. Ancak ilerleyen çalışmalarda Tanrı tasavvurunu açıklarken yalnızca babaya odaklanmanın yetersiz kaldığını ve özellikle anne figürünün de önemini kanıksanmayacak kadar çok olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bowlby, 1969). Nesne ilişkileri kuramı ve bağlanma kuramı ile farklı bir boyut kazanan Tanrı tasavvuru çok yönlü ele alınmaya başlanmıştır.

2.2.2.1.2. Nesne İlişkileri Kuramında Tanrı Tasavvuru

Tanrı tasavvurunu ilişkisel dinamikler çerçevesinde ele alan kuramlardan biri de Nesne İlişkileri Kuramı'dır. Bu kuram, özellikle çocukların gelişimi üzerine yoğunlaşan Melanie Klein tarafından, Freud'un teorilerinde gözlemlenen yetersizliklere yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Freud, çocuğun gelişiminde içsel dürtüleri ve kompleksleri (Oedipus ve elektra) öncelikli görmüş ve ebeveyn figürleri içerisinde babayı merkezi bir konuma yerleştirmiştir (Ayten, 2017, s. 53). Buna karşılık Klein (Klein, 1987), çocuğun gelişimsel sürecinde erken dönem ilişkilerinde yer alan nesnelere ve bu nesnelere çocukta bıraktığı izleri esas almış, bu bağlamda çocuğun kendilik örgütlenmesini şekillendiren temel figür olarak anneyi öne çıkarmıştır.

Melanie Klein'a göre, çocuğun psikolojik gelişiminde temel belirleyicilerden biri, ilk nesne olan memeyle kurulan ilişkidir. Oral dönemde bebek için meme yalnızca bir beslenme aracı değil, aynı zamanda yaşamın kaynağı ve güven duygusunun simgesidir. Eğer bu nesneyle kurulan deneyim yeterince doyurucu ve süreklilik arz ederse, çocuk bu "iyi meme"yi içselleştirerek benliğinin bir parçası haline getirir. Bu içselleştirme, doğum öncesi anne-bebek birliğini kısmen yeniden inşa eder ve çocuğun sevilen nesneye güven duymasını sağlar. Böylece anne, yalnızca dışsal bir varlık olmaktan çıkarak çocuğun içsel dünyasında taşıdığı güven verici bir temsil halini alır (Klein, 2011, ss. 19-22). Bu deneyim, çocuğun ilerleyen yaşantısında Tanrı'yla kuracağı bağın psikodinamik zeminini hazırlar (Prout, 2009, s. 42).

Winnicott da aynı şekilde, anne-çocuk ilişkisini bireyin ruhsal gelişimi ve kişilik yapılanması açısından temel bir belirleyici olarak görür. Ona göre, çocuğun annenin yokluğunu tolere edebilmesini sağlayan geçiş nesnesi (transitional object), özellikle erken dönemde yaşanan kaygı ve belirsizliklerle baş etmede önemli bir işlev üstlenir. Bu çerçevede Winnicott, Tanrı tasavvurunu da çocuğun geçiş alanı içerisinde ilişki kurduğu simgesel nesnelere biri olarak yorumlar; Tanrı imgesinin, geçiş nesnesi işlevi görerek bireyin içsel dünyasında süreklilik, güven ve anlam duygusunu yapılandırabileceğini öne sürer (Winnicott, 2013, ss. 25-30).

Anna Maria Rizzuto ise nesne ilişkileri kuramı çerçevesinde Tanrı tasavvuruna dair görüşlerini Winnicott'ın geçiş nesnesi kavramı üzerine inşa etmiştir. Rizzuto'nun

teorisine göre, Tanrı imgesi, bireylerin çocukluk dönemindeki anne-baba ilişkilerinin, kültürel etkilerin ve bireysel Tanrı tasavvurlarının birleşimiyle şekillenir. Özellikle, Tanrı imgesi, bireyin içselleştirdiği iyi ya da kötü anne figürlerinin yansıması olarak ortaya çıkar. Rizzuto, Tanrı temsillerinin ilk oluşumunu açıklarken, Kohut'un aynalama kavramını kullanır ve ilk benlik duyumunun anneden alınan geri bildirimlerle geliştiğini savunur. Bu süreçte, anneyle yaşanan ya da yaşanmayan çekirdek aynalama deneyimleri, kişisel Tanrı imgesini şekillendirir (Rizzuto, 1979, ss. 175-180). Görüldüğü üzere Rizzuto Tanrı tasavvurunun oluşumunda ilişkisel deneyimlere odaklanmıştır.

Rizzuto her ne kadar Tanrı imgesinin gelişiminde Winnicott'ın geçiş nesnesi kavramından yararlanmış olsa da Tanrı'nın geçiş nesnelere gibi terk edilmediğini savunur. Winnicott'a göre geçiş nesnelere (ayı ve tavşanlar, örme hırkalar ve kazaklar, battaniyeler gibi) zamanla unutulup ortadan kaybolur, ancak Rizzuto'ya göre Tanrı imgesi, bireyin gelişimiyle birlikte sürekli olarak gelişmekte ve anlam kazanmaktadır (Rizzuto, 1979, ss. 184-189).

2.2.2.1.3. Bağlanma Kuramında Tanrı Tasavvuru

İlişkisel kuramlardan biri olan bağlanma kuramı, nesne-ilişkileri kuramına alternatif olarak ortaya çıkmıştır (Yıldız, 2007, s. 26). Bağlanma kuramı kurucusu Bowlby, bebeklerin ve çocukların onlara temel bakım veren kişilerden ayrıldıklarında verdikleri tepkileri gözlemleyerek kuramını geliştirmiştir (Hayta, 2017a, s. 73). Bowlby bağlanmayı "insanların yaşamlarında değerli gördükleri kişilere yönelik gösterdikleri güçlü duygusal bağlar" olarak tanımlamıştır (Bowlby, 1969). Bağlanma kuramı, yaşamın ilk yıllarında çocuk ve anne arasında kurulan duygusal bağın ilerleyen yıllarda çocuğun benlik gelişimi ve sosyal ilişkileri üzerine etkisine odaklanmıştır (Hayta, 2017a, s. 83).

Bowlby'e göre, bakım verenin (anne ya da bakıcı) çocuğa yönelik sıcak, destekleyici ya da soğuk, reddedici tutumları, bağlanma stilinin oluşumunda belirleyicidir. Doğuştan gelen bağlanma dürtüsü, çocuğa güvenli bir alan sağlamak amacıyla tehdit anlarında devreye girer ve çocuk, bakım verenle kurduğu bağlılık sayesinde hem güven hisseder hem de çevresini keşfetme fırsatı bulur. Bu bağlamda bakım veren,

çocuğun gelişiminde hem 'güvenli bir üs' hem de 'sığınak' işlevi görür (Bowlby, 1969, ss. 223-227; Kirkpatrick & Shaver, 1990, s. 317).

Bağlanma kuramını deneysel bir düzleme taşıyarak önemli katkılar yapan bir diğer isim de Mary Ainsworth'dur (Hacıkeleşoğlu, 2020, s. 87). Ainsworth'un yapmış olduğu "*Yabancı Durum Deneyi*" ile çocukların annelerinden ayrıldıklarında ve tekrar bir araya geldiklerinde sergiledikleri davranışlardan hareketle üç tip bağlanma stili geliştirmiştir: Güvenli (secure), kaygılı-karasız (anxious-ambivalent) ve kaçınan (avoidant). Yapılan deneyde, güvenli bağlanan çocuklar, anneleri yanındayken çevreyi keşfetmeye istekli olup ayrılık sonrasında kızgınlık göstermeden çevreye olan ilgilerini tekrardan sürdürmüşlerdir. Kaygılı-kararsız bağlanan çocuklar, ayrılık sırasında yoğun kaygı, öfke ve huzursuzluk göstermişler ve anneleriyle bir araya geldiklerinde bu davranışlarını sürdürmüşlerdir. Kaçınan bağlanan çocuklar ise ayrılığa kayıtsız kalmış bir araya gelindiğinde ise daha çok nesnelere ilgilenmişlerdir (Ainsworth vd., 1978; Hayta, 2017a).

Sonraki araştırmalarda bağlanma kuramı ile Tanrı'ya bağlanma arasında ilişki kurulmuştur. Yapılan çalışmalarda bağlanma stilleri ile bireyin Tanrı ile olan ilişkisinin nasıl şekillendiği araştırılmıştır. Bu araştırmacıların başında Kirkpatrick gelmektedir. Kirkpatrick, Ainsworth'ün ortaya koyduğu üç tip bağlanma şekli ile Tanrı'ya bağlanma arasında ilişki olduğunu ve inanan bir insanın Tanrı ile olan ilişkisinin bu teori ile anlaşılabilirliğini iddia etmiştir (Hayta, 2017b, s. 96). Kirkpatrick, "Attachment and religious experience" adlı eserinde bağlanma stillerinin Tanrı ile kurulan ilişkileri şekillendirmesine dair görüşlerini açıklamıştır. Ona göre bebeklikte annesine güvenli bağlanan birey kendinî sevmeye layık gördüğü için Tanrı'yı da kendisini seven ve merhametli bir varlık olarak algılama eğilimindedir. Böylece Tanrı birey için zor zamanlarında sığınılacak bir limandır (Kirkpatrick, 1995, s. 446). Kaçınan ve kaygılı bağlanan bireyler ise Tanrı'ya karşı mesafeli ve onu cezalandırıcı olarak görebilmektedirler (Yapıcı, 2016, ss. 99-100).

Sonuç olarak bireylerin çocukluk döneminde geliştirdikleri bağlanma stilleri, yetişkinlikte Tanrı tasavvurlarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalarda da bağlanma stiline Tanrı tasavvurunun oluşmasında etkili olduğu bulunmuştur (Güler, 2007; Hayta, 2017a; Memiş, 2018). Güvenli bağlanma

geliştiren bireyler, Tanrı'yı sevgi dolu, koruyucu ve ulaşılabilir bir varlık olarak tasavvur etme eğilimindedir. Buna karşın, güvensiz bağlanma stilleri, Tanrı algısında mesafe, korku ya da belirsizlik gibi unsurların öne çıkmasına neden olabilir. Bu süreçte ebeveyn tutumları, çocuğun hem kendilik algısını hem de ilahi varlıkla kuracağı ilişkinin temelini doğrudan ya da dolaylı biçimde etkilemektedir (Kirkpatrick, 1992, ss. 3-28).

2.2.2.2. Bilişsel Kuramlarda Tanrı Tasavvuru

Bilişsel kuramlar, bireylerin düşünsel gelişimlerinin, zihinsel yapıların gelişmesi doğrultusunda şekillendiğini ve bu süreçlerin dinî inançlar ve Tanrı tasavvuru gibi soyut kavramlara nasıl yansıdığını açıklamayı amaçlayan yaklaşımlardır (Mehmedoğlu, 2011, s. 34). Bilişsel kuramların temeli Piaget'nin Bilişsel Gelişim kuramına dayanmaktadır. Bilişsel gelişim kuramının kurucusu olan Jean Piaget, çocukların bilişsel gelişiminde belirli evrelerden geçtiklerini savunur. Piaget, zihinsel gelişimi dört ana evrede açıklar: Duyusal-motor evre (0-2 yaş), işlem-öncesi evre (2-7 yaş), somut işlem evresi (7-12 yaş) ve soyut işlem evresi (12 yaş ve üzeri) (Piaget, 2000, ss. 18-19).

Piaget bilişsel gelişim kuramında doğrudan Tanrı tasavvuruna değinmemiştir ancak ilerleyen araştırmalarda Tanrı tasavvurunu bilişsel teoriyle açıklamaya çalışan kuramlar için referans noktası olmuştur (Asar, 2020, s. 16). Tanrı tasavvurunu bilişsel gelişimi esas alarak açıklamaya çalışan kuramcıların başında; Harms, Goldman ve Elkind gelmektedir.

2.2.2.2.1. Ernest Harms ve İnanç Gelişim Kuramı

Ernest Harms (1944) Piaget'nin bilişselci kuramından hareketle inanç gelişim kuramını geliştirmiştir. Bu iki kuramın isimlendirilmeleri farklı olsa da uyumlu olduğu söylenebilir (Yapıcı, 2016, s. 87). Harms'ın kuramına göre bireyin inanç gelişimi şu üç aşamada gerçekleşir:

- i) Peri Masalları Evresi (3-6):** İnanç gelişiminin ilk aşamasıdır. Çocuğun 3-6 yaşları arasındaki dönemini kapsar ve bu dönem ilk çocukluk ya da oyun

çağı dönemi olarak da bilinir. Bu dönemdeki çocukların, belirgin özellikleri sihirli düşünce biçimleridir. Bu aşamada, çocuklar gerçek ile hayal arasındaki farkı tam olarak ayırt edemezler, dolayısıyla fantastik unsurlar ve gerçeklik arasında bir ayırım yapmakta zorlanırlar. Bu durum, çocukların inanç gelişiminin şekillenmesine de etki eder. Çocuklar, Tanrı'yı genellikle peri masallarındaki veya fantastik hikayelerdeki karakterlere benzetirler ve bu figürleri doğrudan ve somut bir şekilde algırlar. Bu dönemde inançlar, çoğunlukla bireysel ve somut bir anlamda, büyüsel bir dünyayı içerecek şekilde gelişir (Harms, 1944, s. 115-116)

ii) Gerçekçi Evre (7-12): Bu dönem, 6-7 yaşlarında başlayan ve 12 yaşına kadar devam eden dönemi kapsar. Bu dönemde çocuklar, peri masalı çağını geride bırakıp daha rasyonel bir düşünme biçimine geçerler. Artık dinî figürler ve Tanrı, fantastik ve hayali varlıklardan ziyade daha somut, gerçekçi ve antropomorfik tasavvurlarla algılanır (Harms, 1944, s. 120). Tanrı, melekler ya da azizler gibi masal karakterlerinden sıyrılarak, dinî sembollerle daha gerçekçi bir şekilde tasvir edilmeye başlanır. Çocuklar, dinî kavramları somutlaştırarak düşünür ve çevresel faktörler, özellikle aile ve dinî kurumlar, bu süreçte önemli bir rol oynar (Karaca, 2007, ss. 41-42). Bu dönemde, Tanrı'nın tasavvuru daha dinamik ve değişken olup, okulda edinilen bilgiler ve aile etkisiyle şekillenir. Ayrıca çocuklar, Tanrı'nın varlığı ve konumuyla ilgili düşüncelerini daha net bir biçimde geliştirmeye başlarlar; örneğin Tanrı'nın cennette, bulutlar arasında bir ruh olarak yaşadığına dair düşünceler öne çıkar. Çocukların dinî tasavvurları, yaşla birlikte daha soyutlaşmakta ve kültürel etkilerle şekillenmektedir (Baynal, 2024, s. 130-131).

iii) Bireysel Evre (13-18): Bireysel evrede çocuklar, dinî inançları artık sadece çevrelerinden almadıkları bir düzeye ulaşırlar. İnançlar, kişisel deneyimlere dayalı olarak daha öznel ve içsel bir biçimde gelişir (Harms, 1944, s. 123). Çocuklar, Tanrı'yı soyut kavramlarla, örneğin sevgi veya güven gibi duygusal temalarla tasavvur edebilirler (Yıldız, 2007, s. 93). Bu dönemde, çocuklar dinî kavramlar üzerine derinlemesine düşünmeye

başlar ve bazen de şüphe duyarak inançlarını sorgularlar. Bu sorgulama inkâr ile de sonuçlanabilmektedir (Çayır, 2014, ss. 59-88).

Sonuç olarak Harms'ın kuramı, çocukların Tanrı tasavvurunun yaşla birlikte evrimleştiğini, özellikle daha genç yaşlarda antropomorfik ve somut tasavvurların, yaş ilerledikçe soyut ve daha evrensel tasavvurlara dönüştüğünü belirtmektedir.

2.2.2.2.2. Goldman ve Dinî Gelişim Kuramı

Piaget'nin bilişsel gelişim kuramını dinî gelişime uyarlayan bir diğer isim ise Goldman (1964)'dir. Goldman doktora çalışmasında geliştirdiği dinî gelişim teorisinde Piaget'nin yöntemini kullanmıştır. İlerleyen çalışmalarında ise bu teorisinin din eğitimi uyarlanması gerektiğini vurgulamıştır (Oruç, 2024, s. 977). Goldman'ın dinî gelişim teorisi ikisi geçiş evresi olmak üzere beş evreden oluşmaktadır:

- i) **Sezgisel Dinî Düşünce: (0-7 yaş):** Goldman'ın dinî gelişim teorisinin ilk evresi, Piaget'in 'işlem öncesi evresine denk gelmektedir ve bu dönemde soyut düşünme henüz gelişmemiştir. Bu dönemde çocuğun dinî gelişimi, daha çok duygusal bir temele dayanır. Bu aşamada, çocuk dinî kavramları soyut bir düzeyde anlamaktan uzaktır (Sezen, 2025, s. 45). Goldman, dinî düşüncenin gelişimini iki aşamaya ayırır: "dindarlık öncesi" ve "dindarlık altı". İlk aşamada çocuk, din duygusunu güven ve sevgi gibi duygusal temalarla geliştirirken, ikinci aşamada dinî kavramları somut varlıklarla ilişkilendirir. Bu süreçte dinî düşünce, bilişsel gelişimle paralel ilerler ve duygular öne çıkar. Goldman, çocukların dinî düşüncelerinin diğer bilişsel süreçlerden ayrı gelişmediğini ve dinî anlamın bu evrede henüz bütünleşik bir şekilde kavranmadığını belirtir (Hacıkeleşoğlu, 2020, s. 95).
- ii) **Birinci Geçiş Evresi:** Bu evre sezgisel dinî düşünceden somut dinî düşünceye geçiş aşamasıdır (Yapıcı, 2016, s. 88). Bu aşamada çocuklar kurumsal dinî yapıları anlamakta zorluk çekerler. Çocuklar, anlatılan dinî hikayelerden hiç beklenmedik sonuçlar çıkarabilir. Bunun sebebi çoğunlukla tecrübe eksikliği olarak yorumlanabilir (Atik, 2016, s. 29).

Goldman, başarısızlık gibi görünen bu süreçte çocuğun farklı düşünme becerileri kazandığını söyler (Goldman, 1964, ss. 54-55).

- iii) **Somut Dinî Düşünce ((7/8-13/14 yaş):** Bu evre Piaget'nin somut işlem dönemine denk gelmektedir. Somut düşüncenin gelişmeye başladığı bu evrede, görsel ve duyuşal verilerden yararlanılarak dinî olgular anlaşılmaya çalışılır. Çocuk mantıksal düşünmede gelişim göstermiş olsa da dinî olgu ve metaforları anlamakta zorluk çeker (Atik, 2016, s. 29). Tanrı tasavvuru antropomorfik özellik gösterirken çocuklar Tanrı'yı insanları cezalandıran bir güç olarak görür (Yapıcı, 2016, s. 88).
- iv) **İkinci Geçiş Aşaması:** Bu aşama somut dinî düşünceden soyut dinî düşünceye geçiş aşamasıdır. Tecrübe açısından hala yetersizlik söz konusu olsa da bu aşama soyut düşünce yapısına daha yakındır (Atik, 2016, s. 30). Ancak yine de çocuklar mantıksal düşünmede somut öğeleri bırakamazlar (Karaca, 2007).
- v) **Soyut Dinî Düşünce (13/14 ve Üstü):** Bu evre Piaget'nin somut işlem dönemine denk gelmektedir. Zihinsel olgunluğun tamamlandığı, hipotetik ve tündengelim düşünce kalıplarının kullanılmaya başlandığı bu evre düşüncenin sistematikleştiği bir aşamadır (Hacıkeleşoğlu, 2020, s. 97). Goldman'a göre soyut düşünme yeteneği gelişmiş bir birey, semboller ve soyut kavramlar aracılığıyla yetişkinlerin inanç sistemine dahil olabilir ya da bu dünyaya katılmama kararını verebilecek olgunluğa erişir. Bu noktada Tanrı, birey için kutsal bir varlık olarak anlam kazanır (Goldman, 1964, s. 165).

2.2.2.2.3. Elkind ve İnanç Gelişim Kuramı

Piaget'nin bilişsel gelişim teorisine dayanarak çocukluktaki dinî gelişimi açıklamaya çalışan teorisyenlerden biri de David Elkind'dir. Elkind (1970) inanç gelişimini bebeklikten başlayarak okul öncesi, okul dönemi ve ergenlik gibi farklı evreler üzerinden ele almış ve her bir dönemin kendine özgü arayışlarla şekillendiğini

vurgulamıştır (Karaca, 2007). Elkind'in yapmış olduğu sınıflandırmaya göre inanç gelişimi dört aşamadan oluşmaktadır:

- i) **Koruma Evresi (0-2 Yaş):** Elkind'in inanç gelişim teorisinin ilk evresi olan koruma evresinde, 0-2 yaş arasındaki çocuklar nesnelerin sürekliliğini anlamada zorlanırlar. Bu dönemde, bebekler bir nesneyi, örneğin annelerini veya oyuncaklarını göremedikleri zaman, o nesnenin yok olduğunu düşünürler (Elkind, 1970). Ancak nesne sürekliliğini kazandıkça, sürekli var olma düşüncesinin temelleri de atılmaya başlanır. Çocuk, insanların ölümlülüğünü fark ettiğinde, kaybolan nesnelere veya annesini aradığı gibi, hayatın sürekliliğini de sorgulamaya başlar. Bu süreçte, çocuklar, ölen kişilerin gözle görülmeyen bir şekilde hâlâ var olmaya devam ettiğine inanarak din ve inançta, süreklilik arayışlarına bir yanıt bulurlar (Yapıcı, 2016, s. 89).
- ii) **Temsil Evresi (3-6 Yaş):** Temsil arayışı döneminde çocuk dış dünyayı temsillerle anlamlandırmaya çalışır. Aile ve sosyal çevresinde Tanrı kavramı ile tanışır ve Tanrı'yı zihninde temsil etme arayışına girer (Kaya, 2015). Çocuğun arayışlarına en uygun yanıtı dinî inançlar verir. Başlangıçta, inanma sürecine giren çocuk, ardından inandığı Tanrı'yı nasıl temsil edeceğini keşfetmeye çalışır. Bu keşif süreci, çocuğu din ve inançlarla tanıştırır, çünkü din, çocuğa bu arayışa yönelik hazır yanıtlar sunmaktadır. Dahası, bu yanıtlar psikolojik açıdan çocuğa yüksek düzeyde bir tatmin sunar (Yapıcı, 2016, s. 89).
- iii) **İlişki Arayışı Evresi (7-12):** Somut düşüncenin geliştiği bu evre okul çağına denk gelmektedir. Bu evrede çocuklar, mantık ve sayısal kuralları kullanarak gözlemledikleri olaylar arasında bağlantılar kurma yeteneği kazanır (Koç, 2024, s. 33). Çocuklar kutsal kitaplardaki Tanrı imajını benimseyerek, Tanrı ile nasıl ilişki kuracaklarını düşünür ve bu soruya yanıtı genellikle dinî öğretilerde bulurlar (Yapıcı, 2016, s. 89).
- iv) **İdrak Arayışı Evresi (Ergenlik Çağı):** Bu aşama bireyin ergenlik çağına denk gelmektedir. Soyut düşünce yeteneği kazanan birey, hipotetik

düşünme, kombinasyonel düşünme, değişken düşünebilme, özelden genele doğru akıl yürütebilme ve ilişki kurabilme becerilerini en üst seviyeye taşır (Yapıcı, 2016, s. 89). Ayrıca bu aşamada birey kurduğu ilişkilerin nedenini sorgulamaya başlar ve bu sorgulamalarına en tatmin edici cevabı dinde bulur (Elkind, 1970, ss. 35-42).

Sonuç olarak, bilişsel gelişim kuramları, çocukların Tanrı tasavvurlarının nasıl şekillendiğini anlamada önemli bir çerçeve sunmaktadır. Tanrı tasavvurunu Piaget'nin bilişsel gelişim teorisini temel alarak açıklamaya çalışan teorilerin ortak özelliği, bireyin dinî gelişim sürecini yaşa bağlı bilişsel evreler ile açıklamalarıdır. Bu kuramlara göre, çocuğun Tanrı'yı algılayışı, yaşına ve gelişim seviyesine uygun olarak gelişir ve bu süreç, belirli yaş aralıklarına göre şekillenir. Bu kuramlar, dinî inançların gelişim sürecindeki temel yapı taşlarını anlamada önemli bir temel sunmaktadır.

2.3. Olumlu/Olumsuz Tanrı Tasavvuru

Tanrı tasavvuru, bireyin Tanrı'ya yönelik düşüncelerinin, duygularının ve inançlarının bir yansıması olarak şekillenir. Şekillenen bu Tanrı tasavvurları bireyden bireye farklılık göstermektedir (Mehmedoğlu, 2011, s. 30). Tanrı tasavvurunun şekillenmesinde ise farklı etkenler olduğu ortaya konmuştur. Sami'ye göre herkesin farklı bir Tanrı Tasavvuruna sahip olmasında üç sebep vardır: Birincisi sosyo-kültürel farklılıklardır. Her çocuk farklı kültürel mirasa gözlerini açar. Her kültürün öğretileri, hikayeleri ve dinî ritüelleri farklılık göstermektedir. Bu farklılık sebebiyle bireylerin Tanrı tasavvurlarında da çeşitlilik meydana gelmektedir. İkinci önemli etken ise anne-baba tutumlarıdır. Sıcak, samimi ve sevgi dolu bir ailede büyüyen çocuklar Tanrı'yı da aynı şekilde sıcak, sevecen ve merhametli görme eğilimindedir. Üçüncü etken ise gelişim dönemleridir. Her birey doğduğu andan itibaren benzer gelişim evrelerinden geçer ve her gelişim evresinde birey Tanrı'ya farklı anlamlar yükleyebilir. Örneğin beş yaşındaki bir çocuk Tanrı'yı buğday ambarının üstüne oturan bir insan olarak algıyarken 35 yaşına geldiğinde zor zamanlarında dua ettiği bir yaratıcı olarak algılar (Sami, 2024, ss. 63-71).

Din psikolojisi disiplinde Tanrı tasavvuru olumlu (sevgi yönelimli) ve olumsuz (korku yönelimli) olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır (Mehmedoğlu, 2011). Bu

ayrım tüm dinler için ortak kabul edilmektedir. Çünkü neredeyse bütün dinlerin Tanrı anlayışı hem seven, şefkatli ve sevgi dolu iken aynı zamanda cezalandıran, güç ve otorite kaynağı olarak portresi çizilmektedir. (Bilge, 2024, s. 49).

Olumlu (sevgi yönelimli) Tanrı Tasavvurunda birey, Tanrı'yı sevgi dolu, şefkatli, bağışlayıcı ve güven verici bir varlık olarak algılama eğilimindedir. Yapılan araştırmalarda olumlu Tanrı tasavvuruna sahip olan bireylerin psikolojik açıdan daha sağlıklı olduğu ve özsaygılarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Hayta, 2017a; Seyhan, 2014).

Olumsuz (korku yönelimli) Tanrı Tasavvurunda birey, Tanrı'yı cezalandırıcı, korkutucu veya güvenilmez bir figür olarak görmektedir. Bu tür bir tasavvur, bireyin suçluluk duygusuyla birlikte kendisini değersiz, sevilmeyen ve aciz biri olarak görmesine sebep olabilir (Güler, 2007).

Sonuç olarak Tanrı tasavvurları, bireylerin yetiştikleri sosyo-kültürel ortam, dinî inançlar, anne-baba ilişkileri ve gelişim basamakları ile yakından ilişkilidir. Çocuğun bu değişkenler ile kurduğu ilişki neticesinde olumlu-olumsuz tanrı tasavvuru oluşmaktadır. Bu tanrı tasavvuru yalnızca dinî yaşantısını değil psikolojik dünyasını da derinden etkilemektedir. Pek çok araştırma Tanrı tasavvurunun oluşmasında çocukluk yaşantılarının büyük bir rolü olduğunu göstermektedir.

2.4. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru ile İlgili Literatür Taraması

2.4.1. Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Dair Literatür Taraması

Psikolojideki pek çok teori çocuk yaşantılarına odaklanmaktadır. Bundan dolayı çocukluk dönemi araştırmalarının sayısı da bir hayli fazladır. Literatür incelendiğinde çocukluk yaşantılarında daha çok olumsuzluklara odaklanıldığı görülmektedir. Ancak pozitif psikoloji ile bu yönelim değişmeye başlamıştır. Olumsuz yaşantılardan ziyade olumlu yaşantıların da araştırılması gerektiği ve bireyin yaşantısında önemli bir konuma sahip olduğu ileri sürülmüştür. Son dönemlerde olumlu çocukluk yaşantılarına dair araştırmaların sayısı artış göstermektedir.

Bu bölümde olumlu çocukluk yaşantılarına dair literatür taramasına yer verilecektir. Olumlu çocukluk yaşantılarının hangi açılardan değerlendirildiği incelenecektir. Araştırmaların daha çok hangi konuya odaklandığı ortaya konarak gelecek araştırmaların önü açılması hedeflenmektedir.

2.4.1.1.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Skodol ve arkadaşları (2007), DSM-IV tanı kriterlerine göre kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerde olumlu yaşam deneyimlerinin semptom şiddeti üzerindeki etkisini incelemiştir. Katılımcılar, şizotipal, borderline, kaçınan ve obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu tanı gruplarından oluşmuştur. Çocukluk dönemindeki olumlu yaşantılar üç temel başlık altında değerlendirilmiştir: (1) başarı deneyimleri (örneğin akademik ya da sportif başarılar), (2) olumlu kişilerarası ilişkiler (arkadaşlıklar ve sosyal destek), (3) bakım verenlerle sağlıklı bağlanma. Araştırma bulgularına göre, çocuklukta bildirilen olumlu deneyim sayısı arttıkça, kişilik bozukluklarına ait semptomların zamanla azalması arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Chung ve arkadaşlarının (2008) yürüttüğü araştırma, düşük gelirli hamile kadınlarda olumsuz çocukluk deneyimleri ve olumlu çocukluk etkilerinin depresif semptomlarla ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, olumsuz çocukluk deneyimlerinin depresif semptomlarla pozitif yönde, olumlu çocukluk etkilerinin ise negatif yönde ilişkili olduğunu ortaya koyarak, çocukluk dönemindeki deneyimlerin yetişkinlikteki ruh sağlığı üzerindeki önemini vurgulamaktadır.

Merz ve Jak (2013) tarafından gerçekleştirilen bir başka araştırma ise, çocukluk dönemindeki ebeveyn ilişkilerinin ve stresli deneyimlerin, yetişkinlikteki romantik ilişki memnuniyeti, aile bağlarının gücü ve yalnızlık hissi üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmanın bulguları, çocukluk dönemindeki olumlu ebeveyn ilişkilerinin, bireylerin yaşam boyu süren sosyal ilişkilerinin kalitesini artırabileceğini ve yalnızlık hissini azaltabileceğini göstermektedir.

Booth, Standage ve Fox'un (2015) yapmış olduğu çalışma, çocukluk deneyimleri ile yetişkinlik dönemindeki yaşam doyumu arasındaki ilişkide duygusal işleme hassasiyetinin düzenleyici rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Bulgular, yüksek

duyusal işleme hassasiyetine sahip bireylerin, çocukluk dönemindeki olumsuz deneyimlerden daha fazla etkilendiğini ve bunun yetişkinlikteki yaşam doyumunu olumsuz yönde etkileyebileceğini göstermektedir.

Bethell ve arkadaşlarının (2019) yürüttüğü geniş ölçekli araştırma da, olumlu çocukluk yaşantılarının, yetişkinlikte ruhsal ve ilişkisel sağlık üzerindeki etkilerini incelenmiştir. Bulgular, olumlu çocukluk yaşantısı sayısının artmasıyla birlikte depresyon riskinin anlamlı şekilde azaldığını göstermiştir. Örneğin, 6-7 olumlu yaşantı bildiren bireylerde depresyon olasılığı, yalnızca 0-2 olumlu yaşantı bildirenlere kıyasla %72 daha düşük bulunmuştur.

Crandall ve arkadaşlarının (2019) yürüttükleri çalışmada, olumlu ve olumsuz çocukluk deneyimlerinin yetişkinlikteki fiziksel ve ruhsal sağlık üzerindeki etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma sonuçları, çocuklukta yaşanan olumlu deneyimlerin, olumsuz deneyimlerin yetişkinlikteki sağlık üzerindeki zararlarını azaltmada önemli bir rol oynayabileceğini göstermektedir. Çalışma, çocukluk döneminde olumlu deneyimlerin teşvik edilmesinin, bireylerin yaşam boyu sağlığını iyileştirebileceğini ve olumsuz çocukluk deneyimlerinin uzun vadeli etkilerini hafifletebileceğini vurgulamaktadır.

Baglivio ve Wolff'ün (2021) gerçekleştirdiği bu kapsamlı araştırma, olumlu çocukluk deneyimlerinin çocuk suçluların rehabilitasyon süreci sonrası yeniden suç işleme oranları üzerindeki etkisini incelemektedir. Araştırmada, çocuk adalet sisteminde, çocukların olumlu deneyimlerinin artırılmasına yönelik müdahalelerin önemi vurgulanmıştır. Araştırma, adalet politikalarının, çocukların olumlu deneyimlerini teşvik edecek şekilde yeniden yapılandırılmasının, rehabilitasyon süreçlerinin etkinliğini artırabileceğini ve yeniden suç işleme oranlarını düşürebileceğini ortaya koymaktadır. Olumlu çocukluk yaşantılarını ele alan bu çalışmalar, çocukluk dönemindeki destekleyici, güvenli ve anlamlı deneyimlerin bireyin yaşam boyu ruhsal, fiziksel ve sosyal iyilik hâlini güçlü biçimde etkilediğini ortaya koymaktadır. Bulgular, olumlu yaşantıların sadece psikolojik dayanıklılığı artırmakla kalmayıp, depresyon, yalnızlık, suç tekrar oranı gibi olumsuz sonuçları da azaltıcı bir işleve sahip olduğunu göstermektedir.

2.4.1.2.Yurt İçinde Yapılan alışmalar

Olumlu ocukluk yaşantıları, bireylerin psikolojik ve duygusal gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Çocukluk dönemi, bir bireyin sosyal, duygusal, bilişsel ve psikolojik gelişiminin temellerinin atıldığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde edinilen olumlu yaşantılar, bireylerin sağlıklı ilişkiler kurmasına, yaşamla başa çıkabilme becerilerine ve genel iyi oluşlarına katkı sağlayabilmektedir. Bu literatür incelemesi, olumlu çocukluk yaşantılarının farklı alanlardaki etkilerini araştıran çeşitli çalışmaları ele alacaktır.

Günay Öge (2024) doktora tezinde, olumlu ve olumsuz çocukluk yaşantılarının yetişkinlik dönemindeki kişilik psikopatolojisi düzeyleri ile ilişkisini incelemektedir. Ayrıca kültürel eğilimlerin bu ilişkiyi nasıl düzenlediğini analiz etmektedir. Çalışma, farklı kültürlerden katılımcılarla yapılan kültürlerarası bir araştırmadır. Araştırma sonuçları, olumlu çocukluk yaşantılarının kişilik psikopatolojisi üzerinde genellikle olumlu etkiler oluşturduğunu, ancak olumsuz çocukluk yaşantılarının kişilik bozukluklarıyla ilişkilendiğini göstermektedir. Kültürel eğilimlerin ise bu ilişkileri önemli ölçüde düzenlediği, kültürel bağlamda olumlu yaşantıların psikolojik iyilik hali üzerinde daha güçlü etkiler yarattığı bulunmuştur.

Karali (2024)'nin çalışmasında, olumlu çocukluk yaşantılarının hoşgörü eğilimleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Katılımcılar arasında yapılan anketlerle olumlu çocukluk yaşantıları ve hoşgörü eğilimleri ölçülmüştür. Araştırmada, olumlu çocukluk yaşantılarının yüksek hoşgörü eğilimleriyle pozitif yönde ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Horasanlı (2024)'nın çalışması ise pozitif psikoloji çerçevesinde travma sonrası büyüme (TSB) ve bilgelik algısının, olumlu çocukluk yaşantıları ile nasıl ilişkili olduğunu incelemektedir. Çalışmanın bulguları, olumlu çocukluk yaşantılarının, travma sonrası büyüme deneyimlerini artırabileceğini ve bu sürecin, bilgelik algısının artmasına katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Demirtaş (2024), olumlu çocukluk yaşantılarının yetişkinlerin merhamet ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisini incelemiştir. Sonuçlar, olumlu çocukluk

yaşantılarının yüksek merhamet ve düşük saldırganlıkla güçlü bir ilişki gösterdiğini ortaya koymuştur.

Bulut (2024)'un araştırması, romantik ilişki doyumu ile olumlu çocukluk yaşantıları, aidiyet düzeyi ve öz-şefkat arasındaki ilişkileri incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, olumlu çocukluk yaşantılarının yüksek ilişki doyumu ve yüksek öz-şefkat düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Öksüzoğlu (2024)'nın çalışması, sosyal kaygı düzeylerinin yordayıcıları olarak olumlu çocukluk yaşantıları, kişilerarası tarzlar ve psikolojik sağlık faktörlerini incelemektedir. Bulgular, olumlu çocukluk yaşantılarının ve yüksek psikolojik sağlamlığın, sosyal kaygıyı anlamlı şekilde azalttığını ve kişisel ilişkilerde daha sağlıklı bir kişilerarası tarz benimsenmesine yol açtığını göstermektedir.

Özcan (2024)'ın çalışmasına baktığımızda ise öğretmenlerin olumlu çocukluk yaşantıları ile empatik yönelimleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Çalışmanın sonuçları, öğretmenlerin olumlu çocukluk yaşantılarının, empatik yönelimlerini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Ayrıca empatik yönelimlerin, öğretmenlerin öğrencilere karşı daha anlayışlı ve destekleyici bir tutum sergilemelerine yardımcı olduğu gözlenmiştir.

Yaray (2023)'ın çalışması, üniversite öğrencilerinde olumlu çocukluk yaşantılarının bilişsel duygu düzenleme becerileri ve psikolojik iyi oluş üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırma sonuçları, olumlu çocukluk yaşantılarının, daha iyi duygusal düzenleme becerileri ve yüksek psikolojik iyi oluşla ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Yavuz (2023)'un araştırması, ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantıları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bulgular, ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantılarının, daha destekleyici ve anlayışlı çocuk yetiştirme tutumları geliştirmelerine yol açtığını göstermektedir.

Ertürk Yıldız (2023)'ın çalışması, olumlu çocukluk yaşantılarının aleksitimi (duygusal farkındalık eksikliği) üzerindeki etkisini ve bireysel bütünlük duygusunun bu

ilişkideki aracı rolünü incelemektedir. Sonuçlar, olumlu çocukluk yaşantılarının, bireysel bütünlük duygusunu güçlendirdiğini ve bunun da aleksitimi düzeylerini düşürdüğünü göstermektedir.

Yıldırım (2023)'ın çalışması, olumlu çocukluk yaşantıları ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi ve psikolojik esnekliğin bu ilişkideki aracı rolünü incelemektedir. Çalışmanın bulguları, olumlu çocukluk yaşantılarının öznel iyi oluş üzerinde doğrudan etkisi olduğunu, ancak psikolojik esnekliğin bu ilişkiyi önemli ölçüde aracıladığını ortaya koymaktadır. Ayrıca psikolojik esnekliğin, bireylerin zorluklarla başa çıkmalarını kolaylaştırarak daha yüksek düzeyde öznel iyi oluşa ulaşmalarına katkı sağladığı bulunmuştur.

Kara (2022)'nin çalışması, olumlu çocukluk yaşantılarının duygusal zekâ ve duyguları yönetebilme becerileri üzerindeki etkisini incelemiştir. Bulgular, olumlu çocukluk yaşantıları olan bireylerin, daha yüksek duygusal zekâ seviyelerine ve duyguları yönetme becerilerine sahip olduğunu göstermektedir.

Havan (2022)'in çalışması, üniversite öğrencilerinde olumlu çocukluk yaşantıları ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi ve bilinçli farkındalığın bu ilişkideki aracı rolünü incelemektedir. Çalışmanın bulguları, olumlu çocukluk yaşantılarının psikolojik sağlamlık üzerinde doğrudan etkisi olduğunu ve bu etkinin, bilinçli farkındalık aracılığıyla daha da güçlendiğini göstermektedir.

Toraman (2022)'in araştırmasında, okul öncesi öğretmenlerinin olumlu çocukluk yaşantıları ile öz-duyarlılıkları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmanın bulguları, okul öncesi öğretmenlerinin olumlu çocukluk yaşantılarının, öz-duyarlık düzeylerini artırdığına işaret etmektedir.

Üstün (2022)'ün çalışması, olumlu çocukluk yaşantılarının kariyer uyum yetenekleri ve yaşam doyumu üzerindeki etkisini araştırma problemi olarak belirlemiştir. Çalışmanın bulguları, olumlu çocukluk yaşantılarının kariyer uyum yeteneklerini artırdığı ve bu iyileşmenin yaşam doyumunu pozitif yönde etkilediği ortaya konmuştur.

Yılmaz (2021)'in çalışması, ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantıları düzeylerinin, çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine yansımalarını incelemek altına almıştır. Çalışmanın bulguları, ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantılarının, çocuklarının arkadaşlık ilişkilerinde daha sağlıklı bağlar kurmalarına olanak sağladığını göstermektedir. Ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantılarının, çocuklarına güven duygusu aşılayarak onların daha güçlü ve destekleyici arkadaşlıklar kurmasına katkı sağladığı bulunmuştur.

Demir (2021) ise çalışmasında, olumlu çocukluk yaşantılarının romantik ilişkilerdeki çatışma çözme becerilerine etkisini araştırmıştır. Bulgular, olumlu çocukluk yaşantıları olan bireylerin, çatışma çözmede daha sağlıklı ve yapıcı yollar tercih ettiklerini göstermektedir. Ayrıca duygusal bağlanma ile çatışma çözme stilleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Doğan ve Aydın (2021) tarafından yürütülen bir diğer çalışma, olumlu çocukluk yaşantılarının yetişkinlik dönemindeki mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmada, 695 yetişkinden elde edilen veriler doğrultusunda, olumlu çocukluk yaşantılarının hem mutluluğu (%23) hem de yaşam doyumunu (%24) anlamlı düzeyde yordadığı ortaya konmuştur. Katılımcıların mutluluk düzeyleri arttıkça olumlu çocukluk yaşantısı puanlarının da arttığı saptanmıştır. Cinsiyete göre anlamlı bir fark gözlenmemiştir. Çalışma, mutluluğun sadece olumsuz yaşantıların eksikliğiyle değil aynı zamanda yeterli düzeyde olumlu yaşantıların varlığıyla oluştuğunu vurgulayan pozitif psikoloji perspektifinden önemli bir katkı sunmaktadır.

Doğan ve Aydın (2020) tarafından geliştirilen Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği (OÇYÖ), bireylerin çocukluk dönemine ilişkin olumlu yaşantılarını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuştur. 1331 yetişkin bireyden elde edilen verilerle yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda ölçeğin tek boyutlu ve 22 maddeden oluşan bir yapı sergilediği; Cronbach alfa katsayısının .96, bileşik güvenilirlik katsayısının ise .97 olduğu saptanmıştır. Ölçüt bağımlı geçerlik çalışmaları kapsamında depresyon ve çocukluk dönemi travmalarıyla negatif, yaşam doyumuyla ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Araştırma, literatürde genellikle olumsuz çocukluk deneyimlerine odaklanılmışken, pozitif yaşantıların da bireyin

psikolojik iyi oluşunda belirleyici olduğunu vurgulayarak alana özgün bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte bir önceki araştırmada olduğu gibi örneklemin büyük oranda eğitim düzeyi yüksek bireylerden oluşması ve test-tekrar test güvenilirliğinin incelenmemiş olması çalışmanın sınırlılıkları arasında yer almakta; bu nedenle ölçeğin farklı sosyoekonomik gruplarda ve uzunlamasına çalışmalarla desteklenmesi önerilmektedir.

2.4.2.Tanrı Tasavvuru ile İlgili Yapılan Çalışmalar

2.4.2.1.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Tanrı tasavvuruna dair ilk çalışma Nelson ve Jones (1957) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada, Freud'un Tanrı tasavvurunu yüceltilmiş baba imajını kullanarak açıkladığı hipotezi test edilmiştir. Araştırmaya 16 Protestan yetişkin katılmış; veri toplamak amacıyla açık uçlu 64 sorudan oluşan bir anket kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda Tanrı tasavvuru ile baba tasavvuru arasında doğrudan bir ilişki saptanamazken, Tanrı tasavvuru ile anne tasavvuru arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu sonuç, Freud'un varsayımına alternatif bir bakış sunarak, Tanrı algısında annenin temsilinin önemine dikkat çekmiştir.

Strunk (1959), Nelson ve Jones'un (1957) çalışmasında kullandığı yöntemi temel alarak Tanrı algısı üzerine benzer bir çalışma yürütmüş; ancak bu çalışmada katılımcıların Tanrı'yı anneden ziyade baba imajı üzerinden tasavvur ettikleri görülmüştür. Benzer şekilde, Vergote ve arkadaşları (1969) da yapmış oldukları araştırmalarında, katılımcıların büyük çoğunluğunun Tanrı tasavvurunun baba imajına daha çok benzediğini ortaya koymuşlardır. Bu iki çalışma, Tanrı tasavvurunun bireyin ebeveyn imgeleriyle şekillendiğini ve bu süreçte özellikle baba figürünün belirleyici bir rol oynayabileceğini göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Nelson (1971), önceki araştırmasının bulgularını yeniden test etmek amacıyla yürüttüğü çalışmada, bireylerin Tanrı tasavvurları ile ebeveynlerine yönelik duyguları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada, katılımcıların Tanrı tasavvurlarının, tercih ettikleri ebeveynin özellikleriyle daha fazla örtüştüğü bulunmuştur. Bu bulgu, Tanrı tasavvurunun bireyin olumlu duygular beslediği

ebeveyn figürüne daha çok benzediğini göstermektedir. Nelson'ın çalışması, Tanrı tasavvurunun sadece baba imajıyla değil, bireyin duygusal olarak yakınlık hissettiği ebeveyn figürüyle şekillendiğini ortaya koyarak, önceki araştırmalardan farklı bir perspektif sunmuştur.

Keyser ve Collins (1976), Evanjelik Protestan ve Katolik öğrenciler arasında Tanrı tasavvuru ile ebeveyn imajı arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak incelemişlerdir. Araştırma bulguları, Tanrı tasavvurunun hem anne hem de baba özellikleriyle eşit derecede ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, Tanrı tasavvurunun tercih edilen ebeveyn figürüyle ilişkilendirildiğini gösteren Nelson'un (1971) çalışmasıyla örtüşmektedir.

Tanrı tasavvurunu farklı boyutlarda ele alan çalışmalar da bulunmaktadır. Potvin (1977), 13–18 yaş arası Amerikalı gençlerle gerçekleştirdiği çalışmada Tanrı algılarını dört temel boyutta sınıflandırmıştır: seven, cezalandıran, sevmeyen-cezalandırmayan ve hem seven hem cezalandıran. Katılımcıların %45'inin Tanrı'yı hem seven hem de cezalandıran bir figür olarak algıladığı belirlenmiştir. 1983 yılında ise Jolley (1983), özsaygı ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla mahkûmlar ve öğrencilerden oluşan örneklem üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma, Tanrı algısını “seven Tanrı” ve “kontrol eden Tanrı” olmak üzere iki temel boyutta ele almıştır. Elde edilen bulgulara göre, her iki grup genelinde özsaygı düzeyi ile Tanrı tasavvurunun alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler saptanmıştır.

Roof ve Roof (1984) ise Amerikalı Protestan bireyler üzerinde yürüttükleri araştırmada, Tanrı'nın yaratıcı, dost, baba, öğretmen ve yargıç gibi çok yönlü imgelerle tasavvur edildiğini ortaya koymuşlardır. Bu bulgular, bireylerin Tanrı'yı kişisel deneyim ve dinî öğretilerle şekillenen çok katmanlı bir yapıda algıladıklarını göstermektedir.

Kirkpatrick (1986), önceki araştırmaları eleştirel bir bakışla değerlendirdiği araştırmasında iki temel metodolojik soruna dikkat çekmiştir: İlki, ölçme araçlarında kullanılan ifadelerin seçimi sürecindeki sistematik hatalar; ikincisi ise bu ifadelerin yapısal açıdan yetersiz ve tutarsız biçimde oluşturulmuş olmasıdır.

Benzer şekilde, Hutsebaut ve Verhoeven (1991), Belçikalı 12–18 yaş arası gençlerin Tanrı'yı her yerde hazır, ahlaki referans, yardım sağlayıcı ve anlam veren bir figür olarak tanımladıklarını bulmuştur.

Murken'in 1998'de Almanya'da yaptığı araştırma, Tanrı ile ilişkinin bireyin benlik algısı ve kişilik yapısıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, kişinin insanlarla kurduğu ilişkilerin, Tanrı ile ilişkisinin biçimlenmesinde belirleyici olduğu vurgulanmıştır (Mehmedoğlu, 2011, s. 59).

Dickie ve arkadaşlarının ilerleyen yıllarda yapmış oldukları araştırmalarında (2006), kadınların Tanrı'yı daha olumlu, erkeklerin ise daha cezalandırıcı olarak algıladıkları tespit edilmiş; ayrıca anne imgesinin genç bireylerin Tanrı tasavvurlarının oluşumunda belirleyici olduğu ortaya konmuştur. Bu araştırmalar, Tanrı tasavvurunun hem gelişimsel süreçler hem de cinsiyet gibi bireysel farklılıklarla şekillenen çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır.

2.4.2.2.Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Türkiye'de Tanrı tasavvuruna dair akademik ilgide son yıllarda belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Yapılan çalışmaların bir bölümü çocuklar ve ergenler gibi gelişimsel açıdan kritik dönemlerdeki bireyleri ele alırken bir kısmı da yetişkin bireylerin Tanrı tasavvurlarını incelemeye yöneliktir. Yapılan araştırmaların büyük bir kısmı din psikolojisi ve din eğitimi alanlarında yürütülmektedir. Türkiye'deki araştırmaların çoğu, bireylerin Tanrı tasavvurlarını betimlemeye ve bu tasavvurların yaş, cinsiyet ve gelişimsel özellikler gibi değişkenlerle ilişkisini ortaya koymaya odaklanmıştır (Alçelik, 2013; Bilge, 2024; Güler, 2007; Hayta, 2017a; Karlık & Kula, 2024; Mehmedoğlu, 2011; Sami, 2024; Yavuz, 1987) Bu yönüyle Türkiye'deki literatür, Tanrı tasavvurunun bireysel ve gelişimsel dinamiklerle nasıl şekillendiğini anlamaya dönük önemli veriler sunmaktadır.

Özbaydar (1970)'ın 12 ile 60 yaş ve üzeri bireylerle yürüttüğü araştırmasında, din ve Tanrı inancının gelişimi incelenmiş; cinsiyet farkının inanç üzerinde belirleyici olmadığı, buna karşın sosyo-kültürel düzeyin etkili bir değişken olduğu ortaya konmuştur. Yaş ilerledikçe inançta rasyonelleşme eğilimi artsa da tüm yaş gruplarında

irrasyonel inançların yaygınlığını sürdürdüğü görülmüştür. Bu bulgular, hiçbir yaş grubunda inancın tamamen sarsılmadığını göstermektedir.

Yavuz (1983) yapmış olduğu araştırmasında, 7-12 yaş arası çocuklarda, Tanrı tasavvurunun sezgi, akıl ve eğitim yoluyla oluştuğu sonucuna varmıştır. Tasavvurlar genellikle gerçekçi olup, gelişimsel olarak egosantrik ve zaman zaman antropomorfik öğeler içermektedir. Allah'ın mekânı olarak en çok “gökte”, “her yerde” ve bazı durumlarda “kalpte” düşünülmektedir. Yavuz, çocukların Allah'ı altı ana şekilde tasavvur ettiğini belirtir: İlâhi bir varlık, her şeyin yaratıcısı, kişisel hayatın sürdürücüsü, fiilleriyle var olan, hayatı düzenleyen ve ahlaki ilkeleri belirleyen bir güç. Bacanlı (2002)'nın üniversite öğrencileriyle gerçekleştirdiği araştırmasında, Sıfat Tarama Listesi kullanılarak gençlerin Tanrı anlayışlarının öne çıkan yönleri incelenmiştir. Bulgulara göre, “affedici-merhametli” sıfatı tüm katılımcılar tarafından benimsenmiş; “yaratıcı, güvenilir, güçlü, cömert, hoşgörülü, doğru sözlü” gibi olumlu nitelikler ise katılımcıların çoğunluğu tarafından Tanrı'ya atfedilmiştir. Buna karşılık, “cezalandırıcı” gibi olumsuz sıfatlar hiçbir katılımcı tarafından tercih edilmemiştir. Bacanlı, bu durumu gençlerin Tanrı'yı korkulacak değil, sevgiyle yaklaşılacak bir varlık olarak görmeleriyle açıklamaktadır.

Yapıcı (2004)'nın yaptığı çalışmada, üniversite gençlerinin Allah ve kutsal kavramlarına ilişkin çağrışım yaparak belirledikleri anlamlar araştırılmıştır. Araştırma sonuçları, Allah'a dair tasavvurların oldukça çeşitlendiğini, ancak çoğunlukla olumlu anlamlar taşıdığını göstermektedir. Negatif, kuşkucu ya da inkâr edici tasavvurlar çok düşük oranda görülmüştür. Yapıcı'ya göre, bu bulgular, gençlerin Allah'ı genellikle dinî terimlerle, özellikle de zâti ve subûfî sıfatlarla tanımlamaya eğilimli olduklarını ortaya koymaktadır.

Kuşat (2006)'ın ergenlik dönemi bireylerinde Allah tasavvurunu inceleyen çalışmasında, ergenlerin genellikle Allah'ı “yaratıcı” ve “bağışlayan” gibi olumlu özelliklerle tanımladıkları, ancak “öç alıcı” ve “her şeyden sorumlu” gibi özellikleri daha az tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Cinsiyet farklılıkları da çalışmada belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kızların “yakın, koruyan ve seven” Allah tasavvuru ile daha yüksek puanlar aldıkları erkeklerin ise daha çok “güçlü ve cezalandırıcı” Allah tasavvuru ile yüksek puan aldıkları görülmüştür.

Yıldız (2007), 7-15 yaş arasındaki çocuklarda Tanrı tasavvurunun gelişimini Piaget'in kuramı çerçevesinde ele alarak yaptığı araştırmasında, 7-11 yaş arasındaki çocukların Tanrı tasavvurlarının çoğunlukla somut düşünme özellikleri taşıdığını belirtmiştir. 13-15 yaş arasındaki çocukların ise Allah'ı daha soyut bir şekilde tasavvur ettiğini ve antropomorfik düşünce biçiminin giderek zayıflamış olduğunu dile getirmiştir.

Literatüre baktığımızda Tanrı tasavvuru ile benlik saygısı arasındaki ilişkiyi inceleyen pek çok çalışma vardır. Örneğin Güler (2007), 20-60 yaş arasındaki 540 kişilik bir örneklem üzerinde yaptığı çalışmada, Tanrı algısı, benlik algısı ve günahkârlık duygusu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlara göre, Tanrı'yı olumsuz şekilde algılayan bireylerin kendilik algıları zayıfken, günahkâr hisseden bireylerin hem kendilik algılarının zayıf olduğu hem de Tanrı'ya yönelik olumsuz atıflarının bulunduğu belirlenmiştir. Ayrıca, Tanrı'yı seven bireylerin kendilerini de sevme eğiliminde olduğu, Tanrı'yı sevmekten uzaklaşanların ise kendi özlerini sevme konusunda da zorluk yaşadığı gözlemlenmiştir. İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir (Akyüz, 2010; Alçelik, 2013; Çavdar, 2024; Koç, 2024).

Mehmedoğlu (2011), Türk insanının Tanrı tasavvurunu çeşitli değişkenlerle incelediği araştırmasını İstanbul'da yaşayan 441 kişilik bir örneklem grubuyla yürütmüştür. Araştırma sonucunda, Türk toplumunun aşkın, kadir-i mutlak, merhametli ve yakın gibi olumlu Tanrı tasavvurlarını, cezalandıran ve intikam alan gibi olumsuz Tanrı tasavvurlarına göre daha fazla benimsediği görülmüştür. Cinsiyet açısından ise, kadınların erkeklere göre daha yüksek seviyelerde olumlu Tanrı tasavvurlarına sahip olduğu belirlenmiştir. Dinî bilgi düzeyi ile Tanrı'yı olumlu niteliklerle tasavvur etme düzeyi arasında pozitif bir ilişki bulunurken, dinî bilgi düzeyi artsa da olumsuz Tanrı algısında bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Ayrıca, dindarlık algısı ile olumlu Tanrı tasavvurları arasında pozitif bir ilişki bulunmuş ve anne-baba tutumlarının Allah tasavvuru üzerinde farklılaşmalara yol açtığı tespit edilmiştir.

Seyhan (2014)'ın yaptığı çalışmaya 672 öğrenci katılmıştır. Öğrenciler Cumhuriyet Üniversitesi'nin farklı bölümlerinden seçilmiştir. Araştırmada Tanrı tasavvuru ile psikolojik iyi oluş arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, psikolojik olarak iyi hisseden öğrencilerin Tanrı tasavvurlarının olumlu olduğunu göstermiştir. Kız

öğrenciler, erkeklere göre daha yüksek olumlu Tanrı tasavvuru puanlarına sahipken, İlahiyat Fakültesi öğrencileri en yüksek olumlu Tanrı tasavvuru puanlarını almışlardır. Araştırma, dinî eğitimin Tanrı hakkındaki olumlu ve olumsuz algıları etkilediğini ve dindarlığın Tanrı tasavvuru üzerinde belirleyici olduğunu ortaya koymuştur.

Güler Aydın (2023), Türkiye’de Tanrı algısıyla ilgili gerçekleştirilen ampirik araştırmaları sistematik bir şekilde incelemiştir. Araştırma, 2007-2021 yılları arasında Güler (2007) tarafından geliştirilen Tanrı Algısı Ölçeği’ni kullanarak yapılan çalışmaları kapsamakta olup, Tanrı algısının farklı değişkenlerle olan ilişkilerini ele alan literatür üzerine bir meta-sentez çalışması sunmuştur.

Bilge (2024) araştırmasında, lise ve üniversite öğrencilerinin Tanrı algısı, dinî yönelim biçimleri ve psikolojik iyi oluş düzeyleri arasındaki ilişkiyi nicel yöntemle incelemiştir. Bulgular, olumlu Tanrı algısının içsel ve dışsal dinî yönelimle ve psikolojik iyi oluşla pozitif ilişkili olduğunu; sorgulayıcı yönelimle ise negatif ilişkili olduğunu göstermiştir. Çalışma, Tanrı tasavvurunun bireyin dinî eğilimleri ve psikolojik durumu üzerinde etkili olduğunu ortaya koymasından dolayı önemli katkı sağlamaktadır.

Yemenici (2024)’nin araştırması, 8. sınıf öğrencilerinin kader eğitiminin Tanrı tasavvuru üzerindeki etkisini incelemektedir. Araştırma, öğrencilerin kader anlayışlarının Tanrı inançlarıyla nasıl ilişkili olduğunu ve bu süreçte ailevi, okul ve sosyal çevre faktörlerinin etkilerini keşfetmeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın sonuçları, öğrencilerin Tanrı tasavvurlarının ailelerinden ve dinî eğitimden etkilendiğini, kader eğitiminin Tanrı’yı anlama biçimlerini şekillendirdiğini göstermektedir. Araştırma, dinî eğitimin, öğrencilerin Tanrı ve kader hakkındaki algılarını olumlu yönde geliştirebileceğini vurgulamaktadır.

Karlık (2025)’in araştırması, manevi zekâ, Tanrı tasavvurları ve travma sonrası büyüme arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Araştırmaya 395 kişi katılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, Tanrı tasavvuru ile manevi zekâ arasında pozitif bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir. Bu bulgular, manevi zekâ ve Tanrı tasavvurlarının, travmatik süreçlerden sonra bireylerin psikolojik gelişim ve iyileşme süreçlerinde önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

2.4.3. Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru ile İlgili Yapılan Çalışmalar

İlgili literatür incelendiğinde, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan kapsamlı bir çalışmaya rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, çocukluk dönemine odaklanan ve Tanrı tasavvurunu inceleme konusu yapan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Özellikle erken çocuklukta temel bakım veren ile kurulan ilişkilerin bireyin Tanrı tasavvurunun oluşumuna etkisini ele alan çalışmalar dikkat çekmektedir. Bu bölümde, çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki olası ilişkileri dolaylı ya da doğrudan inceleyen çalışmalara yer verilerek, alanyazında konunun nasıl ele alındığına dair bütüncül bir çerçeve sunulacaktır.

Çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi doğrudan ele alan çalışmalardan biri, Dickie ve arkadaşları (1997) tarafından yürütülmüştür. Çalışma, erken yaş grubundaki çocukların Tanrı imgelerinin, ebeveyn imgeleriyle olan ilişkileri doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymuştur. Özellikle kız çocuklarında, ebeveyn figürleriyle kurulan bağın Tanrı tasavvuruna yansıma düzeyinin daha belirgin olduğu saptanmıştır. Bu bulgu, çocukluk dönemindeki bakım veren ilişkilerinin, bireyin dinî temsil ve algılarının temelini oluşturabileceğini göstermektedir. Araştırma, olumlu ya da olumsuz çocukluk yaşantılarının Tanrı imajına etkisini incelemesi bakımından alanyazına önemli katkılar sunmaktadır.

Vergote (1978)'un "Çocuklukta Din" adlı çalışması, çocuklarda dinî tavırların gelişimini psikolojik ve sosyolojik bir çerçevede ele almaktadır. Ağırlıklı olarak ampirik araştırmalara dayanan bu çalışma, çocuğun doğuştan dinî bir bilinç taşımadığını ancak aile başta olmak üzere çevresel faktörlerle dinî duyarlılık geliştirdiğini savunur. Vergote'a göre çocuklukta Allah tasavvuru başlangıçta antropomorfiktir; ebeveyn figürleriyle örtüşür ve zamanla soyutlaşarak ruhanileşir. Dinî semboller ve ayinler, çocuklar tarafından önce sihirsiz işlevlerle algılanmakta, gelişimle birlikte daha derin anlamlar kazanmaktadır. Çalışmada ayrıca kız ve erkek çocuklarının dinî objelere ve ritüellere verdikleri tepkilerin farklılaştığı vurgulanmaktadır.

Öcal (2004)'ın "Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma" adlı çalışması, 4–10 yaş arası 363 çocuğun Allah tasavvurlarını yaş ve cinsiyete göre incelemektedir. Mülakat ve anket yöntemleriyle yürütülen bu nitel araştırmada, çocukların gelişimsel özelliklerine bağlı olarak Allah'ı önce somut ve tanıdık imgelerle (büyük, yaşlı, beyaz sakallı, çikolata veren vb.) tasavvur ettikleri, yaş ilerledikçe ise soyut, aşkın ve teolojik kavramlarla (görünmez, yaratıcı, kimseye benzemeyen) tanımlamaya başladıkları ortaya konmuştur. Araştırma, aile çevresinin ve anlatım biçimlerinin bu tasavvurlar üzerindeki etkisini vurgularken, Müslüman çocukların Batılı çocuklara kıyasla soyut Allah fikrine daha erken ulaştığını göstermesi bakımından da dikkat çekicidir. Ayrıca bu bulgular, çocukluk dönemindeki bilişsel gelişimle birlikte Tanrı tasavvurunun da evrildiğini ve erken dinî temsil biçimlerinin yaşla birlikte soyutlaştığını göstermektedir.

Mehmedoğlu (2005) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 5–6 yaş grubundaki çocukların Allah tasavvurları incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre çocuklar, Allah'ı genellikle insanî niteliklerle donatılmış bir varlık olarak algılamaktadır. Allah'ı görememelerine rağmen, bu durumu fiziksel nedenlerle açıklamaya çalıştıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca, çocukların Allah'ı yaratıcı bir figür olarak kabul ettikleri, ancak bu yaratımın "yoktan var etme" gibi metafiziksel yönlerini Tanrı tasavvurlarıyla ilişkilendirmedikleri tespit edilmiştir. Çalışmada dikkat çeken bir diğer bulgu ise, çocukların genel olarak sevgi dolu bir Allah imajına sahip olmalarıyla birlikte, belli düzeyde korku duygusunu da bu tasavvura dahil etmeleridir. Bu durum, çocukların Tanrı'yı hem sevgi hem de otorite figürü olarak algıladıklarına işaret etmektedir.

Hayta (2017a) Bağlanma Kuramı ve Tanrı Tasavvuru arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu araştırmaya yaşları 18 ile 24 yaş arasında 992 kişi katılmıştır. Araştırmaya göre, katılımcıların büyük bir kısmı Tanrı'ya güvenli bir bağlanma geliştirmiştir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar Tanrı'ya korkulu veya saplantılı bir şekilde bağlanmıştır. Araştırma, anne ve baba ile kurulan bağların Tanrı ile kurulan bağlara yansıdığını göstermektedir. Özellikle güvensiz bağlanmış bireylerin, bu bağlanma ihtiyacını Tanrı ile ilişki kurarak telafi ettikleri anlaşılmıştır. Ayrıca, anne ve babalarının olumsuz dinî tutumlar sergilediğini gören bireylerin Tanrı ile bağlarının güvenli olmadığı, aksine olumlu dinî tutumlar gösteren bireylerin Tanrı ile daha güvenli bir bağ kurdukları belirlenmiştir.

Aydar ve Tokur (2019)'un yürüttüğü araştırma da, bağlanma kuramı çerçevesinde 4–6 yaş arası çocukların Tanrı algısını incelenmiştir. Ankara'daki bir anaokulunda gerçekleştirilen çalışmada, çocukların Tanrı algıları mülakat yöntemiyle değerlendirilmiş ve bulgular, bağlanma kuramının Tanrı tasavvurunu şekillendirmedeki etkisini desteklemiştir. Araştırma sonucunda, çocukların büyük oranda olumlu ve sevgi temelli bir Tanrı algısına sahip oldukları, ancak yaşlarının etkisiyle bu algının somut imgelerle ifade edildiği görülmüştür. Ayrıca çocukların yanıtlarının bir kısmının aileden duyulan kalıp ifadelerle şekillendiği gözlemlenmiştir. Bu bulgular, Hayta'nın (2017a) bağlanma stillerinin Tanrı tasavvuruna etkisini ortaya koyan çalışmasını destekler niteliktedir.

Oruç (2010), “*Okul Öncesi Dönemde Dinî Duygunun Kökenleri ve Gelişimi*” başlıklı çalışmasında, okul öncesi dönemde çocukların dinî duygu gelişimini, bu duyguya kaynaklık eden temel duygularla (sevgi, korku, güven, bağlılık) ilişkilendirerek incelemiştir. Oruç, özellikle sevgi, güven, korku ve bağlılık duygularının dinî duygunun temel yapı taşları olduğunu, bu duyguların erken yaşlarda gelişip çocuğun dinî yaşantısına yön verdiğini ortaya koymuştur. Araştırmada, sevginin en temel duygu olduğu, korkunun ise çoğunlukla yönlendirici bir işlev taşıdığı, güven duygusunun ise hem bireysel gelişim hem de Allah ile kurulan ilişki açısından kritik rol oynadığı vurgulanmıştır. Ayrıca dinî duygunun gelişiminin 0-2 yaş ve 3-6 yaş olmak üzere iki dönemde farklı aşamalardan geçtiği; bu süreçte çocuğun çevresi, özellikle ebeveynlerinin dinî yaşantısı ve yaklaşımının belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

METODOLOJİ VE UYGULAMA

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma modeli genel olarak, araştırmanın konu seçiminden, verilerin toplanmasından sonuçların sunulmasına kadar geçen faaliyetler bütünü olarak ifade edilebilir (Aslantürk, 2001, s. 39). Araştırma bir bütün olduğundan seçilecek yöntem ve tekniklerin araştırma konusu bağlamında uygunluğu oldukça önemlidir. Bu çalışmada, model olarak tarama modeli benimsenmiştir. Tarama modeli, belirli bir evren üzerinden seçilen örneklem üzerine uygulanarak evrenin geneline ilişkin eğilim, tutum, davranış veya görüşlerin betimlenmesini sağlamaktadır (Creswell, 2017, s. 155). Tarama modeli çerçevesinde gerçekleştirilen çalışmaların amacı, belirli bir evrenin özelliklerini tanımlamak; ilgili evren üyelerinin çeşitli değişkenlere göre nasıl dağılım gösterdiklerini bulmaktır (Sezgin Selçuk, 2019, s. 140). Tarama modeli, kendi içerisinde türlere ayrılmaktadır. Tarama modelleri genel olarak değişkenlerin tek tek incelendiği tekil tarama modeli ve iki veya daha çok değişkenin incelendiği ve aralarındaki ilişkinin araştırıldığı ilişkisel tarama modeli şeklinde sınıflandırılabilir (Büyüköztürk, 2021, s. 185). Bu araştırmanın uygulama bölümünde, Türkiye örneğinde olumlu çocukluk yaşantılarının Tanrı tasavvuru ile ilişkisi ve çeşitli sosyo-ekonomik değişkenlerin bu iki olguya yönelik tutumlarda farklılaşma oluşturup oluşturulmadığının tespit edilmesi amaçlandığından ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Nicel araştırmalarda, evrenin tamamına ulaşmak genellikle zaman, maliyet ve iş gücü açısından mümkün olmadığından, araştırmalar genellikle evreni temsil edebilecek bir örneklem üzerinden yürütülür (Karasar, 2019, s. 147). Bu bağlamda, araştırmalarda örneklemin belirlenmesi amacıyla çeşitli örnekleme yöntemleri kullanılmaktadır. Bu

araştırmada basit seçkisiz örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Her bir örneklem birimine eşit seçilme şansı tanıyan ve bir birim seçildikten sonra aynı koşullarda tekrar seçilebilmesi için havuza geri konularak seçim sürecinin sürdürüldüğü yöntem, basit rastgele örnekleme (simple random sampling) olarak adlandırılır. Bu yöntem, örneklem oluşturma sürecinde her bir bireyin veya birimin eşit ve bağımsız şekilde seçilmesini sağlar. Bu sayede, örnekleme dahil edilme olasılığı tüm birimler için sabit kalır ve örneklem seçiminde tarafsızlık sağlanmış olur (Büyüköztürk, 2021, s. 88). Bu araştırmanın evrenini Türkiye’de ikamet eden yetişkinler oluşturmaktadır. Belirtildiği üzere evrenin tümüne ulaşmak mümkün olmadığından belirli bir örneklem, basit rastgele örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntem ile toplamda 315 birey örnekleme dahil edilmiştir. Örneklemin yeterli olup olmadığını test etmenin birçok yöntemi bulunmaktadır. Bu süreçte kullanılan yöntemlerden biri olan istatistiksel güç analizi, araştırmanın istatistiksel açıdan yeterli geçerlik ve güce sahip olup olmadığını test eder. Bu bağlamda, söz konusu araştırmada örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde G*Power 3 (Faul vd., 2007) yazılımı tercih edilmiştir. Güç analizi parametreleri olarak Cohen’in örneklem büyüklüğü hesaplamalarında kullanılmak üzere standart değerler (Correll vd., 2020) esas alınmıştır:

Etki büyüklüğü (effect size): $f = 0.25$ (orta düzey)

Anlamlılık düzeyi (alpha): $\alpha = 0.05$

İstatistiksel güç (power): $1 - \beta = 0.95$ (%95 güç)

Bu parametreler, varyans analizi (ANOVA) türündeki testlerde örneklem sayısını belirlemek üzere G*Power yazılımına girilmiştir. Yapılan hesaplama sonucunda, söz konusu araştırma için minimum 295 katılımcının gerekli olduğu tespit edilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Katılımcı Grubu

Örneklem grubuna cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, çocukluktaki ekonomik durum, kardeş sayısı, çocukluğunda kiminle büyüdüğü ve din eğitimi durumu sorulmuş ve bunlar bağımsız değişken olarak kurgulanmıştır. Örneklem grubunun söz konusu değişkenlere göre dağılımı tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 3.1. Araştırma Grubunun Sosyo-Demografik Dağılımı

Sosyo-Ekonomik Değişkenler	Durum	N	%
Cinsiyet	Erkek	111	35,2
	Kadın	204	64,8
Yaş	18-29	151	47,9
	30-39	59	18,7
	40-49	52	16,5
	50-59	39	12,4
	60-69	11	3,5
	70 ve üzeri	3	1,0
Meslek	İşçi	46	14,6
	Memur	127	40,3
	Esnaf	24	7,6
	Serbest Meslek	43	13,7
	Ev hanımı	54	17,1
	Emekli	21	6,7
Çocuklukta Ekonomik Durum	Alt seviye	52	16,5
	Orta seviye	238	75,6
	Yüksek seviye	25	7,9
Eğitim Durumu	İlkokul	18	5,7
	Ortaokul	12	3,8
	Lise	60	19,0
	Lisans	179	56,8
	Lisansüstü	46	14,6
Kardeş Sayısı	1	37	11,7
	2	63	20,0
	3	98	31,1
	4-100	117	37,1

Tablo 3.1. (devamı)

Ebeveyn	Her iki ebeveynimle	292	92,7
	Sadece annemle	13	4,1
	Büyükanne ve büyükbabamla	10	3,2
Din Eğitimi	Aile	139	44,1
	Okul	26	8,3
	Cami	32	10,2
	Kuran Kursu	61	19,4
	İmam-hatip Lisesi	26	8,3
	İlahiyat	26	8,3
	Almadım	5	1,6

Örneklem grubunun cinsiyet değişkenine göre dağılımına bakıldığında, katılımcıların %35,2'si erkek (111 kişi), %64,8'i ise kadın (204 kişi) olarak belirlenmiştir. Yaş dağılımına göre en yüksek oran 18-29 yaş grubunda olup, bu gruptaki katılımcı sayısı 151 ve oranı %47,9'dur. Diğer yaş grupları ise sırasıyla 30-39 yaş (%18,7, 59 kişi), 40-49 yaş (%16,5, 52 kişi), 50-59 yaş (%12,4, 39 kişi), 60-69 yaş (%3,5, 11 kişi) ve 70 ve üzeri yaş (%1,0, 3 kişi) olarak sıralanmaktadır. Meslek değişkeninde ise, katılımcıların %40,3'ü memur (127 kişi), %14,6'sı işçi (46 kişi), %13,7'si serbest meslek (43 kişi), %17,1'i ev hanımı (54 kişi), %7,6'sı esnaf (24 kişi), %6,7'si emekli (21 kişi) olarak belirlenmiştir. Ekonomik durum açısından, katılımcıların çoğunluğu orta seviye ekonomik durumu ifade etmektedir (%75,6, 238 kişi). Diğer ekonomik durumlar ise alt seviye (%16,5, 52 kişi) ve yüksek seviye (%7,9, 25 kişi) olarak sıralanmaktadır. Eğitim durumu değişkenine göre, %56,8'i lisans mezunu olup, %19,0'ı lise mezunudur. Diğer eğitim durumları ise lisansüstü (%14,6, 46 kişi), ilkokul (%5,7, 18 kişi), ortaokul (%3,8, 12 kişi) şeklindedir. Kardeş sayısı açısından, katılımcıların %37,1'i 4 ve üzeri kardeşe sahipken, %31,1'i 3 kardeşe, %20,0'ı 2 kardeşe ve %11,7'si 1 kardeşe sahip olduklarını belirtmiştir. Çocukluk döneminde büyüdükleri kişiler arasında, %92,7'si her iki ebeveyniyle büyümüşken, %4,1'i sadece annesiyle, %3,2'si ise büyükanne ve büyükbabasıyla büyümüştür. Din eğitimi

açısından, katılımcıların %44,1'i ailelerinden, %19,4'ü Kuran kursundan, %10,2'si camiden, %8,3'ü imam-hatip lisesinden ve %8,3'ü ilahiyat alanından din eğitimi almıştır. %1,6'lık bir grup ise din eğitimi almadığını belirtmiştir.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Teknikleri

Araştırma hem kuramsal hem de uygulamalı düzeyde yürütülmüştür. Bu nedenle, çalışmada birbirini tamamlayacak biçimde birden fazla veri toplama tekniğine başvurulmuştur. İlk aşamada, araştırma konusuyla ilişkili olarak din psikolojisi ve psikoloji literatürü taranmış; bu kapsamda makaleler, kitaplar, raporlar ve istatistikî veriler gibi çeşitli kaynaklar incelenmiştir. Uygulama aşamasında ise, araştırma sorularını somut verilerle desteklemek amacıyla nicel veri toplama tekniklerinden anket tekniği tercih edilmiştir. Anket tekniği, örneklem grubuna yüz yüze ve çevrimiçi (Google forms) olmak üzere 2 şekilde uygulanmıştır.

3.3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Araştırmamız da katılımcıların olumlu çocukluk yaşantılarını ölçmek için "*Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği*" ve Tanrı tasavvurlarını ölçmek için "*Tanrı Algısı Ölçeği*" kullanılmıştır. Ayrıca araştırmacının hazırlamış olduğu birtakım sosyo-demografik bilgilerinin sorulduğu "*Kişisel Bilgi Formu*" kullanılmıştır.

3.3.1.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın kişisel bilgi formu, elde edilmek istenen sonuçlara, farklılaşma düzeylerine ve ilişki testlerine uygun olacak şekilde; uzman görüşleri alınarak cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek, çocuklukta ekonomik durum, kardeş sayısı, çocukluğunda kiminle büyüdüğü ve din eğitimi durumu şeklinde belirlenmiştir.

3.3.1.2. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği

Olumlu çocukluk yaşantıları ölçeği, bireylerin çocukluk dönemlerine ilişkin olumlu yaşantılarını ölçmek amacıyla Tayfun Doğan ve Fatma Tuba Aydın tarafından geliştirilmiş ve ölçeğin psikometrik özellikleri kapsamlı biçimde değerlendirilmiştir.

Toplamda dört ayrı örneklem grubundan elde edilen verilerle yürütülen çalışmaya 1331 kişi (760 kadın, 571 erkek) katılmıştır. Katılımcıların yaşları 18 ile 70 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 32,9'dur. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi, ölçüt bağıntılı geçerlik, Cronbach alfa iç tutarlık analizi ve bileşik güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Yapı geçerliği kapsamında yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda, 22 maddeden oluşan ve toplam varyansın %55'ini açıklayan tek faktörlü bir yapı elde edilmiştir. KMO değeri .971 ve Bartlett testi sonucu anlamlı bulunmuş, bu da verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermiştir. Ölçeğin faktör yükleri .40 ile .86 arasında değişmektedir. Tek faktörlü yapının doğruluğu doğrulayıcı faktör analiziyle test edilmiş ve modelin uyum indeksleri (CFI = .98, NFI = .98, IFI = .98, RFI = .97, AGFI = .80, SRMR = .04) oldukça yüksek düzeyde uygunluk göstermiştir. Ölçeğin güvenirligi Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı (.96) ve bileşik güvenilirlik katsayısı (.97) ile oldukça yüksek düzeyde bulunmuş; madde-toplam korelasyonları ise .37 ile .83 arasında değişmiştir. Tüm bu bulgular, OÇYÖ'nün, bireylerin olumlu çocukluk yaşantılarını geçerli ve güvenilir biçimde ölçebilecek, bilimsel açıdan sağlam temellere dayanan bir psikolojik ölçüm aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

3.3.1.3. Tanrı Algısı Ölçeği

Tanrı Algısı ölçeği, Özlem Güler tarafından geliştirilmiş ve örneklem grubunu, Bursa, Ankara, Erzincan, İstanbul, Silifke ve Samsun illerinden seçkisiz yöntemle belirlenen, yaşları 20 ile 60 arasında değişen toplam 535 yetişkin (272 erkek, 263 kadın) oluşturmuştur. Ölçek geliştirme sürecinde, bireylerden Tanrı'ya dair duygu ve düşüncelerini ifade etmeleri istenmiş, bu ifadeler doğrultusunda oluşturulan 32 maddelik taslak form, uzman görüşlerine başvurularak içerik geçerliği açısından değerlendirilmiş ve ardından geçerlik-güvenirlilik analizlerine tabi tutulmuştur. Yapılan madde analizleri sonucunda toplam 10 madde ölçekten çıkarılmış, ölçek 22 maddeyle son halini almıştır. Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı .83 olarak hesaplanmış ve bu değer ölçeğin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermiştir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin beş faktörden oluştuğu ve bu faktörlerin toplam varyansın %55,6'sını açıkladığı belirlenmiştir. Faktörler; "Seven Tanrı", "Tanrı'ya yönelik olumlu duygular", "Uzak/Umursamaz Tanrı", "Korkutan ve cezalandıran Tanrı" ve "Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular" olarak adlandırılmıştır. Ölçekte sevgi yönelimli

ifadeler düz, korku yönelimli ifadeler ise ters puanlanmış; recode işlemleri bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Tüm bu bulgular, Tanrı algısı ölçeğinin hem geçerli hem de güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

3.4.Verilerin Analizi

Araştırmada çevrim içi anket ile toplanan veriler, SPSS 24 paket programı ile analiz edilmiştir. Araştırmanın problemi ve amacı bağlamında farklılaşma ve ilişki testleri kullanılmıştır. Araştırmada ilk olarak söz konusu analizleri yapabilmek adına verilerin normal dağılıp dağılmadığına yönelik normallik testi uygulanmıştır. Normallik verileri tablo 1 ve 2’de verilmiştir.

Tablo 3.2. Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Dair Normallik Verileri

	İstatistik	Değer	Std.Hata
Tanrı Algısı Ölçeği	Toplam (N)	310	-
	Aralık	39,00	-
	Minimum	55,00	-
	Maksimum	94,00	-
	Ortalama(Mean)	72,7452	6,24082
	Standart Sapma	6,24082	-
	Varyans	38,948	-
	Çarpıklık (Skewness)	0,015	0,138
	Basıklık (Kurtosis)	0,989	0,276

Veri setinin çarpıklık (skewness) değeri 0,015 ve kurtosis değeri 0,989 olup, bu değerler normal dağılım için belirlenen sınırlar dahilindedir. Çarpıklık değeri -1 ile +1 arasındaki kabul edilebilir aralıkta (0,015), kurtosis değeri ise -2 ile +2 arasında yer almaktadır (0,989). Bu bulgular, verinin normal dağılıma oldukça yakın olduğunu ve herhangi bir belirgin simetrik bozulma veya uç noktalardan kaynaklı sapma göstermediğini açığa çıkartmaktadır.

Tablo 3.3. Tanrı Tasavvuruna Dair Normallik Verileri

	İstatistik	Değer	Std.Hata
Olumlu Çocukluk Yaşantısı Ölçeği	Toplam (N)	315	-
	Aralık	84,00	-
	Minimum	26,00	-
	Maksimum	110,00	-
	Ortalama(Mean)	81,1460	1,06981
	Standart Sapma	1,06981	-
	Varyans	18,98720	-
	Çarpıklık (Skewness)	-0,590	0,137
	Basıklık (Kurtosis)	-0,287	0,274

Veri setinin çarpıklık (skewness) değeri -0,590 ve kurtosis değeri -0,287 olup, her iki değer de normal dağılım için kabul edilen aralıklar içinde yer almaktadır. Çarpıklık değeri -1 ile +1 arasındaki normal kabul edilen aralıkta (-0,590), kurtosis değeri ise -2 ile +2 arasındaki normal kabul edilen aralıkta (-0,287) yer almaktadır. Bu sonuçlar, veri setinin normal dağılıma yakın olduğunu ve herhangi bir belirgin asimetri veya uç değer etkisi göstermediğini ortaya koymaktadır.

Yukarıdaki bulgular, elde edilen verilerin normal dağılım gösterdiğine işaret etmektedir. Bu bulgular sonucunda veriler ile parametrik testlere uygun olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada demografik bilgilere ilişkin veriler frekans dağılımları üzerinden analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde ise T-testi ve ANOVA analizlerinden yararlanılmıştır. ANOVA testlerinde gruplar arası varyansların homojen olduğu durumlarda LCD testi tercih edilmiş, varyansların eşit olmadığı durumlarda ise Dunnett C testi uygulanmıştır.

3.5. Bulgular

3.5.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği ile İlgili Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeğine verdikleri cevaplardan elde edilen bulguların istatistiksel açıdan değerlendirilmesine yer verilecektir.

Tablo 3.4. Yaş Gruplarına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Yaş Grupları	N	X	S
18-29	151	80,4901	19,38792
30-39	59	82,8305	17,73089
40-49	52	81,2692	20,24857
50-59	39	81,2308	17,78299
60-69	11	80,0909	21,03547
70 ve üzeri	3	81,6667	22,18859
Total	315	81,1460	18,98720

Örneklem grubunun yaş gruplarına göre ortalama puanlarına bakıldığında, 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 80,4901 olarak belirlenmiştir. 30-39 yaş grubunun ortalama puanı ise 82,8305'tir. 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 81,2692, 50-59 yaş grubunun ise 81,2308'dir. 60-69 yaş grubunda ortalama puan 80,0909 olarak hesaplanmıştır. Son olarak, 70 ve üzeri yaş grubunun ortalama puanı 81,6667'dir. Genel olarak, yaş grupları arasında ortalama puanlar 80 ile 83 arasında değişmektedir ve en yüksek ortalama 30-39 yaş grubuna aitken, en düşük ortalama ise 60-69 yaş grubunda yer almaktadır.

Tablo 3.5. Yaş Gruplarına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	246,513	5	49,303	,135	,984
Grup içi	112954,770	309	365,549		
Toplam	113201,283	314			

Tablodaki veri seti, yaş gruplarına göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. [$F(5, 309) = 135, p > 0,05$]. Bu durumda, yaş gruplarının olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlara etki etmediği anlaşılmaktadır.

Tablo 3.6. Cinsiyete Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	S	Sd	T	p
Kadın	111	82,9189	18,87814	313	1,223	,222
Erkek	204	80,1814	19,02297			

Veri setine göre, cinsiyet değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlarda t-testi sonucunda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir. Kadınlar için ortalama puan 82,9189 iken erkekler için ortalama puan 80,1814'tür. T değeri 1,223 ve p değeri 0,222 olarak hesaplanmıştır. $p > 0,05$ olduğu için, cinsiyetin olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.7. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Eğitim Durumu	N	X	S
İlkokul	18	77,3333	20,77612
Ortaokul	12	73,8333	16,03311
Lise	60	85,0833	16,53275
Lisans	179	79,9665	20,17867
Lisansüstü	46	84,0000	16,31223
Total	315	81,1460	18,98720

Verilen eğitim durumu değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar şu şekildedir:

İlkokul mezunlarının ortalama puanı 77,3333, Ortaokul mezunlarının ortalama puanı 73,8333, Lise mezunlarının ortalama puanı ise 85,0833 ile en yüksek değeri göstermektedir. Lisans mezunlarının ortalama puanı 79,9665, Lisansüstü eğitim görenlerin ortalama puanı ise 84,0000'dir. Genel olarak, Lise ve Lisansüstü eğitim seviyelerindeki bireyler en yüksek ortalamaya sahipken, Ortaokul mezunları en düşük ortalamayı göstermektedir.

Tablo 3.8. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	2457,234	4	614,308	1,720	,145
Grup içi	110744,049	310	357,239		
Toplam	113201,283	314			

Tablodaki veri seti, gruplar arası olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. $[F(4, 310) = 1,720, p > 0,05]$. Bu

durumda, gruplar arasındaki farklılıkların olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı anlaşılmaktadır.

Tablo 3.9. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Meslek	N	X	S
İşçi	46	83,4783	17,70090
Memur	127	77,5669	19,71286
Esnaf	24	85,3750	15,12790
Serbest Meslek	43	78,6279	22,32980
Ev hanımı	54	86,6667	15,72643
Emekli	21	83,8095	17,96001
Total	315	81,1460	18,98720

Veri setine göre, işçi grubunun ortalama puanı 83,4783 memur grubunun ortalama puanı ise 77,5669 olarak belirlenmiştir. Esnaf grubunun ortalama puanı 85,3750, zanaatkar grubunun ortalama puanı 74,6667'dir. Diğer gruplar arasında serbest meslek (ortalama 78,6279), ev hanımı (ortalama 86,6667) ve emekli (ortalama 83,8095) grupları yer almaktadır. Bu sonuçlar, meslek gruplarının olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlara farklı etkilerde bulunduğunu ve bazı meslek gruplarının daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.10. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	LCD
Gruplar arası	4373,714	5	874,743	2,484	,032	5>2-4
Grup içi	108827,569	309	352,193			
Toplam	113201,283	314				

ANOVA sonuçları, meslek değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik tutumların farklılaştığını göstermektedir [$F(4, 310) = 2,484, p < 0,05$]. İstatistiksel olarak anlamlı farkın hangi gruplar arasında olduğunu ölçmek amacıyla yapılan LCD testi sonucunda; ev hanımı grubunun memur ve serbest meslek grubuna nispeten daha olumlu tutum düzeyinde olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3.11. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Sosyo-Ekonomik	N	X	S
Alt seviye	52	71,6154	22,99800
Orta seviye	238	82,3067	17,73012
Yüksek seviye	25	89,9200	14,07693
Total	315	81,1460	18,98720

Veri setine göre, sosyo-ekonomik durum değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar arasında farklılıklar gözlemlenmiştir. Alt seviye grubunun ortalama puanı 71,6154, orta seviye grubunun ortalama puanı ise 82,3067 olarak hesaplanmıştır. Yüksek seviye grubunun ortalama puanı 89,9200 ile en yüksek değeri göstermektedir. Genel olarak, yüksek seviye grubu en yüksek ortalamaya sahipken, alt seviye grubu en düşük ortalamayı göstermektedir.

Tablo 3.12. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Dunnet C
Gruplar arası	6968,526	2	3484,263	10,233	,000	3>2-1
Grup içi	106232,757	312	340,490			2>1
Toplam	113201,283	314				

Tablodaki veri seti, sosyo-ekonomik duruma göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur. [$F(2, 312) =$

10,233, $p < 0,05$]. Bu durumda, sosyo-ekonomik durum değişkeninin olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlara etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Anlamlı farklar, yüksek seviye grubunun orta seviye ve alt seviye gruplarına göre daha yüksek puanlar aldığı yönündedir.

Tablo 3.13. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Kardeş sayısı	N	X	S
1	37	82,2162	19,09935
2	63	85,2222	17,28830
3	98	81,2347	19,90120
4-100	117	78,5385	18,85404
Total	315	81,1460	18,98720

Tablodan çıkan sonuçlara göre, kardeş sayısı değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumların ortalama puanları birbirine yakın gözükmemektedir. 2 kardeş grubunun ortalama puanı 85,2222, 1 kardeş grubunun ortalama puanı 82,2162, 3 kardeş grubunun ortalama puanı 81,2347 ve 4 ve üzeri kardeş grubunun ortalama puanı 78,5385'tir. Gruplar arasında en yüksek puana sahip olan grup 2 kardeş grubudur (85,2222), en düşük puana sahip olan grup ise 4 ve üzeri kardeşe sahip olanlardır (78,5385).

Tablo 3.14. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplar arası	1885,444	3	628,481	1,756	,156
Grup içi	111315,838	311	357,929		
Toplam	113201,283	314			

ANOVA tablosu sonuçlarına göre, kardeş sayısı değişkenine bağlı olarak olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [$F(3, 311) = 1,756, p > 0,05$]. Bu bulgu, kardeş sayısının, olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde istatistiksel açıdan anlamlı bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.15. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Meslek	N	X	S
Her iki ebeveynimle	292	82,0616	18,30074
Sadece annemle	13	60,5385	19,17731
Büyükanne ve büyükbabamla	10	81,2000	24,85871
Total	315	81,1460	18,98720

Tablo verileri, gruplar arası puan ortalamalarında en yüksek puanı her iki ebeveyni ile büyüyenlerin (82,0616) aldığını, bu grubu 81,2000 ile büyükanne ve büyükbaba ile büyüyenlerin takip ettiğini, en düşük puan ortalamasına sahip grubun ise sadece annesi ile büyüyenlerin (60,53) olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.16. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	LCD
Gruplar arası	5765,561	2	2882,781	8,372	,000	1>2
Grup içi	107435,721	312	344,345			3>2
Toplam	113201,283	314				

ANOVA testi sonuçları, örneklem grubunun hangi ebeveyni ile büyüdüğüne göre olumlu çocukluk yaşantılarına ilişkin tutumlar arasında anlamlı bir farklılaşma

bulunmaktadır [$F(2,312) = 8,372, p < .05$]. Anlamlı olarak bulunan farkın hangi gruplar arasında olduğuna yönelik yapılan LCD testi ise her iki ebeveyni ile büyüyenlerin sadece annesiyle büyüyenlere nazaran tutumlarının daha pozitif olduğu; büyükanne ve büyükbabası ile büyüyenlerin de sadece annesiyle büyüyenlere nazaran daha olumlu tutuma sahip olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 3.17. Din Eğitimi Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

Meslek	N	X	S
Aile	139	84,8058	18,22241
Okul	26	80,5000	18,03607
Cami	32	75,2500	17,57564
Kuran Kursu	61	80,5902	19,47424
İmam-hatip Lisesi	26	80,0000	17,29509
İlahiyat	26	73,9615	23,27485
Almadım	5	70,6000	15,46932
Total	315	81,1460	18,98720

Tablo verilerine göre Aile ile din eğitimi almış olanların ortalama puanı 84,8058, Okul grubunun ortalama puanı 80,5000, Cami grubunun ortalama puanı 75,2500, Kuran Kursu grubunun ortalama puanı 80,5902, İmam-hatip Lisesi grubunun ortalama puanı 80,0000, İlahiyat grubunun ortalama puanı 73,9615 ve Almadım diyenlerin ortalama puanı ise 70,6000'dir. Genel olarak, Aile grubunun ortalama puanı en yüksek değeri göstermekte, Almadım grubunun ortalama puanı ise en düşük değeri göstermektedir.

Tablo 3.18. Din Eğitimi Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantılarına Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	LCD
Gruplar arası	4936,112	6	822,685	2,340	,032	1>3-6
Grup içi	108265,171	308	351,510			
Toplam	113201,283	314				

Tabloda yer alan verilere göre, din eğitimi değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. [$F(6, 308) = 2,340, p < 0,05$]. Bu sonuç, din eğitimi türlerinin, olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olduğunu göstermektedir. Anlamlı farklar, Aile grubunun, Cami ve İlahiyat gruplarına göre daha yüksek ortalamalara sahip olduğunu göstermektedir ($1 > 3-6$).

3.5.2. Tanrı Algısı Ölçeği ile İlgili Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların Tanrı Algısı Ölçeğine verdikleri cevaplardan elde edilen bulguların istatistiksel açıdan değerlendirilmesine yer verilecektir.

Tablo 3.19. Yaş Gruplarına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Yaş	N	X	S
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	18-29	151	14,5960	2,05322
	30-39	59	15,0847	1,62192
	40-49	52	15,5385	1,25965
	50-59	39	15,1538	1,44256
	60-69	11	14,1818	3,12468
	70-100	3	16,3333	,57735
	Total	315	14,9143	1,86715
Uzak/Umursamaz Tanrı	18-29	151	10,7219	2,64363
	30-39	59	10,1017	2,57772
	40-49	52	10,5385	2,68227
	50-59	39	10,1538	2,84270
	60-69	11	10,0000	3,06594
	70-100	3	8,0000	,00000
	Total	315	10,4540	2,67334

Tablo 3.19. (devamı)

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	18-29	151	11,1391	1,77779
	30-39	59	11,1864	1,51401
	40-49	52	11,3846	1,14024
	50-59	39	11,3077	1,60843
	60-69	11	10,1818	1,60114
	70-100	3	11,6667	1,15470
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	18-29	151	10,8543	1,15699
	30-39	59	10,8475	1,20077
	40-49	52	10,9808	,77940
	50-59	39	11,0000	1,12390
	60-69	11	10,5455	2,16165
	70-100	3	11,0000	,00000
	Total	315	10,8825	1,14638
Seven Tanrı	18-29	151	24,8609	3,02443
	30-39	59	24,9661	3,04544
	40-49	52	26,1923	2,88361
	50-59	39	26,3077	4,33562
	60-69	11	25,0909	3,47720
	70-100	3	24,0000	1,00000
	Total	315	25,2794	3,23861

Veri setine göre, Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutuna ilişkin yaş gruplarına göre ortalama puanlar şu şekilde dağılım göstermektedir: 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 14,5960, 30-39 yaş grubunun ortalama puanı 15,0847, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 15,5385, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı 15,1538, 60-69 yaş grubunun ortalama puanı 14,1818 ve 70-100 yaş grubunun ortalama puanı 16,3333 olarak hesaplanmıştır. En yüksek ortalama puan 70-100 yaş grubuna aitken, en düşük ortalama puan ise 60-69 yaş grubunda gözlemlenmektedir. Bu dağılım, yaş arttıkça olumlu Tanrı algısının biraz daha arttığını göstermektedir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda ise, 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 10,7219, 30-39 yaş grubunun ortalama puanı 10,1017, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 10,5385, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı 10,1538, 60-69 yaş grubunun ortalama puanı 10,0000 ve 70-100 yaş grubunun ortalama puanı 8,0000'dir. Bu boyutta en düşük ortalama puan, 70-100 yaş grubuna aittir, diğer yaş grupları arasında ise anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Özellikle 70-100 yaş grubundaki daha düşük puan, bu grubun Tanrı algısındaki umursamazlık düzeyinin diğer gruplara göre daha yüksek olduğunu gösterir.

Korkutan ve cezalandıran Tanrı boyutuna göre, 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 11,1391, 30-39 yaş grubunun ortalama puanı 11,1864, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 11,3846, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı 11,3077, 60-69 yaş grubunun ortalama puanı 10,1818, 70-100 yaş grubunun ortalama puanı ise 11,6667 olarak belirlenmiştir. Burada, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı en yüksek değeri gösterirken, 60-69 yaş grubunun puanı diğer gruplara kıyasla daha düşüktür.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda, 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 10,8543, 30-39 yaş grubunun ortalama puanı 10,8475, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 10,9808, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı 11,0000, 60-69 yaş grubunun ortalama puanı 10,5455, 70-100 yaş grubunun ortalama puanı 11,0000 olarak hesaplanmıştır. Burada, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı diğer yaş gruplarına göre biraz daha yüksektir, ancak puanlar genellikle birbirine yakındır.

Son olarak, Seven Tanrı boyutunda, 18-29 yaş grubunun ortalama puanı 24,8609, 30-39 yaş grubunun ortalama puanı 24,9661, 40-49 yaş grubunun ortalama puanı 26,1923, 50-59 yaş grubunun ortalama puanı 26,3077, 60-69 yaş grubunun ortalama puanı 25,0909 ve 70-100 yaş grubunun ortalama puanı 24,0000'dir. 50-59 yaş grubunun ortalama puanı en yüksek değeri gösterirken, 70-100 yaş grubunun ortalama puanı daha düşüktür. Bu, yaş arttıkça Seven Tanrı algısının arttığını, ancak en yaşlı grupta bunun biraz daha düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.20. Yaş Gruplarına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	51,449	5	10,290	3,048	,011	3>1
	Grup içi	1043,237	309	3,376			
	Toplam	1094,686	314				
Uzak/Umursamaz Tanrı	Gruplar arası	42,375	5	8,475	1,189	,314	
	Grup içi	2201,708	309	7,125			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandırıcı Tanrı	Gruplar arası	14,739	5	2,948	1,139	,340	
	Grup içi	799,947	309	2,589			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	2,524	5	,505	,380	,862	
	Grup içi	410,130	309	1,327			
	Toplam	412,654	314				
Seven Tanrı	Gruplar arası	122,110	5	24,422	2,380	,039	3>1-2 4>1-2
	Grup içi	3171,305	309	10,263			
	Toplam	3293,416	314				

Tablo verilerinden yaş gruplarına göre Tanrı'ya yönelik olumlu duyguların farklılaştığı anlaşılmaktadır [F (5, 309) = 3,048, p = 0,011]. Çoklu karşılaştırma testi Dunnet C sonuçlarından 40-49 yaş grubunun 18-29 yaş grubuna nazaran Tanrı'ya yönelik daha olumlu duygular beslediği sonucu çıkmaktadır.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F (5, 309) = 1,189, p = 0,314]. Bu sonuç, yaş gruplarının Uzak/Umursamaz Tanrı algısına yönelik tutumları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Korkutan ve Cezalandırıcı Tanrı boyutunda da yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F (5, 309) = 1,139, p = 0,340]. Bu durumda, yaş gruplarının

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığı anlaşılmaktadır.

Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda ise, yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [$F(5, 309) = 0,380, p = 0,862$]. Bu sonuç, yaş gruplarının Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular algısına yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

Seven Tanrı boyutunda ise gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu dikkat çekmektedir [$F(5, 309) = 2,380, p = 0,039$]. Çoklu karşılaştırma LCD testi sonuçları, 40-49 ve 50-59 yaş grubunun bu boyutta 18-29 ve 30-39 gruplarından daha olumlu tutum içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.21. Cinsiyete Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların T-Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	X	S	Sd	T	p
Seven Tanrı	Erkek	111	25,2703	3,67039	313	-,037	,971
	Kadın	204	25,2843	2,98726			
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Erkek	111	14,6577	2,01131	313	-1,806	,072
	Kadın	204	15,0539	1,77338			
Uzak/Umursamaz Tanrı	Erkek	111	10,5135	2,78915	313	,291	,771
	Kadın	204	10,4216	2,61461			
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Erkek	111	11,2523	2,00666	313	,579	,563
	Kadın	204	11,1422	1,35166			
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Erkek	111	10,7748	1,41861	313	-1,232	,219
	Kadın	204	10,9412	,96565			

T testi sonuçları, cinsiyetin Tanrı tasavvuruna ilişkin tutumlarda bir farklılaşma oluşturmadığına işaret etmektedir. Nitekim sonuçlar mercek altına alındığında, Tanrı tasavvurunun 5 boyutunda da cinsiyetin bir etkide bulunmadığı gözlenmiştir.

Tablo 3.22. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Yaş	N	X	S
Seven Tanrı	İlkokul	18	26,5000	3,63399
	Ortaokul	12	23,4167	4,44069
	Lise	60	26,2333	3,30057
	Lisans	179	25,1229	3,11691
	Lisansüstü	46	24,6522	2,72615
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	İlkokul	18	15,0000	2,08637
	Ortaokul	12	14,7500	2,09436
	Lise	60	15,1000	1,80113
	Lisans	179	14,8547	1,89651
	Lisansüstü	46	14,9130	1,74898
	Total	315	14,9143	1,86715
Uzak/Umursamaz Tanrı	İlkokul	18	11,3889	3,61596
	Ortaokul	12	10,9167	3,08835
	Lise	60	10,7333	3,08010
	Lisans	179	10,3184	2,44358
	Lisansüstü	46	10,1304	2,41853
	Total	315	10,4540	2,67334
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	İlkokul	18	11,2222	1,86470
	Ortaokul	12	11,0000	2,08893
	Lise	60	11,3833	1,57407
	Lisans	179	11,1285	1,60415
	Lisansüstü	46	11,1522	1,49023
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	İlkokul	18	11,1111	1,71117
	Ortaokul	12	11,0833	2,15146
	Lise	60	10,8167	,77002
	Lisans	179	10,8492	1,12412
	Lisansüstü	46	10,9565	1,05318
	Total	315	10,8825	1,14638

Seven Tanrı boyutunda, İlkokul grubunun ortalama puanı 26,5000, Ortaokul grubunun ortalama puanı 23,4167, Lise grubunun ortalama puanı 26,2333, Lisans grubunun ortalama puanı 25,1229, ve Lisansüstü grubunun ortalama puanı 24,6522 olarak hesaplanmıştır. Toplam ortalama puan ise 25,2794'tür. İlkokul ve Lise grupları, ortalama puan bakımından en yüksek değerleri gösterirken, Lisansüstü grubu, diğer gruplara kıyasla daha düşük puanlar sergilemiştir.

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular boyutunda, İlkokul grubunun ortalama puanı 15,0000, Ortaokul grubunun ortalama puanı 14,7500, Lise grubunun ortalama puanı 15,1000, Lisans grubunun ortalama puanı 14,8547, ve Lisansüstü grubunun ortalama puanı 14,9130 olarak belirlenmiştir. Toplam ortalama ise 14,9143'tür. İlkokul grubunun ortalama puanı, diğer gruplara kıyasla biraz daha yüksek iken, Lisans ve Lisansüstü gruplarının puanları birbirine oldukça yakın olup, toplam ortalamaya yakın bir seviyede yer almaktadır.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, İlkokul grubunun ortalama puanı 11,3889, Ortaokul grubunun ortalama puanı 10,9167, Lise grubunun ortalama puanı 10,7333, Lisans grubunun ortalama puanı 10,3184, ve Lisansüstü grubunun ortalama puanı 10,1304 olarak hesaplanmıştır. Toplam ortalama ise 10,4540'tır. İlkokul grubunun ortalama puanı, diğer gruplara göre daha yüksek olup, diğer gruplar arasında ise ortalama puanlar birbirine oldukça yakın bir dağılım göstermektedir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, İlkokul grubunun ortalama puanı 11,2222, Ortaokul grubunun ortalama puanı 11,0000, Lise grubunun ortalama puanı 11,3833, Lisans grubunun ortalama puanı 11,1285, ve Lisansüstü grubunun ortalama puanı 11,1522 olarak belirlenmiştir. Toplam ortalama ise 11,1810'dur. Lise grubunun ortalama puanı en yüksek değeri gösterirken, diğer gruplar birbirine yakın seviyelerde dağılmaktadır.

Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda, İlkokul grubunun ortalama puanı 11,1111, Ortaokul grubunun ortalama puanı 11,0833, Lise grubunun ortalama puanı 10,8167, Lisans grubunun ortalama puanı 10,8492, ve Lisansüstü grubunun ortalama puanı 10,9565 olarak hesaplanmıştır. Toplam ortalama ise 10,8825'tir. Lisansüstü grubunun ortalama puanı, diğer gruplara kıyasla en yüksek değeri göstermektedir.

Tablo 3.23. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anla mlı Fark
Seven Tanrı	Gruplar arası	145,535	4	36,384	3,58 3	,007	3>2- 4-5 1>2-5
	Grup içi	3147,881	310	10,154			
	Toplam	3293,416	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	3,160	4	,790	,224	,925	
	Grup içi	1091,526	310	3,521			
	Toplam	1094,686	314				
Uzak/Umu rsamaz Tanrı	Gruplar arası	31,088	4	7,772	1,08 9	,362	
	Grup içi	2212,994	310	7,139			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandır an Tanrı	Gruplar arası	3,412	4	,853	,326	,861	
	Grup içi	811,274	310	2,617			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	2,136	4	,534	,403	,806	
	Grup içi	410,518	310	1,324			
	Toplam	412,654	314				

ANOVA tablosu, eğitim durumuna göre Seven Tanrı boyutunda gruplar arası anlamlı bir farklılaşma olduğuna işaret etmektedir [$F(4, 310) = 3,583, p = 0,007$]. LCD Çoklu karşılaştırma testi sonuçları, ilkokul grubunun ortaokul ve lisansüstü grubundan; lise ise ortaokul-lisans-lisansüstü gruplarından Seven Tanrı boyutunda daha pozitif tutum düzeyinde olduklarını göstermiştir.

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular boyutunda, eğitim durumu grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [$F(4, 310) = 0,224, p = 0,925$]. Bu sonuç, eğitim düzeyinin, Tanrı'ya yönelik olumlu duygulara etkisi olmadığını göstermektedir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda da, eğitim durumu grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F (4, 310) = 1,089, p = 0,362]. Bu sonuç, eğitim seviyesinin Uzak/Umursamaz Tanrı algısına yönelik tutumları üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, eğitim durumu grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F (4, 310) = 0,326, p = 0,861]. Burada da eğitim düzeyinin Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısı üzerindeki etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda, eğitim durumu grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [F (4, 310) = 0,403, p = 0,806]. Bu sonuç, eğitim düzeyinin Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.24. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Yaş	N	X	S
Seven Tanrı	İşçi	46	25,8478	2,78063
	Memur	127	24,9843	3,13704
	Esnaf	24	25,3333	3,71444
	Serbest Meslek	43	24,1628	3,59186
	Ev hanımı	54	25,8704	2,95913
	Emekli	21	26,5238	3,54428
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	İşçi	46	15,0217	1,99432
	Memur	127	14,8110	1,79829
	Esnaf	24	14,4167	2,90302
	Serbest Meslek	43	14,5814	1,96678
	Ev hanımı	54	15,3889	1,30914
	Emekli	21	15,3333	1,27802
	Total	315	14,9143	1,86715

Tablo 3.24. (devamı)

Uzak/Umursamaz Tanrı	İşçi	46	10,9130	2,76346
	Memur	127	10,5748	2,57127
	Esnaf	24	10,5000	2,88926
	Serbest Meslek	43	9,9070	2,49584
	Ev hanımı	54	10,3148	3,00204
	Emekli	21	10,1429	2,32993
	Total	315	10,4540	2,67334
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	İşçi	46	11,5217	1,45662
	Memur	127	11,0709	1,69585
	Esnaf	24	11,0000	2,37743
	Serbest Meslek	43	11,0930	1,60080
	Ev hanımı	54	11,2222	1,14376
	Emekli	21	11,3810	1,43095
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	İşçi	46	10,9565	1,01009
	Memur	127	10,8819	1,21246
	Esnaf	24	10,2500	1,79976
	Serbest Meslek	43	10,9070	1,10871
	Ev hanımı	54	11,0000	,64428
	Emekli	21	11,0952	1,04426
	Total	315	10,8825	1,14638

Tablodan elde edilen verilere göre, Seven Tanrı boyutunda İşçi grubunun ortalama puanı 25,8478, Memur grubunun ortalama puanı 24,9843, Esnaf grubunun ortalama puanı 26,7222, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı 24,1628, Ev Hanımı grubunun ortalama puanı 25,8704, ve Emekli grubunun ortalama puanı 26,5238 olarak belirlenmiştir. Toplam ortalama ise 25,2794'tür. Esnaf ve Emekli grupları, diğer gruplara kıyasla daha yüksek bir ortalama sergilemekteyken, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı daha düşük kalmaktadır.

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular boyutunda, İşçi grubunun ortalama puanı 15,0217, Memur grubunun ortalama puanı 14,8110, Esnaf grubunun ortalama puanı 14,4167, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı 14,5814, Ev Hanımı grubunun ortalama

puanı 15,3889, ve Emekli grubunun ortalama puanı 15,3333'tür. Toplam ortalama 14,9143'tür. Esnaf grubunun ortalama puanı en yüksek olurken, İşçi ve Memur gruplarının ortalamaları birbirine oldukça yakın seviyelerde kalmaktadır.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, İşçi grubunun ortalama puanı 10,9130, Memur grubunun ortalama puanı 10,5748, Esnaf grubunun ortalama puanı 10,5000, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı 9,9070, Ev Hanımı grubunun ortalama puanı 10,3148, ve Emekli grubunun ortalama puanı 10,1429'dur. Toplam ortalama 10,4540'tır. İşçi grubunun ortalama puanı en yüksek olurken, Serbest Meslek grubu diğer gruplara göre daha düşük ortalama göstermektedir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, İşçi grubunun ortalama puanı 11,5217, Memur grubunun ortalama puanı 11,0709, Esnaf grubunun ortalama puanı 11,0000, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı 11,0930, Ev Hanımı grubunun ortalama puanı 11,2222 ve Emekli grubunun ortalama puanı 11,3810'dur. Toplam ortalama 11,1810'dur. Esnaf grubunun ortalama puanı en yüksek değerleri gösterirken, Zanaatkar grubu ise en düşük ortalamaya sahip olmuştur.

Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda, İşçi grubunun ortalama puanı 10,9565, Memur grubunun ortalama puanı 10,8819, Esnaf grubunun ortalama puanı 10,2500, Serbest Meslek grubunun ortalama puanı 10,9070, Ev Hanımı grubunun ortalama puanı 11,0000 ve Emekli grubunun ortalama puanı 11,0952'dir. Toplam ortalama ise 10,8825'tir. Ev Hanımı ve Emekli grupları, ortalama puan bakımından diğer gruplardan daha yüksek değere sahipken, Esnaf grubu daha düşük bir ortalamaya sahiptir.

Tablo 3.25. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplam	Sd	Kareler Ortalama sı	F	p	Anlamlı Fark
Seven Tanrı	Gruplar arası	130,98 8	5	26,19 8	2,560	,027	1>4 5>4 6>2-4
	Grup içi	3162,4 28	309	10,23 4			
	Toplam	3293,4 16	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	28,444	5	5,689	1,649	,147	
	Grup içi	1066,2 41	309	3,451			
	Toplam	1094,6 86	314				
Uzak/Um ursamaz Tanrı	Gruplar arası	27,544	5	5,509	,768	,573	
	Grup içi	2216,5 39	309	7,173			
	Toplam	2244,0 83	314				
Korkutan ve Cezalandı ran Tanrı	Gruplar arası	8,932	5	1,786	,685	,635	
	Grup içi	805,75 4	309	2,608			
	Toplam	814,68 6	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	11,575	5	2,315	1,784	,116	
	Grup içi	401,07 9	309	1,298			
	Toplam	412,65 4	314				

Seven Tanrı boyutunda yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. [$F(5, 309) = 2,560, p = 0,027$]. Bu sonuç, gruplar arasında Seven Tanrı algısına yönelik tutumların istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir. Çoklu karşılaştırma testi LCD sonuçlarına göre, İşçi grubunun Serbest Meslek grubuna göre daha yüksek ortalama puan gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrıca ev hanımı grubu da serbest meslek grubuna kıyasla daha yüksek bir ortalama puan almıştır. Emekli grubu ise, serbest meslek ve memur gruplarına göre daha yüksek bir ortalama puan göstermektedir.

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular boyutunda ise, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. [$F(5, 309) = 1,649, p = 0,147$]. Bu sonuç, grupların, Tanrı'ya yönelik olumlu duygular konusunda anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, grup değişkenlerinin bu boyuttaki tutumlar üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamaktadır.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. [$F(5, 309) = 0,768, p = 0,573$]. Bu sonuç, Uzak/Umursamaz Tanrı algısı ile ilgili tutumların gruplar arasında anlamlı bir şekilde farklılaşmadığını göstermektedir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda yapılan analizde gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşmanın bulunmadığı tespit edilmiştir [$F(5, 309) = 0,685, p = 0,635$]. Bu durum, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısı konusunda gruplar arasında önemli bir farklılık bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Son olarak, Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. [$F(5, 309) = 1,784, p = 0,116$]. Bu sonuç, Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunun, grup bazında anlamlı bir farklılık göstermediğini ifade etmektedir.

Tablo 3.26. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Sosyo-ekonomik durum	N	X	S
Seven Tanrı	Alt seviye	52	25,3654	3,40719
	Orta seviye	238	25,2647	3,25325
	Yüksek seviye	25	25,2400	2,83255
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Alt seviye	52	15,0000	1,97037
	Orta seviye	238	14,8908	1,88393
	Yüksek seviye	25	14,9600	1,51327
	Total	315	14,9143	1,86715
Uzak/Umursamaz Tanrı	Alt seviye	52	11,2692	2,90446
	Orta seviye	238	10,3277	2,60350
	Yüksek seviye	25	9,9600	2,60576
	Total	315	10,4540	2,67334
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Alt seviye	52	11,4615	1,93484
	Orta seviye	238	11,1345	1,55856
	Yüksek seviye	25	11,0400	1,33791
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Alt seviye	52	11,0577	1,64988
	Orta seviye	238	10,8277	1,04727
	Yüksek seviye	25	11,0400	,67577
	Total	315	10,8825	1,14638

Seven Tanrı boyutu incelendiğinde, alt sosyo-ekonomik düzey grubunun puan ortalaması 25,3654, orta düzey grubunun ortalaması 25,2647, yüksek düzey grubunun ortalaması ise 25,2400'dür. Tüm katılımcıların genel ortalaması 25,2794 olarak hesaplanmıştır.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, alt düzey grubun ortalaması 15,0000, orta düzey grubun ortalaması 14,8908 ve yüksek düzey grubun ortalaması 14,9600'dür. Toplam katılımcılar dikkate alındığında genel ortalama 14,9143'tür.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu açısından değerlendirildiğinde, alt düzey grupta puan ortalaması 11,2692, orta düzey grupta 10,3277, yüksek düzey grupta ise 9,9600'dür. Tüm grupların toplam ortalaması 10,4540 olarak kaydedilmiştir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, alt düzey grubun ortalaması 11,4615, orta düzey grubun ortalaması 11,1345, yüksek düzey grubun ortalaması ise 11,0400'dür. Genel ortalama değeri 11,1810 olarak hesaplanmıştır.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda, alt düzey grubun puanı 11,0577, orta düzey grubun puanı 10,8277, yüksek düzey grubun puanı ise 11,0400'dür. Tüm katılımcılar için genel ortalama 10,8825'tir.

Tablo 3.27. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması 1	F	p	LCD
Seven Tanrı	Gruplar arası	,475	2	,237	,0 22	,978	
	Grup içi	3292,94 1	312	10,554			
	Toplam	3293,41 6	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	,566	2	,283	,0 81	,922	
	Grup içi	1094,12 0	312	3,507			
	Toplam	1094,68 6	314				

Tablo 3.27. (devamı)

Uzak/Umursamaz Tanrı	Gruplar arası	44,455	2	22,227	3,153	,044	3>1
	Grup içi	2199,628	312	7,050			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Gruplar arası	5,105	2	2,553	,984	,375	
	Grup içi	809,581	312	2,595			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	2,930	2	1,465	1,116	,329	
	Grup içi	409,724	312	1,313			
	Toplam	412,654	314				

ANOVA testi sonuçlarına göre, sosyo-ekonomik düzey grupları arasında “Seven Tanrı” algısına yönelik tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$F(2-312) = 0,022, p > ,05$]

Sosyo-ekonomik düzey gruplarının Tanrı'ya yönelik olumlu duyguları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir [$F(2-312) = 0,081, p > ,05$]. sosyo-ekonomik düzey gruplarının “Uzak/Umursamaz Tanrı” algısında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymuştur [$F(2-312) = 3,153, p < ,05$]. Post-hoc LSD testi, yüksek sosyo-ekonomik düzey grubunun (3. grup) “Uzak/Umursamaz Tanrı” algısının alt sosyo-ekonomik düzey grubuna (1. grup) kıyasla anlamlı derecede düşük olduğunu göstermiştir ($3 > 1$).

Gruplar arasında “Korkutan ve Cezalandıran Tanrı” algısına yönelik tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır [$F(2-312) = 0,984, p > ,05$]. ANOVA analizi, sosyo-ekonomik grupların Tanrı'ya yönelik olumsuz duygularında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir [$F(2-312) = 1,116, p > ,05$].

Tablo 3.28. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Kardeş Sayısı	N	X	S
Seven Tanrı	1	37	24,5405	3,04225
	2	63	25,1746	3,33379
	3	98	25,3061	2,91604
	4-100	117	25,5470	3,49506
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	1	37	14,4595	2,42206
	2	63	14,9365	2,18406
	3	98	14,7449	1,67647
	4-100	117	15,1880	1,59704
	Total	315	14,9143	1,86715
Uzak/Umursamaz Tanrı	1	37	10,0811	2,70163
	2	63	10,6508	2,81218
	3	98	10,5918	2,68573
	4-100	117	10,3504	2,59415
	Total	315t	10,4540	2,67334
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	1	37	10,6757	1,79589
	2	63	11,0952	1,70118
	3	98	11,0408	1,51228
	4-100	117	11,5043	1,53479
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	1	37	10,7027	1,17532
	2	63	10,7302	1,05044
	3	98	10,9490	1,22997
	4-100	117	10,9658	1,11364
	Total	315	10,8825	1,14638

Seven Tanrı boyutu incelendiğinde, kardeş sayısı 1 olan bireylerin puan ortalaması 24,5405'tir. Kardeş sayısı 2 olanlarda bu ortalama 25,1746, 3 kardeşi olanlarda 25,3061, 4 ve üzeri kardeşi olanlarda ise 25,5470 olarak hesaplanmıştır. Tüm katılımcılar dikkate alındığında genel ortalama 25,2794'tür.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, 1 kardeşi olan bireylerin ortalaması 14,4595, 2 kardeşi olanların 14,9365, 3 kardeşi olanların 14,7449 ve 4 ve üzeri kardeşi olanların ortalaması 15,1880'dir. Toplam grup ortalaması 14,9143 olarak belirlenmiştir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu kapsamında, 1 kardeşi olan bireylerde ortalama puan 10,0811, 2 kardeşi olanlarda 10,6508, 3 kardeşi olanlarda 10,5918 ve 4 ve üzeri kardeşi olanlarda 10,3504'tür. Tüm katılımcılar için ortalama 10,4540'tır.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutuna bakıldığında, 1 kardeşi olan bireylerin ortalaması 10,6757, 2 kardeşi olanların 11,0952, 3 kardeşi olanların 11,0408 ve 4 ve üzeri kardeşi olanların ortalaması 11,5043 olarak hesaplanmıştır. Genel ortalama değeri 11,1810'dur.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda, 1 kardeşi olan bireylerde ortalama 10,7027, 2 kardeşi olanlarda 10,7302, 3 kardeşi olanlarda 10,9490 ve 4 ve üzeri kardeşi olan bireylerde ortalama 10,9658'dir. Tüm katılımcılar dikkate alındığında genel ortalama 10,8825'tir.

Tablo 3.29. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	LCD
Seven Tanrı	Gruplar arası	29,340	3	9,780	,932	,426	
	Grup içi	3264,076	311	10,495			
	Toplam	3293,416	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	19,265	3	6,422	1,857	,137	
	Grup içi	1075,421	311	3,458			
	Toplam	1094,686	314				

Tablo 3.29. (devamı)

Uzak/Umursamaz Tanrı	Gruplar arası	10,702	3	3,567	,497	,685	
	Grup içi	2233,380	311	7,181			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Gruplar arası	24,064	3	8,021	3,155	,025	4>1-3
	Grup içi	790,621	311	2,542			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	3,903	3	1,301	,990	,398	
	Grup içi	408,751	311	1,314			
	Toplam	412,654	314				

Seven Tanrı boyutunda yapılan ANOVA analizi sonuçlarına göre, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$F(3, 311) = ,932, p > ,05$]. Bu sonuç, kardeş sayısının Seven Tanrı algısına yönelik tutumlarda istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular boyutunda, gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$F(3, 311) = 1,857, p > ,05$]]. Bu bulgu, kardeş sayısı değişkeninin, bireylerin Tanrı'ya yönelik olumlu duyguları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda elde edilen analiz sonuçlarına göre, gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamaktadır [$F(3, 311) = ,497, p > ,05$]]. Bu sonuç, Uzak/Umursamaz Tanrı algısına yönelik tutumların, kardeş sayısına göre anlamlı bir şekilde değişmediğini ortaya koymaktadır.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutu açısından yapılan varyans analizinde, gruplar arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır [$F(3, 311) = 3,155, p > ,05$]]. Çoklu karşılaştırma testi LCD sonuçlarına göre, 4 kardeş ve üstünün bir kardeş ve üç kardeşe sahip olanlardan anlamlı düzeyde farklılaştığı belirlenmiştir.

Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda yapılan analiz sonucunda ise gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı görülmüştür [$F(3, 311) = ,990, p > ,05$]. Bu bulgu, Tanrı'ya yönelik olumsuz duyguların kardeş sayısına göre anlamlı biçimde değişmediğini göstermektedir.

Tablo 3.30. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Ebeveyn	N	X	S
Seven Tanrı	Her iki ebeveynimle	292	25,2603	3,03826
	Sadece annemle	13	27,2308	4,34269
	Büyükanne ve büyükbabamla	10	23,3000	5,69698
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Her iki ebeveynimle	292	14,9418	1,83326
	Sadece annemle	13	15,2308	1,58923
	Büyükanne ve büyükbabamla	10	13,7000	2,79086
	Total	315	14,9143	1,86715
Uzak/Umursamaz Tanrı	Her iki ebeveynimle	292	10,4110	2,63644
	Sadece annemle	13	11,4615	3,15213
	Büyükanne ve büyükbabamla	10	10,4000	3,13404
	Total	315	10,4540	2,67334

Tablo 3.30. (devamı)

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Her iki ebeveynimle	292	11,1849	1,59898
	Sadece annemle	13	11,5385	1,50640
	Büyükanne ve büyükbabamla	10	10,6000	2,06559
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Total	315	11,1810	1,61076
	Her iki ebeveynimle	292	10,8801	1,13792
	Sadece annemle	13	11,0000	,00000

Seven Tanrı boyutu açısından değerlendirildiğinde, her iki ebeveyniyle birlikte yaşayan bireylerin puan ortalaması 25,2603'tür. Sadece annesiyle yaşayan bireylerde bu ortalama 27,2308 olarak hesaplanırken, büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayan bireylerde ortalama 23,3000'dür. Tüm grupların genel ortalaması 25,2794'tür.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, her iki ebeveyniyle birlikte yaşayan bireylerin puan ortalaması 14,9418, sadece annesiyle yaşayan bireylerin ortalaması 15,2308 ve büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayan bireylerin ortalaması 13,7000 olarak kaydedilmiştir. Genel ortalama 14,9143'tür.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu incelendiğinde, her iki ebeveyniyle yaşayan bireylerin ortalaması 10,4110, sadece annesiyle yaşayan bireylerin ortalaması 11,4615 ve büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayan bireylerin ortalaması 10,4000'dür. Tüm katılımcıların ortalaması 10,4540 olarak belirlenmiştir.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, her iki ebeveyniyle birlikte yaşayan bireylerin ortalaması 11,1849, sadece annesiyle yaşayan bireylerin ortalaması 11,5385 ve büyükanne ile büyükbabasıyla yaşayan bireylerin ortalaması 10,6000'dür. Genel ortalama 11,1810'dur.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda, her iki ebeveyniyle birlikte yaşayan bireylerin ortalama puanı 10,8801, sadece annesiyle yaşayan bireylerin puanı 11,0000'dür. Bu boyut için büyükanne ve büyükbaba grubuna ait veri tabloda yer almamaktadır. Tüm katılımcılar dikkate alındığında genel ortalama 10,8825'tir.

Tablo 3.31. Çocukluğunda Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalam ası	F	p	Anlamlı Fark
Seven Tanrı	Gruplar arası	88,789	2	44,39 5	4,32 2	,014	2>1-3
	Grup içi	3204,627	312	10,27 1			
	Toplam	3293,416	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	16,268	2	8,134	2,35 3	,097	
	Grup içi	1078,418	312	3,456			
	Toplam	1094,686	314				
Uzak/Um ursamaz Tanrı	Gruplar arası	13,767	2	6,883	,963	,383	
	Grup içi	2230,316	312	7,148			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandı ran Tanrı	Gruplar arası	5,041	2	2,521	,971	,380	
	Grup içi	809,644	312	2,595			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	,249	2	,125	,094	,910	
	Grup içi	412,405	312	1,322			
	Toplam	88,789	2	44,395	4,322	,014	

Seven Tanrı boyutu için yapılan ANOVA analizi sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur [$F(2, 312) = 4,322, p < ,05$]. Yapılan çoklu karşılaştırma (Dunnett C) testi sonuçlarına göre, sadece annesiyle yaşayan bireylerin, hem her iki ebeveyniyle hem de büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayan bireylere kıyasla daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır [$F(2, 312) = 2,353$ $p > ,05$]. Bu bulgu, ebeveynlik durumu değişkenine göre bireylerin Tanrı'ya yönelik olumlu duygularında anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu açısından yapılan analiz sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir [$F(2, 312) = ,963$, $p > ,05$].

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır [$F(2, 312) = ,971$, $p > ,05$].

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda yapılan ANOVA sonucuna göre gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$F(2, 312) = ,094$, $p > ,05$].

Tablo 3.32. Din Eğitimi Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Puan Ortalamalarının Betimsel İstatistikleri

	Yaş	N	X	S
Seven Tanrı	Aile	139	25,0647	3,20147
	Okul	26	25,8462	3,74905
	Cami	32	24,9688	3,46861
	Kuran Kursu	61	25,8033	3,12953
	İmam-hatip Lisesi	26	25,3462	3,53205
	İlahiyat	26	25,1538	2,69358
	Almadım	5	24,2000	2,86356
	Total	315	25,2794	3,23861
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Aile	139	14,7770	1,86518
	Okul	26	15,0769	2,13397
	Cami	32	14,9375	1,98279
	Kuran Kursu	61	15,2295	1,80179
	İmam-hatip Lisesi	26	14,7308	1,66271
	İlahiyat	26	15,0769	1,44009
	Almadım	5	14,0000	3,46410
	Total	315	14,9143	1,86715

Tablo 3.32. (devamı)

Uzak/Umursamaz Tanrı	Aile	139	10,1799	2,67639
	Okul	26	11,8462	3,12016
	Cami	32	9,7500	1,83162
	Kuran Kursu	61	11,0164	2,79578
	İmam-hatip Lisesi	26	10,5385	2,67179
	İlahiyat	26	10,1538	2,07253
	Almadım	5	9,6000	3,57771
	Total	315	10,4540	2,67334
Korkutan ve Cezalandıran Tanrı	Aile	139	10,9928	1,57193
	Okul	26	11,3077	1,43581
	Cami	32	11,2188	1,77318
	Kuran Kursu	61	11,6066	1,60498
	İmam-hatip Lisesi	26	11,2692	1,28243
	İlahiyat	26	11,0769	1,89574
	Almadım	5	10,4000	2,19089
	Total	315	11,1810	1,61076
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Aile	139	10,8417	1,07851
	Okul	26	10,8077	1,05903
	Cami	32	10,9375	1,79493
	Kuran Kursu	61	10,8525	,81314
	İmam-hatip Lisesi	26	11,0769	1,12865
	İlahiyat	26	11,1538	1,15559
	Almadım	5	10,0000	1,73205
	Total	315	10,8825	1,14638

Seven Tanrı boyutu incelendiğinde, dinî eğitimi aileden alan bireylerin ortalaması 25,0647 olarak hesaplanmıştır. Okuldan dinî eğitim alan bireylerde bu ortalama 25,8462, camiden eğitim alan bireylerde 24,9688, Kuran kursuna devam eden bireylerde 25,8033, imam-hatip lisesinden eğitim alan bireylerde 25,3462, ilahiyat eğitimi alan bireylerde 25,1538 ve hiç dinî eğitim almadığını belirten bireylerde ortalama 24,2000'dir. Genel ortalama ise 25,2794'tür.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, aileden dinî eğitim alan bireylerin puan ortalaması 14,7770'tir. Okuldan eğitim alanlarda bu ortalama 15,0769, camiden eğitim alanlarda 14,9375, Kuran kursundan eğitim alanlarda 15,2295, imam-hatip lisesinden eğitim alanlarda 14,7308, ilahiyat alan bireylerde 15,0769 ve hiç eğitim almamış bireylerde ortalama 14,0000'dir. Genel ortalama 14,9143 olarak belirlenmiştir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu açısından bakıldığında, aileden dinî eğitim alan bireylerin ortalaması 10,1799'dur. Okuldan eğitim alanlarda bu değer 11,8462, camiden eğitim alanlarda 9,7500, Kuran kursundan eğitim alanlarda 11,0164, imam-hatip lisesinden eğitim alanlarda 10,5385, ilahiyat eğitimi almış bireylerde 10,1538 ve dinî eğitim almamış bireylerde ortalama 9,6000'dir. Genel ortalama 10,4540'tır.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda, aileden dinî eğitim alan bireylerin ortalaması 10,9928, okuldan eğitim alan bireylerde 11,3077, camiden eğitim alanlarda 11,2188, Kuran kursuna giden bireylerde 11,6066, imam-hatip lisesi mezunlarında 11,2692, ilahiyat mezunlarında 11,0769 ve hiç dinî eğitim almamış bireylerde 10,4000 olarak ölçülmüştür. Genel ortalama 11,1810'dur.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutunda, aileden eğitim alan bireylerde puan ortalaması 10,8417, okuldan alanlarda 10,8077, camiden eğitim alanlarda 10,9375, Kuran kursundan alanlarda 10,8525, imam-hatip lisesinden mezun olanlarda 11,0769, ilahiyat mezunu bireylerde 11,1538 ve dinî eğitim almadığını belirten bireylerde 10,0000'dir. Tüm grupların genel ortalaması 10,8825'tir.

Tablo 3.33. Din Eğitimi Durumuna Göre Tanrı Tasavvuruna Yönelik Tutumların Varyans (ANOVA) Analizi

		Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Seven Tanrı	Gruplar arası	40,937	6	6,823	,646	,693	
	Grup içi	3252,479	308	10,560			
	Toplam	3293,416	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular	Gruplar arası	15,130	6	2,522	,719	,634	
	Grup içi	1079,556	308	3,505			
	Toplam	1094,686	314				
Uzak/Umu rsamaz Tanrı	Gruplar arası	102,165	6	17,027	2,44 8	,025	2>1,3,6
	Grup içi	2141,918	308	6,954			
	Toplam	2244,083	314				
Korkutan ve Cezalandır an Tanrı	Gruplar arası	19,967	6	3,328	1,29 0	,262	
	Grup içi	794,719	308	2,580			
	Toplam	814,686	314				
Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular	Gruplar arası	7,320	6	1,220	,927	,476	
	Grup içi	405,334	308	1,316			
	Toplam	412,654	314				

Seven Tanrı boyutuna ilişkin olarak gerçekleştirilen varyans analizi sonucunda, dinî eğitimin alındığı kaynaklara göre gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark tespit edilmemiştir [$F(6, 308) = 0,646, p > ,05$]. Bu bulgu, bireylerin Seven Tanrı algılarının, dinî bilgiyi hangi kaynaktan edindiklerine bağlı olarak anlamlı düzeyde değişiklik göstermediğini ortaya koymaktadır.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu incelendiğinde, dinî eğitim kaynağına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır [$F(6, 308) = 0,719, p > ,05$]. Bu sonuç, olumlu duygular boyutunda ölçülen tutumların, bireyin dinî eğitim aldığı yerden bağımsız bir şekilde benzer düzeyde seyrettiğini göstermektedir.

Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda ise gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir [$F(6, 308) = 2,448, p < ,05$]. Yapılan çoklu karşılaştırmalar (LCD) doğrultusunda, dinî eğitimini okul aracılığıyla alan bireylerin Uzak/Umursamaz Tanrı algısına ilişkin puanlarının; aile, cami ve ilahiyat kaynaklı eğitim alan bireylerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür.

Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutu için yürütülen analiz neticesinde, gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir [$F(6, 308) = 1,290, p > ,05$]. Bu durum, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısının, bireylerin dinî bilgiye eriştikleri kaynaklarla belirgin şekilde ilişkili olmadığını göstermektedir.

Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutu açısından da anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır [$F(6, 308) = 0,927, p > ,05$]. Bu bağlamda, söz konusu duyguların farklı dinî eğitim kaynaklarına göre anlamlı düzeyde değişim göstermediği anlaşılmaktadır.

3.5.3. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Bu bölümde, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişki analiz edilecektir.

Tablo 3.34. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Seven Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları

		Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Seven Tanrı
Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Pearson Correlation(r)	1	,083
	P		,141
	N	315	315

Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Seven Tanrı arasında zayıf düzeyde pozitif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir ($r = 0.083$). Ancak bu ilişki, istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p = 0.141$). Bu durum, çocukluk dönemindeki olumlu yaşantıların Seven Tanrı algısı üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.35. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları

		Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular
Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Pearson Correlation(r)	1	,201**
	P		,000
	N	315	315
** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.			

Araştırma kapsamında Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Tutumlar arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumlu Tutumlar arasında zayıf düzeyde ($r = 0.201$), pozitif ve anlamlı ($p < 0.01$) bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3.36. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Uzak/Umursamaz Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları

		Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Uzak/Umursamaz Tanrı
Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Pearson Correlation(r)	1	-,192
	P		,001
	N	315	315
** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.			

Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Uzak/Umursamaz Tanrı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur ($r = -0.192$). Bu ilişki, istatistiksel olarak anlamlı olup ($p = 0.001$), çocukluk dönemindeki olumlu yaşantıların, Uzak/Umursamaz Tanrı algısı üzerinde zayıf bir negatif etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 3.37. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları

		Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Korkutan ve Cezalandıran Tanrı
Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Pearson Correlation(r)	1	-,056
	P		,325
	N	315	315

Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktur ($r = -0.056$, $p = 0.325$). Bu sonuç, çocuklukta yaşanan olumlu deneyimlerin Seven Tanrı algısı ile anlamlı düzeyde bir bağlantı kurmadığını ortaya koymaktadır.

Tablo 3.38. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular Boyutu Arasındaki Korelasyon Sonuçları

		Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular
Olumlu Çocukluk Yaşantıları	Pearson Correlation(r)	1	,015
	P		,787
	N	315	315

Tablo verisi, Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığına işaret etmektedir ($r = 0,015$, $p = 0.787$).

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

Bu çalışmada, yetişkin bireylerin olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurları arasındaki ilişkinin tespit edilmesi ve çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuruna yönelik tutumların farklılaşma düzeylerinin analiz edilmesi hedeflenmiştir. Söz konusu amaç doğrultusunda elde edilen bulgular, ilgili literatür göz önüne alınarak araştırmanın hipotezleri bağlamında genel bir değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

İlk olarak sosyo-ekonomik değişkenler ile olumlu çocukluk yaşantıları arasındaki farklılaşma ele alınacaktır. İkinci olarak bu değişkenlere göre Tanrı tasavvurlarına yönelik tutumlar değerlendirilecektir. Son olarak olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiye yönelik bulgular mercek altına alınıp nihai değerlendirme yapılarak sonuca varılacaktır.

4.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Sosyo-Demografik Değişkenler

Olumlu çocukluk yaşantıları, bireyin duygusal, fiziksel ve sosyal gelişimini olumlu yönde etkileyecek güven, takdir edilme, ilgi görme, sevilme ve mutluluk gibi olumlu duyguların yeterli düzeyde karşılanması olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca ideal bir çocukluk çağı için hem olumsuz deneyimlerin az yaşanması hem de olumlu deneyimlerin yeterli düzeyde yaşanmış olması gerekmektedir (Doğan & Aydın, 2020, ss. 2-3).

Literatür incelendiğinde, olumlu çocukluk yaşantıları ile demografik değişkenler arasında farklılık olup olmadığını araştıran pek çok araştırmanın olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde olumlu çocukluk yaşantıları ile demografik değişkenler arasında farklılık olup olmadığı analiz edilecek ve ortaya çıkan bulgular yorumlanacaktır.

4.1.1. Yaş'a Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmamızda “H7b: Yaş değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” hipotezi test edilmiştir. Araştırma bulguları hipotezin doğrulanmadığını ortaya koymuştur.

Araştırmamızda yaş gruplarına göre olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Bu durumda yaş değişkeninin olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlara etki etmediği sonucuna varılabilir.

Elde edilen bulgular Bulut (2024), Ertürk Yıldız (2023), Karali (2024), Tutlu (2024), Üstün (2022) ve Yaman Akpınar (2019)'ın gerçekleştirdikleri çalışmalar ile benzerlik gösterirken Cunha, Xavier, Martinho, Matos (2014)'un araştırması ile benzerlik göstermemektedir.

Bulut (2024), 18-29 yaş arasındaki 377 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırmasında, olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, Ertürk Yıldız (2023) 18 yaş ve üzeri 507 katılımcı ile yaptığı çalışmada, olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık gözlemediğini belirtmiştir. Karali (2024), Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan 1250 katılımcı üzerinde yaptığı araştırmasında, aynı şekilde olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur. Tutlu (2024), 6 Şubat depremini yaşamış 18-25 yaş arasındaki 445 üniversite öğrencisi ile gerçekleştirdiği çalışmada, olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığını saptamıştır. Üstün (2022), Türkiye ve KKTC'de yaşayan 18 yaş üstü 434 birey üzerinde yürüttüğü araştırmasında benzer şekilde olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir fark bulamamıştır. Yaman Akpınar (2019) ise 20 yaş ve üzeri 614 yetişkin birey ile yaptığı çalışmada, olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirtmiştir. Bu çalışmaların tümü, olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasında anlamlı bir ilişki olmadığını ortaya koymaktadır. Bu araştırmada elde edilen bulgular ve mevcut literatürdeki ilgili çalışmalar birlikte değerlendirildiğinde, olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik soruların geçmiş yaşantılarla ilgili olmasının, bireylerin

yaşlarına göre herhangi bir farklılık göstermemesi sonucunun beklenen bir bulgu olduğu söylenebilir.

Cunha, Xavier, Martinho, Matos (2014) 651 ergen ile yaptıkları araştırmada öğrencilerin çocukluk dönemi mutluluk anıları puanlarının yaş değişkenine göre farklılaştığı sonucuna ulaşmışlardır. Ergenler arasında yaşı daha küçük olan öğrencilerin çocukluk dönemi mutluluk anıları ölçeğinden daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Olumlu çocukluk yaşantıları ile yaş değişkeni arasındaki farklılığın sebebi, geçmişe dönük olumlu anıların küçük yaşlarda daha hatırlanabilir olması olarak açıklanabilir (Yaman Akpınar, 2019, s. 57).

4.1.2. Cinsiyete Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmamızda “H7c: Cinsiyet değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” hipotezi yanlışlanmıştır. Araştırmamızda cinsiyete göre olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Bu durumda cinsiyet olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığını ifade etmek mümkündür.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Bilgin (2021), Bulut (2024), Cunha vd. (2014), Danacı (2024), Ertürk Yıldız (2023), Havan (2022), Öksüzoğlu (2024), Üstün (2022), Yaman Akpınar (2019)’ın yapmış oldukları araştırmalar bulgularımızı destekler niteliktedir.

Olumlu çocukluk yaşantıları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmamasının nedeni, çocukluk dönemiyle ilgili olumlu anıların cinsiyetle değil, bireylerin kişisel yaşantıları ve deneyimleriyle şekillenmiş olmasıdır (Danacı, 2024). Freud’un psikanalitik kuramında çocukluk yaşantılarının merkezine baba ile olan ilişkinin yerleştirilmesi, bireylerin yaşadıkları psikolojik deneyimlerin cinsiyet farklılıklarından bağımsız olarak gelişebileceğini destekler niteliktedir. Freud’a göre, çocuklukta yaşanan olumlu veya olumsuz deneyimler, cinsiyet kimliğinden daha çok bireyin aile içindeki dinamikleri ve kişisel ilişkileriyle şekillenir. Bu bağlamda, cinsiyetin olumlu çocukluk yaşantıları üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu ve bu tür

yaşantıların daha çok bireysel etkileşimlere ve yaşantılara dayandığını söylemek mümkündür.

Ancak yapılan bazı araştırmalar olumlu çocukluk yaşantıları ile cinsiyet değişkeni arasında farklılaşma olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Karali (2024)'nin araştırmasında erkek yetişkinlerin olumlu çocukluk yaşantıları puanları kadınlardan daha yüksek bulunmuştur. Aynı şekilde Doğan ve Yavuz (2020b)'un çalışmasında da erkek katılımcıların olumlu çocukluk yaşantı düzeylerinin, kadın katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğan ve Aydın (2020) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiş ve erkeklerin olumlu çocukluk yaşantılarının kadınlara oranla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Demirtaş (2024)'ın araştırmasında da olumlu çocukluk yaşantıları ölçeğinden alınan puanlar değerlendirildiğinde erkek grubunun puan ortalaması kadın grubunun puan ortalamasından daha yüksektir.

Bazı araştırmalar ise bu bulguların aksine, kadınların olumlu çocukluk yaşantılarının erkeklere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Örneğin Yaman, Danacı ve Eran (2015)'in, lisede öğrenim gören 361 öğrenci ile yaptığı araştırma sonuçlarına göre kızların erkeklere göre daha mutlu anılara sahip oldukları görülmüştür. Aynı şekilde Tutlu (2024)'nin araştırmasında da kadınların erkeklere göre daha yüksek oranda olumlu çocukluk deneyimine sahip olduğu bulunmuştur.

Olumlu çocukluk yaşantıları ile cinsiyet değişkeni arasındaki farklılığın sebebi, büyük ölçüde kültürel ve toplumsal cinsiyet rolleriyle ilişkilendirilmektedir. Farklı coğrafyalardan ve kültürel geçmişlerden gelen bireylerin, kadın ve erkeklere yönelik tutumları da farklılık göstermektedir (Üstün, 2022, s. 69). Erkek egemen toplum yapısı, erkek çocukların daha fazla ilgi, özgürlük ve özgüven odaklı büyütülmesine neden olurken, kız çocuklarına daha fazla sorumluluk yüklenmekte ve geleneksel roller dayatılmaktadır (Kılıç, 2013). Bu durum, kadınların olumlu duygusal yaşantılardan daha az yararlanmasına yol açabilir. Ancak, son yıllarda değişen toplumsal yapılar ve artan ebeveyn eğitim düzeyi, bu farkın zamanla azaldığına işaret etmektedir.

Araştırmamızda olumlu çocukluk yaşantıları ile cinsiyet arasında anlamlı bir farklılık bulunmaması, çocukluk döneminde kadın ve erkek çocuklara yönelik ebeveyn tutumlarının ve sosyal çevrenin yaklaşımının giderek dengelendiğine işaret edebilir. Araştırmalar, ebeveynlerin ve yakın çevrenin çocuklara cinsiyet ayrımı gözetmeksizin benzer tutum ve davranışlar sergilediğini, çocukların duygusal olarak benzer şekilde desteklendiğini göstermektedir (Üstün, 2022). Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerinin esnemesi ve ebeveynlik anlayışlarının daha eşitlikçi bir yapıya evrilmesiyle açıklanabilir. Araştırmamızın bulguları da bu dönüşümün bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

4.1.3. Eğitim Durumuna Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmamızda “H7d: Eğitim durumuna değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” şeklinde belirtilen hipotez doğrulanmamıştır.

Araştırma bulgularımızda olumlu çocukluk yaşantıları ile eğitim durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ortaya konmuştur. Ancak olumlu çocukluk yaşantıları puanları değerlendirildiğinde; lise ve lisansüstü eğitim seviyelerindeki bireyler en yüksek ortalamaya sahipken, ortaokul mezunları en düşük ortalamayı göstermektedir.

Yapılan araştırmalar incelendiğinde Yılmaz ve Ülker (2018)'in çalışması bulgularımızı destekler niteliktedir. Yılmaz ve Ülker (2018), Nevşehir Merkez ve Ankara Pursaklar'da yaşayan 976 anne ile yaptığı araştırmada, kadınların eğitim düzeylerine göre çocukluk dönemi mutluluk/ huzur anılarına yönelik tutumları arasında anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına göre, üniversite ve lisans üstü mezunu olan kadınların çocukluk dönemi mutluluk anılarına yönelik tutumları ortaokul, lise ve ilkokul mezunu olan kadınların tutumlarından daha yüksek bulunmuştur.

Bulut, Yaman Akpınar ve Yavuz (2024; 2019; 2023)'un araştırmaları da bulgularımızı destekler niteliktedir. Yapılan araştırmalar da olumlu çocukluk yaşantıları ile eğitim durumu değişkeni arasında farklılaşma bulunmamıştır.

Araştırma bulgularımıza göre, yetişkin bireylerin olumlu çocukluk yaşantıları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum, şema terapi yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, katılımcıların çocukluk döneminde temel duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı ve bu deneyimlerin hafızalarında olumlu anılar olarak yer ettiği şeklinde yorumlanabilir (Rafaeli vd., 2013).

4.1.4. Mesleğe Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Çalışmada “H7e: Meslek değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” şeklinde test edilmek üzere belirlenen hipotez doğrulanmıştır. Araştırma bulgularımızda olumlu çocukluk yaşantıları ile meslek değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonucumuza göre ev hanımlarının memur ve serbest mesleğe nazaran olumlu çocukluk yaşantıları daha yüksek çıkmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde olumlu çocukluk yaşantıları ile meslek değişkenini ele alan bir araştırmaya rastlanmamıştır.

4.1.5. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmada “H7f: Çocukluktaki sosyo-ekonomik durum değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır. Buna göre çocukluğun geçtiği hanedeki gelir durumu grupları ile olumlu çocukluk yaşantıları ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma sonucumuza göre, gelir durumu yüksek olan grubun puan ortalaması, gelir durumu orta ve alt olan gruptan daha yüksek, gelir durumu orta olan grubun puan ortalamaları ise gelir durumu düşük olan gruptan daha yüksek çıkmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi en yüksek olan grubun olumlu çocukluk yaşantıları ölçeğinden de en yüksek puanı aldığı görülmektedir.

Yapılan araştırmalar değerlendirildiğinde, araştırma sonuçlarının bulgularımızı desteklediği görülmüştür (Bilgin vd., 2021; Demirtaş, 2024; Ertürk Yıldız, 2023; Tekay Kara, 2022).

Bilgin ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmada olumlu çocukluk yaşantıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre, sosyo-ekonomik durum yükseldikçe, olumlu çocukluk yaşantılarının da arttığı belirtilmiştir (2021).

Demirtař 279 kişinin katılımıyla gerçekleştirdiği araştırmasında, gelir durumu yüksek ve orta olan grupların puan ortalamaları, gelir durumu dūřuk olan gruptan daha yüksektir olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca sosyo-ekonomik dūzeyi en yüksek olan grubun olumlu çocukluk yaşantıları leęinden de en yüksek puanı aldığını belirtmiştir (2024, s. 51).

Ertürk Yıldız 18 yař üstü 507 katılımcı ile yürüttüęü arařtırmasında, gelir dūzeyi yüksek kiřilerin gelir dūzeyi dūřuk olanlara oranla daha yüksek olumlu çocukluk yařantı dūzeylerine sahip olduęu sonucuna ulařmıřtır (2023, s. 41). Tekay Kara'nın, 18-25 yař arasındaki bireylerle yapmıř olduęu çalıřmada; gelir dūzeyi arttıa olumlu çocukluk yařantı dūzeylerinin de arttıęı gözlemlenmiřtir (2022).

Olumlu çocukluk yaşantılarının en önemli faktörü olarak görülen ebeveyn tutumları açısından konuya yaklaşan Kararımak (2006) sosyo-ekonomik açıdan avantajlı olma durumunun, olumlu ebeveyn olma özellikleri arasında görülebileceğini dile getirmiştir. Çocukluk döneminde ailenin sosyo-ekonomik dūzeyinin yüksek olması, çocukların ihtiyaçlarının karşılanması konusunda ebeveynlere daha fazla imkn ve esneklik sunabilmektedir. Bu durum, çocukların daha olumlu yaşantılar edinmesini destekleyici bir unsur olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, dūřuk sosyo-ekonomik dūzeye sahip ailelerde, ebeveynlerin maddi zorluklar yaşaması ve geçim kaygısıyla zamanlarının büyük bir kısmını çalışmaya ayırmaları, çocuklarıyla yeterli ve nitelikli etkileşim kurmalarını güçleştirebilir. Maslow 'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre, bireyin sevgi ve aidiyet gibi st dūzey duygusal ihtiyaçlarından önce temel güvenlik ihtiyaının karşılanması gerekmektedir. Bu bağlamda, dūřuk sosyo-ekonomik dūzeye sahip ailelerin önceliği temel yaşam koşullarını sağlamak olduğundan, bu durum çocukların duygusal açıdan yeterince desteklenememesine ve dolayısıyla olumlu çocukluk yaşantılarının sınırlı kalmasına neden olabilir.

4.1.6. Kardeş Sayısına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmamızda “H7g: Kardeş sayısı değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” hipotezi doğrulanmamıştır.

Araştırmamızda kardeş sayısına göre olumlu çocukluk yaşantılarına yönelik tutumlarda anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya konmuştur. Bu durumda kardeş sayısının olumlu çocukluk yaşantısına yönelik tutumlar üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını anlaşılmaktadır.

Alanyazına baktığımızda olumlu çocukluk yaşantıları ile kardeş sayısı arasında farklılaşmayı ele alan çalışma sayısı oldukça azdır. Karali'nin yapmış olduğu çalışma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Karali (2024) çalışmasında, sahip olunan kardeş sayısının yetişkinlerin olumlu çocukluk yaşantı düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı sonucuna varmıştır. Literatürde kardeş sayısından ziyade kardeş ilişkilerini önceleyen araştırmalar da yapılmıştır. Örneğin Gass, Jenkins ve Dunn (2007)'un stresli yaşam olayları yaşayan çocukların uyum süreçleri üzerinde olumlu kardeş ilişkilerinin koruyucu etkisini inceledikleri araştırma sonucuna göre, pozitif kardeş ilişkilerinin koruyucu nitelikte olduğu ve stresli yaşantılarda önemli bir destek kaynağı sağladığı bulunmuştur.

Araştırma bulgularımızda, kardeş sayısı ile olumlu çocukluk yaşantıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu durum, kardeş sayısından ziyade, kardeşler arası ilişkinin niteliğinin — yani ilişkinin sıcaklık, destek ve çatışma düzeyinin — daha belirleyici bir rol oynayabileceğini düşündürmektedir. Sezer Abacı'nın ergenler üzerinde yaptığı araştırmada kardeş ilişkilerindeki yakınlık ve sıcaklık gibi olumlu etkileşimlerin bireylerin öznel iyi oluş düzeyini artırdığı, rekabet ve çatışma gibi olumsuz etkileşimlerin ise bu düzeyi düşürdüğü belirlenmiştir (Sezer Abacı, 2019). Dolayısıyla, kardeş sayısı değil, kardeş ile kurulan ilişkinin niteliği olumlu çocukluk yaşantılarını etkilemektedir.

4.1.7. Çocuklukta Kiminle Büyüdüğüne Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

“H7h: Kiminle büyümüş olduğu değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” şeklindeki hipotez doğrulanmıştır. Araştırma bulgularımızda olumlu çocukluk yaşantıları ile kiminle büyümüş olduğu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık olduğu ortaya konmuştur. Araştırma sonucumuza göre, anne-babasıyla ve büyükanne-büyükbabasıyla büyüyenlerin sadece annesiyle büyüyenlere göre olumlu çocukluk yaşantıları puanları yüksek çıkmıştır.

Karali (2024, s. 63) araştırmasında, anne-baba sahibi olan yetişkinlerin olumlu çocuk yaşantıları anne babası olmayanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuç bulgularımızı destekler niteliktedir. Araştırmanızda, anne-babasıyla veya büyükanne-büyükbabasıyla büyüyen bireylerin olumlu çocukluk yaşantılarının yalnızca annesiyle büyüyenlere kıyasla daha yüksek olması, çocukluk döneminde birden fazla bakım verenin varlığının çocuğun duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasında daha güçlü bir destek sağladığı sonucuna varılabilir.

Bowlby'nin bağlanma kuramına göre, çocukların erken yaşlarda bakım verenleriyle kurduğu ilişkiler, ileriki yaşamlarındaki duygusal, sosyal ve bilişsel gelişimlerinin temelini oluşturur (1969). Çocukluk döneminde anne ve baba birlikte var olması güvenli bağlanmayı desteklemektedir. Anne, özellikle erken çocukluk döneminde temel bakım ve duygusal yakınlık açısından birincil bağlanma figürü olarak öne çıkar. Ancak baba figürü de hem duygusal destek hem de sosyal dünyaya açılan bir kapı olarak çocuğun gelişiminde tamamlayıcı ve güçlendirici bir rol oynar (Hayta, 2017a). Araştırma bulgularımızda anne ve babasıyla birlikte büyüyen çocukların olumlu çocukluk yaşantılarının daha yüksek çıkması, bu iki figürün birlikte varlığının çocuğun duygusal ihtiyaçlarının daha dengeli ve yeterli biçimde karşılanmasını sağladığını göstermektedir.

4.1.8. Din Eğitimi Nereden Aldığına Göre Olumlu Çocukluk Yaşantıları

Araştırmamızda “H7hdin eğitimi değişkenine göre olumlu çocukluk yaşantıları farklılaşmaktadır” hipotezi doğrulanmıştır.

Araştırmamızda, olumlu çocukluk yaşantıları ile bireyin din eğitimini aldığı yer arasında anlamlı bir farklılık olduğu saptanmış; özellikle din eğitimini aileden alan bireylerin, cami veya ilahiyat gibi kurumsal ortamlarda eğitim alanlara kıyasla daha yüksek olumlu çocukluk yaşantısı puanlarına sahip oldukları belirlenmiştir.

Araştırma bulguları, din eğitiminin aile ortamında verilmesinin bireyin psikososyal gelişimi üzerindeki etkilerini ortaya koyan literatürle örtüşmektedir. Gümrükçüoğlu (2017)'na göre din eğitiminin çocuklukta başarıya ulaşabilmesi, sevgi, güven ve hoşgörü temelli aile içi ilişkilere bağlıdır; zira bu koşullar çocuğun hem dinî hem de duygusal güvenliğini inşa eden temel yapılarıdır. Benzer şekilde, Arslan (2025), ailede din eğitiminin çocuğun dinî duygu ve düşünce gelişimini olumlu etkileyerek yaşam boyu sürecek bir değerler sisteminin temellerini attığını vurgular. Ayrıca Yıldırım ve Keleş (2023)'in çalışmasında da belirtildiği üzere aile katılımlı dinî eğitim, çocukların değerler eğitimi sürecinde daha etkili ve kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerini sağlamakta; bu da çocuğun psikolojik sağlamlığına ve pozitif çocukluk yaşantılarına katkı sunmaktadır. Bu doğrultuda, aile ortamında verilen din eğitimi sadece dinî bilgi aktarımını değil, aynı zamanda çocuğun benlik algısını, aidiyet duygusunu ve içsel bütünlüğünü de pekiştirerek, daha sağlıklı bir gelişim süreciyle sonuçlanmaktadır.

4.2. Tanrı Tasavvuru ve Sosyo-Demografik Değişkenler

Tanrı tasavvuru, bireylerin Tanrı hakkında sahip oldukları düşünsel, duygusal ve kişisel imgeler ya da anlayışlardır. Bu kavram, bireyin Tanrı'yı nasıl algıladığına, Tanrı'ya atfettiği özelliklere ve Tanrı ile kurduğu ilişki biçimine dair bilişsel ve duygusal yapıları kapsar. Bireyler, Tanrı'ya dair imgelerini yaşamlarının erken dönemlerinde geliştirirler ve bu imgeler, genellikle ebeveyn figürlerinin temsilleriyle bütünleşir (Rizzuto, 1979).

İlgili literatür incelendiğinde, Tanrı tasavvuru ile demografik değişkenler arasında farklılık olup olmadığını araştıran pek çok araştırmanın olduğu gözlemlenmiştir. Bu bölümde Tanrı tasavvuru ile demografik değişkenler arasında farklılık olup olmadığı analiz edilecek ve ortaya çıkan bulgular yorumlanacaktır.

4.2.1. Yaş'a Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırmamızda “H8a: Yaş değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi test edilmiş; Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu ve seven Tanrı boyutunda doğrulanmış diğer boyutlarda ise doğrulanmamıştır.

Araştırmamızda yaş gruplarına göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda yaş grupları arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda ve Seven Tanrı boyutunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu dikkat çekmektedir. Araştırma sonucuna göre, 40-49 yaş grubunun 18-29 yaş grubuna nazaran Tanrı'ya yönelik daha olumlu duygular beslediği, 40-49 ve 50-59 yaş grubunun 18-29 ve 30-39 gruplarından seven Tanrı boyutunda daha yüksek puan aldıkları ortaya konmuştur. Sonuçlar değerlendirildiğinde, yaş arttıkça Tanrı tasavvuruna dair tutumların pozitif yönde artış gösterdiği söylenebilir.

Literatürdeki benzer araştırmalar bulgularımızı destekler niteliktedir. Örneğin Çavdar (2024, s. 60)'ın yaptığı araştırmaya göre bireylerin yaşları ilerledikçe olumlu Tanrı tasavvuru değerleri de artış göstermiştir. Benzer sonuçlar Aydın'ın araştırmasında da bulunmuştur. Aydın (2018) Tanrı tasavvuru ile peygamber tasavvurlarının mercek altına aldığı çalışmada, sevgi yönelimli Tanrı'nın yaş ile doğru oranda arttığı sonucuna varmıştır. OKB tanısı almış 81 hasta üzerine yapılan bir diğer çalışma sonucuna göre, yaşları 36-55 arasında olan katılımcıların daha olumlu Tanrı tasavvuruna sahip oldukları bulunmuştur (Angın, 2022, ss. 87-88). Mehmedoğlu'nun yaptığı çalışmada ise Tanrı tasavvurunun Tanrı boyutunda yaş ile pozitif yönlü bir ilişki saptanmıştır (2011, s. 212).

Tanrı tasavvuru tutumları ile yaş değişkeni arasında farklılaşma olduğu ortaya koyan bir diğer araştırma Koç (Koç, 2024) tarafından yapılmıştır. Koç (Koç, 2024)'un araştırmasına göre 30 yaş üstü bireylerin seven Tanrı algısı ve Tanrı'ya yönelik olumlu

duygularının daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Literatürdeki pek çok araştırma da benzer sonuçlara rastlanmaktadır (Alçelik, 2013; Ceylan, 2018; Dezutter vd., 2010).

Yaşlanma süreciyle birlikte bireylerin yaşadığı kayıplar, gençlik imajının yitirilmesi, bedensel işlev kayıpları, sosyal çevredeki ölümler ve yalnızlık gibi durumlar bireylerin Allah ile ilişkilerini daha içkin ve duygusal bir düzeye taşıyabilmektedir. Yaşamın ilerleyen dönemlerinde bireyler, maruz kaldıkları kayıp deneyimleriyle başa çıkmak için daha derin bir dinî bağlılık geliştirebilmekte ve Tanrı'yı daha şefkatli, koruyucu ve bağışlayıcı bir varlık olarak tasavvur edebilmektedirler (Hökelekli, 2011). Bu bağlamda, yaş değişkeni ile Tanrı tasavvuru arasında bulunan pozitif ilişki, yaşlanmayla birlikte bireylerin dinî kavrayışlarının duygusal yoğunluk ve kişisel yakınlık açısından güçlendiğini göstermektedir.

Araştırmamızda Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında yaş değişkeni ile anlamlı düzeyde farklılaşma bulunmamıştır. Güler ve Koç'un yapmış oldukları araştırmalar, yaş değişkeninin Tanrı tasavvurlarında bir farklılaşmaya sebep olmadığını ortaya koyarak bulgularımızı destekler niteliktedir (2007, s. 129; 2024, s. 71). Aynı şekilde 250 Hristiyan katılımcı ile yapılan bir araştırmada Tanrı tasavvuru ile yaş arasında farklılık saptanmamıştır. Bu araştırma sonuçlarından hareketle Tanrı tasavvuru ile yaş değişkeni arasında farklılığın olmamasının sebebi, Tanrı tasavvurlarının zamanla sabit kalan bilişsel örgütlenmeler olduğu yorumu yapılabilir (Noffke & McFadden, 2001, s. 747).

Dinvar'ın araştırmasına göre olumlu Tanrı tasavvurları yaş ile farklılaşma göstermezken olumsuz Tanrı tasavvurları yaş arttıkça azalmıştır. Yaşları diğerlerine nispeten daha genç olan katılımcı grubunun olumsuz Tanrı tasavvurları, yetişkin grubuna göre daha yüksek çıkmıştır (2011, ss. 59-60). Dinvar'ın araştırması ile benzer sonuçlar elde eden Güngördü, 17-36 yaş arasındaki öğrencilerle yapmış olduğu araştırmasında 20 yaş altındaki bireylerin 23 yaş üstü bireylere göre daha olumsuz Tanrı algısına sahip olduklarını ortaya koymuştur (2001).

Tanrı tasavvuru ile yaş değişkeni arasında negatif ilişki olduğunu ortaya koyan araştırmalar da vardır. Örneğin Sezen yaş arttıkça bireylerin Tanrı'yı sevgi dolu bir varlık olarak algılama oranlarının azaldığını ortaya koymuştur (2025). Benzer sonuçlar

elde eden bir diğerk araştırmaya g6re, yaş ile olumsuz Tanrı tasavvurları arasında pozitif y6nde bir ilişki varken olumlu Tanrı tasavvurları arasında negatif bir ilişki vardır (Sami, 2024, s. 125). Dilmaç ve ifci'nin araştırma sonuçlarına g6re, uzak/umursamaz Tanrı ile Tanrı'ya y6nelik olumsuz duygular yaş arttıça anlamlı olarak arttığı tespit edilmiştir (2019, ss. 19-20).

Tanrı tasavvuru ile yaş değişkeni arasında negatif bir ilişki olduğunu ortaya koyan çalışmalar, yaşlanma s6recinin her bireyde dinî algıları daha olumlu y6nde derinleştirmediğini g6stermektedir. 6zellikle uzun s6reli sağlık sorunları, 6nemli kayıplar ve sosyal izolasyon gibi olumsuz yaşam olayları, bireylerin dinî inançlarına duydukları g6veni ve Tanrı'ya atfettikleri sevgi temelli 6zellikleri zayıflatabilir. Dolayısıyla yaşlanma, bireylerin Tanrı tasavvurunda yalnızca bir derinleşme ve olumlu bir duygusal yakınlık yaratmamakta bazı durumlarda Tanrı'ya y6nelik algılarda mesafe, kırınlık veya sevgi eksilmesi gibi olumsuz duygusal yeniden yapılanmaları da beraberinde getirebilmektedir. Bu çerçevede, yaşla Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkinin bireysel yaşam deneyimlerine, sosyal destek d6zeyine ve psikolojik dayanıklılığa bağlı olarak farklı y6nlerde gelişebileceği s6ylenebilir.

4.2.2. Cinsiyete G6re Tanrı Tasavvuru

Çalışmada “H8b: Cinsiyet değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya y6nelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya y6nelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi, doğrulanmamıştır. Araştırma sonuçlarımız, cinsiyetin Tanrı tasavvuruna ilişkin tutumlarda bir farklılaşma oluşturmadığına işaret etmektedir. Nitekim sonuçlar mercek altına alındığında, Tanrı tasavvurunun 5 boyutunda da cinsiyetin bir etkide bulunmadığı g6zlenmiştir.

Araştırma bulgularımız ilgili araştırmaların sonuçları ile 6rtuşmektedir. Nitekim Koç (2024)'un yapmış olduğu araştırmaya g6re, Tanrı tasavvurunun seven Tanrı, Tanrı'ya y6nelik olumlu duygular, korkutan ve cezalandıran Tanrı, Tanrı'ya y6nelik olumsuz duygular boyutlarında cinsiyet değişkenine g6re farklılaşma ortaya ıkımamıştır. Aynı Şekilde G6ler ve Erdoğan tarafından y6r6t6len çalışmalarda da Tanrı algısının kadın ve erkek bireyler arasında anlamlı bir farklılık sergilemediği; cinsiyetin, bireylerin

Tanrı'ya yönelik pozitif ya da negatif atıflarda bulunmalarında belirleyici bir faktör olmadığı saptanmıştır (Erdoğan, 2014; Güler, 2007; Koç, 2024). Dınvar'ın yapmış olduğu araştırmada ise olumlu Tanrı tasavvuru ve cinsiyet arasında bir farklılaşma olmazken olumsuz Tanrı tasavvuru ile farklılaşma tespit edilmiş; erkek katılımcılar olumsuz Tanrı tasavvurundan daha yüksek puan almışlardır (2011, ss. 59-67). Angın'ın OKB tanısı konmuş bireyler üzerine yaptığı araştırmada da cinsiyet değişkeni üzerinde bir farklılaşma saptanmamıştır (2022, s. 87). Kronik hastalar ile yapılan klinik bir araştırmada da Tanrı tasavvurunun cinsiyete göre istatistiksel olarak farklılaşma göstermediği bulunmuştur (Dezutter vd., 2010). İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalar benzer sonuçlara ulaşmıştır (Çavdar, 2024, s. 62; Karlık & Kula, 2024, s. 386).

Tanrı tasavvurunda cinsiyete göre farklılaşma bulunmamasının sebebi, bireylerin Tanrı'yı algılama biçimlerinin, cinsiyetten ziyade daha çok kişisel inançlar, yaşam deneyimleri ve dinî pratiklerle şekillenmiş olması olarak açıklanabilir. İlgili araştırmalar incelendiğinde bizim bulgularımızın aksine, Tanrı tasavvuru ile cinsiyet değişkeni arasında farklılaşmanın olduğunu ortaya koyan araştırmaların sayısı da çoktur. 288 ilahiyat öğrencisiyle yapılmış bir araştırma sonucuna göre, kız öğrencilerin olumlu Tanrı algısı erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Arıcı & Tokur, 2017, s. 40). Aynı şekilde Oktay 400 üniversite öğrencisinin katılımıyla yaptığı araştırmasında, kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre Tanrı'yı daha çok seven ve merhametli gibi olumlu vasıflarla nitelendirdiklerini ortaya koymuştur (2021, s. 88). Mehmedoğlu'nun bulguları da bu çalışmalarla benzer sonuçlar göstermektedir. Mehmedoğlu araştırmasında, kadınların erkeklere oranla daha pozitif bir Tanrı tasavvuruna sahip olduklarını saptamıştır (2011, s. 253). Literatürde konuyla ilgili yapılan araştırmalar benzer sonuçlar elde etmişlerdir (Apak, 2016; Seyhan, 2014; Sezen, 2025).

Tanrı tasavvurlarının yanı sıra Tanrı'ya bağlanmayı inceleyen araştırmalarda da yukarıda bahsedilen çalışmalarla paralel sonuçlar elde edilmiştir. Hayta'nın yapmış olduğu araştırma sonuçları, kadınların erkeklere göre Tanrı'ya daha güvenli bağlandıklarını ortaya koymaktadır (2017a, ss. 159-189). Aynı şekilde kanser hastaları üzerinde klinik bir araştırma yürüten Haghighi, kadınların erkeklere nispeten Tanrı'ya

daha güvenli bağlandıklarını ortaya koymuş ve bunun sebebinin annelik rolü olabileceğini ileri sürmüştür (2013).

İlgili çalışmalarda, kadınların erkeklere kıyasla daha pozitif bir Tanrı tasavvuruna sahip olmalarının, biyolojik faktörlerden ziyade kültürel ve dinsel etkilerle daha güçlü bir şekilde açıklanabileceği öne sürülmektedir (Mehmedoğlu, 2011, s. 253). Bu durum kadınların daha duygusal ve bakım veren bir rol üstlenmeleri nedeniyle, Tanrı'yı daha şefkatli, koruyucu ve şifa veren bir varlık olarak algılamaları; erkekler ise daha çok güç ve otorite temelli rollerle ilişkilendirildikleri için Tanrı'yı daha güçlü, kontrol edici ve adaletli bir figür olarak algılamaları ile açıklanabilir.

Sayıları az da olsa bazı araştırmalar erkelerin Tanrı tasavvurlarının kadınlara göre daha olumlu olduğunu ortaya koymuştur. Örneğin Bayraktutar'ın araştırmasında erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha pozitif bir Tanrı tasavvuruna sahip olduğu ortaya konmuştur (2019). 14-18 yaş grubu ergenlerle yapılan bir başka araştırma sonucuna göre kızların erkeklere göre Tanrı'ya dair daha olumsuz duygular besledikleri saptanmıştır (Dilmaç & Çifci, 2019, s. 73). Benzer şekilde korku yönelimli Tanrı tasavvurunda da erkeklere nispeten kadınların daha yüksek puan aldıkları tespit edilmiştir (Göregen & Yıldız, 2021).

4.2.3. Eğitim Durumuna Göre Tanrı Tasavvuru

H8c: Eğitim durumu değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi araştırma sonuçlarıncı seven Tanrı boyutunda doğrulanırken diğer boyutlarda yanlışlanmıştır. Araştırmamızda eğitim durumuna göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda eğitim durumuna göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak seven Tanrı boyutunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olduğu dikkat çekmektedir. Araştırma sonucuna göre, ilkokul grubunun ortaokul ve lisansüstü gruplarından; lise grubu ise

ortaokul, lisans ve lisansüstü gruplarından Tanrı tasavvurunun seven Tanrı boyutunda daha pozitif bir tutum düzeyinde oldukları saptanmıştır.

İlgili literatür değerlendirildiğinde, eğitim durumunun Tanrı tasavvurunda farklılaşmaya sebep olan bir değişken olmadığı sonucuna varan bir dizi araştırma bulunmaktadır (Angın, 2022; Çavdar, 2024; Dınvar, 2011, s. 60; Güler, 2007). Farklılaşma olmadığını gösteren bu bulgular, eğitim düzeyinin tek başına yeterli bir faktör olmadığını ve Tanrı tasavvurunun daha karmaşık ve çok boyutlu bir yapı olduğunu ortaya koymaktadır. Tanrı tasavvuru sadece eğitimle değil bireysel ve toplumsal faktörlerle şekillenen bir olgu olduğu söylenebilir.

Bu bulguların yanı sıra eğitim seviyesi değişkenine göre Tanrı tasavvuru ve dindarlığı ele alan araştırmaların birçoğunda negatif bir korelasyon olduğu anlaşılmaktadır (Ayten, 2013; Gencer, 2019; Mehmedoğlu, 2011). Mehmedoğlu'nun araştırma sonuçlarına göre, eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte bireylerin daha az talepkar ve teslimiyetçi bir Tanrı tasavvuru benimsedikleri ve buna karşılık Tanrı'nın daha dostane ve daha az cezalandırıcı bir figür olarak algılandığı gözlemlenmiştir (2011, s. 225). Karaçelik'in araştırmasında ise düşük eğitim seviyesi ile olumsuz Tanrı tasavvuru arasında bir ilişki olduğu ortaya konmuştur (Karaçelik, 2023).

Hacıkeleşoğlu (2020)'nin ifadesine göre, eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte rasyonel inanç seviyelerinde bir yükseliş meydana gelmektedir. Bu durum, eğitim düzeyinin bireylerin inançlarını daha mantıklı ve analitik bir bakış açısıyla gözden geçirmelerine yol açtığını göstermektedir. Eğitim, bireylere eleştirel düşünme becerisi kazandırarak, dinî inançları sorgulama ve bunları daha rasyonel temellere dayandırma eğilimlerini artırabilir. Böylece, daha yüksek eğitim seviyelerine sahip bireyler, dinî inançlarını daha sistematik ve mantıklı bir biçimde ele alabilirler. Ancak bu değişim, her bireyde aynı şekilde gerçekleşmeyebilir; çünkü inançlar sadece mantıklı düşünme süreçlerinden değil, aynı zamanda duygusal, kültürel ve toplumsal faktörlerden de etkilenmektedir.

4.2.4. Mesleğe Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırmamızda “H8d: Meslek değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı’ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı’ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi seven Tanrı boyutunda doğrulanmıştır. Araştırmamız da mesleğe göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Tanrı’ya yönelik olumlu duygular boyutunda, Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda mesleğe göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak seven Tanrı boyutunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark ortaya konmuştur. Araştırma sonucuna göre, işçi grubunun Serbest Meslek grubuna göre; ev hanımı grubunun serbest meslek grubuna göre ve Emekli grubun memur ve serbest meslek gruplarına göre seven Tanrı boyutunda daha pozitif bir tutum sergiledikleri gözlemlenmiştir.

Literatür incelendiğinde Tanrı tasavvuru ile meslek değişkeni arasında farklılaşmayı inceleyen araştırmaların sayısının oldukça az olduğu görülmüştür. Ancak Alçelik (2013), emeklilik ile Tanrı tasavvurunun farklı boyutlarını karşılaştırdığı çalışmada, emekli bireylerin Tanrı tasavvurunun seven alt boyutunda daha yüksek puanlar aldığını tespit etmiştir. Bu bulgu, mevcut araştırmamızın sonuçlarıyla uyumlu olup araştırmamızın bulgularını desteklemektedir.

4.2.5. Çocukluktaki Sosyo-Ekonomik Duruma Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırma sonuçları, “H8e: Sosyo-ekonomik durum değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı’ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı’ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezinin Uzak/umursamaz Tanrı boyutunda doğrulandığı, diğer boyutlarda ise doğrulanmadığını açığa çıkarmıştır. Araştırmamız da sosyo-ekonomik duruma göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Seven Tanrı, Tanrı’ya yönelik olumlu duygular boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda sosyo-ekonomik duruma göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak araştırma bulgularında, yüksek sosyo-ekonomik düzey grubunun tutumları ile alt sosyo-

ekonomik düzey arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılaşma bulunmaktadır. Bu durumda çocukluğunda gelir seviyesi yüksek olan bireyler Tanrı'yı daha uzak görme eğilimindedir.

Yapılan araştırmalar, ekonomik düzeyin Tanrı algısını etkileyebileceğini, ancak çoğu çalışmada bu ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermektedir (Angın, 2022; Ceylan, 2018; Mehmedoğlu, 2011); bazı bulgular ise orta sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların daha merhametli ve koruyucu bir Tanrı algısının olduğunu ortaya koymaktadır (Alçelik, 2013). Ancak bizim çalışmamızda çocuklukta sosyo-ekonomik durum sorulmuştur ve bu çalışmalar ile kıyaslanması sağlıklı bir sonuç vermeyebilir.

4.2.6. Kardeş Sayısına Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırmamızda “H8f: Kardeş sayısı değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi test edilmiştir. Bu hipotez yalnızca Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda doğrulanmış, diğer tüm boyutlarda (Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı, Umursamaz Tanrı ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular) ise doğrulanmamıştır.

Yapılan analizler sonucunda, kardeş sayısına göre bireylerin Tanrı algılarında genel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı belirlenmiştir. Seven Tanrı, Tanrı'ya Yönelik Olumlu Duygular, Uzak/Umursamaz Tanrı ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutlarında kardeş sayısına göre anlamlı bir değişiklik gözlenmemiştir. Bu durum, bireylerin Tanrı'ya yönelik olumlu ya da olumsuz duygularının ve Tanrı algılarının, sahip oldukları kardeş sayısından bağımsız olduğunu göstermektedir. Ancak, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Özellikle dört ve daha fazla kardeşe sahip bireylerin, daha az kardeşi olan bireylerden farklılaştığı görülmüştür. Bu bulgu, sadece Korkutan ve Cezalandıran Tanrı algısının kardeş sayısından etkilendiğini, diğer boyutların ise bu değişkenden anlamlı düzeyde etkilenmediğini ortaya koymaktadır.

Literatürde kardeş sayısının Tanrı algısına etkisini doğrudan inceleyen sınırlı sayıda çalışma bulunmakta olup, özellikle Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutuna ilişkin anlamlı farklılığa dair belirgin bir araştırma sonucu yer almamaktadır. Bu bağlamda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda gözlemlenen anlamlı farklılık, çok kardeşli aile yapısında yetişen bireylerin otorite figürlerini daha güçlü veya katı bir şekilde içselleştirmiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu bireyler, aile içinde daha sık rekabet ya da disiplinle karşılaşmış olabilirler ve bu deneyimler Tanrı'yı daha cezalandırıcı veya korkutucu bir figür olarak algılamalarına yol açabilir. Bu bulgu, özellikle dinî gelişim süreçlerinde erken dönem aile deneyimlerinin ve duygusal ortamın Tanrı tasavvurunu nasıl şekillendirdiğine dair önemli bir ipucu sunmaktadır.

4.2.7. Çocuklukta Kiminle Büyüdüğüne Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırmamızda “H8g: Kiminle büyümüş olduğu değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi seven Tanrı boyutunda doğrulanmışken diğer boyutlarda yanlıştır.

Araştırmamızda çocuklukta kiminle büyüdüğüne göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutunda, Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı'ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda kiminle büyüdüğü duruma göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak seven Tanrı boyutunda anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, sadece annesiyle yaşayan bireylerin her iki ebeveyniyle ya da büyükanne ve büyükbabasıyla yaşayan bireylere kıyasla seven Tanrı boyutundan daha yüksek puan aldığı belirlenmiştir. Ancak ilgili literatür incelendiğinde Tanrı tasavvuru ile hangi ebeveyn ile büyüdüğünü araştıran bir çalışma bulunmamaktadır.

4.2.8. Din Eğitimi Nereden Aldığına Göre Tanrı Tasavvuru

Araştırmamızda “H8h: Din eğitiminin değişkeni ile seven Tanrı/ Tanrı'ya yönelik olumlu duygular/Uzak/ Umursamaz Tanrı/ Korkutan ve cezalandıran Tanrı/ Tanrı'ya

yönelik olumsuz duygular boyutlarına dair tutumlar farklılaşmaktadır” hipotezi uzak/umursamaz Tanrı boyutunda doğrulanmıştır.

Araştırmamızda bireylerin din eğitimi aldığı yere göre Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında farklılık saptanırken bazılarında farklılık ortaya çıkmamıştır. Seven Tanrı boyutunda, Tanrı’ya yönelik olumlu duygular boyutunda, Korkutan ve Cezalandıran Tanrı boyutunda ve Tanrı’ya Yönelik Olumsuz Duygular boyutunda din eğitimi aldığı yere göre anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak Uzak/Umursamaz Tanrı boyutunda anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna göre, dinî eğitimi okul aracılığıyla alan bireylerin Uzak/Umursamaz Tanrı boyutundan aldıkları puanlarının; aile, cami ve ilahiyat kaynaklı eğitim alan bireylerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu görülmüştür. Ancak ilgili literatür incelendiğinde Tanrı tasavvuru ve din eğitimi aldığı yer arasındaki farklılaşmayı inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

4.3. Olumlu Çocukluk Yaşantıları ve Tanrı Tasavvuru Arasındaki İlişki

Araştırmamızın bu bölümünde, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun seven Tanrı, Tanrı’ya yönelik olumlu duygular, uzak/umursamaz Tanrı, korkutan/cezalandıran Tanrı ve Tanrı’ya yönelik olumsuz duygular boyutları arasında ilişki analiz edilip çıkan sonuçlar tartışılacaktır.

Araştırma kapsamında olumlu çocukluk yaşantılarının Tanrı tasavvurlarıyla olan ilişkisini incelemeye yönelik olarak aşağıdaki hipotezler test edilmiştir:

H1: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Seven Tanrı tasavvuru arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmıştır. Elde edilen bulgular, olumlu çocukluk yaşantılarının Seven Tanrı tasavvurunu anlamlı ve pozitif yönde etkilediğini göstermektedir.

H2: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumlu Tanrı tasavvuru arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmamıştır. Olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumlu Tanrı tasavvuru arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

H3: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Uzak/Umursamaz Tanrı tasavvuru arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmıştır. Analiz sonuçları, olumlu çocukluk yaşantılarının Uzak/Umursamaz Tanrı tasavvuru ile negatif yönde anlamlı bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir.

H4: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Korkutan/Cezalandıran Tanrı tasavvuru arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmamıştır. Bu iki değişken arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

H5: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumsuz Tanrı tasavvuru arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmamıştır. Olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumsuz Tanrı tasavvuru arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır.

H6: Olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumsuz Tanrı tasavvuru arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.

Bu hipotez doğrulanmamıştır. Analiz sonuçlarına göre olumlu çocukluk yaşantıları ile Olumsuz Tanrı tasavvuru arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırma sonuçlarımıza göre, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarında anlamlı ilişki saptanmazken bazı boyutlarında pozitif ve anlamlı ilişki olduğu tespit edilmiştir. Olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun seven Tanrı, korkutan/cezalandıran Tanrı ve Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Ancak olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu ile pozitif ilişki olduğu saptanırken Uzak/umursamaz Tanrı boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Uzak/umursamaz Tanrı boyutundaki negatif ilişki, olumlu bir çocukluk yaşantısının Tanrı'yı uzak ve ilgisiz bir figür olarak algılamayı engellediğini göstermektedir. Bu durum, Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutuyla olumlu çocukluk yaşantısı arasındaki pozitif ilişkiyi destekleyen bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Çünkü her iki boyut esasında benzer psikolojik yapıları yansıtmaktadır. Olumlu çocukluk yaşantıları, bireylerin Tanrı'yı daha yakın, şefkatli ve sevgi yönelimli olarak algılamasına yol açarken, bu da Tanrı'ya yönelik olumlu duygularla doğrudan ilişkili olabilir. Bu bağlamda Tanrı'nın uzak ve umursamaz bir figür olarak algılanmasının

önlenmesi, aynı zamanda Tanrı'ya yönelik olumlu duyguların gelişmesini destekleyen bir etken olarak işlev görmektedir.

Literatürde olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru ilişkisini doğrudan ele alan bir araştırma bulunmamaktadır. Ancak olumlu çocukluk yaşantılarının temel belirleyicilerinden biri olarak kabul edilen ebeveyn ve çocuk ilişkisine ele alan birçok araştırma; bu ilişkinin nedenini açıklamaya yardımcı olabilir. Nitekim yapılan çalışmalar, ebeveyn-çocuk ilişkisinin Tanrı tasavvurunu olumlu yönde etkilediğine dair bulgular sunmaktadır (Ebrahimi & Firoozi, 2019; Hayta, 2017a). Çocukluk yaşantılarının temel bileşenlerinden biri olan ebeveyn ve çocuk ilişkisine yönelik bu bulgular, araştırma bulgusunu desteklemektedir.

Ebeveyn-çocuk ilişkilerini temel alan nesne ilişkileri kuramı da olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişkiyi açıklamada yardımcı olabilir. Nitekim Rizzuto'ya göre çocuğun ebeveyni ile kurduğu ilişki yetişkinlikteki Tanrı tasavvurunu etkilemektedir (1979). Anne, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayıp onlara sevgi gösterdiğinde çocuklar Tanrı'yı güvenilir bir figür olarak algılayabilirken, anne duygusal ve fiziksel ihmalde bulunup kötü muamele ettiğinde çocuk Tanrı'yı yalnız bırakan, kızgın ve merhametten yoksun bir figür olarak tasavvur edebilir. Ülkemizde yapılan pek çok araştırma bu teoriyi destekler niteliktedir (Hacıkeleşoğlu, 2020; Hayta, 2017a; Mehmedoğlu, 2011). Bu bulgulardan hareketle çocuklukta ebeveyni ile olumlu yaşantılar geçiren bireyler yetişkinlikte Tanrı tasavvurlarının da olumlu olacağı söylenebilir.

Bowlby'nin bağlanma kuramını Tanrı ile ilişkilendiren Kirkpatrick'e göre, çocukluk dönemi yaşantıları ile elde edilen şemalar, ileride Tanrı ile olan ilişkilere yansımaktadır (1995). Konuyla ilgili yapılan bir araştırmaya göre, anneye güvenli bağlanma gerçekleştiren çocuk ileride Tanrı'ya da güvenli, bağlanma gerçekleştirmektedir (Hayta, 2017a). Buradan hareketle, çocuklukta olumlu yaşantılar sonucu anneye güvenli bağlanan çocuğun yetişkinlikte Tanrı'ya dair olumlu duygular besleyeceği söylenebilir.

Araştırma bulgusunu dolaylı yoldan etkileyen bir diğer konu ise çocukluk çağı travmaları, çocukluk çağındaki olumsuz yaşantılar, ihmal ve istismarın Tanrı'ya

yönelik olumsuz bir Tanrı tasavvuruna sebep olduğudur. Bu araştırmanın zıddı pozisyonda bulunan söz konusu çalışmalar ve sundukları veri setleri, olumsuz çocukluk yaşantıları ile olumsuz Tanrı tasavvuru arasında ilişki kurmaktadır. Bu açıdan bu çalışmadaki olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu arasındaki ilişkinin varlığı söz konusu araştırma bulguları ile dolaylı olarak örtüşmektedir.

Sami'nin 18-55 yaş arasında 681 katılımcı ile gerçekleştirdiği araştırma sonucuna göre, çocukluktaki ihmal ve istismar yaşantıları ile olumlu Tanrı tasavvurları arasında negatif, olumsuz Tanrı tasavvurları arasında ise pozitif yönlü anlamlı ilişki olduğu ortaya konmuştur (Sami, 2024). Literatürde bu araştırmanın bulgularını destekleyen birçok çalışma vardır (Beyazıt, 2015; Kane vd., 1993; Kırış, 2022; Reinert & Edwards, 2009; Smith, 2004; Walker vd., 2009).

BÖLÜM V

SONUÇ

Bu araştırmada, yetişkin bireylerin olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurları arasındaki ilişkiler incelenmiş; ayrıca çeşitli sosyo-demografik değişkenler bağlamında hem olumlu çocukluk yaşantılarının hem de Tanrı tasavvurlarının farklılaşma durumları analiz edilmiştir. Din psikolojisi disiplini içerisinde, olumlu çocukluk yaşantıları ve Tanrı tasavvuru başlıkları farklı bağlamalarda, çoğunlukla birbirinden bağımsız olarak ya da farklı değişkenlerle ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Ancak bu iki kavramın doğrudan birbiriyle ilişkisine odaklanan çalışmalara literatürde rastlanmamaktadır. Bu açıdan her iki konu literatürde yer bulmakla birlikte, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvuru arasındaki ilişki bugüne kadar birlikte ele alınmamış, söz konusu tutum ve davranışların birbirini nasıl etkilediği ya da aralarındaki etkileşim alanı derinlemesine incelenmemiştir. Bu yönüyle bu araştırma, din psikolojisi alanında literatürdeki bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Araştırmada hedeflenenleri gerçekleştirebilmek adına teorik ve pratik bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Teorik düzlemde Tanrı tasavvuru kuramları ve olumlu çocukluk yaşantıları analiz edilmiştir. Saha araştırması sonucunda elde edilen bulgular hem teorik düzlemde hem de pratik anlamda önemli sonuçlara işaret etmektedir.

Araştırmada, olumlu çocukluk yaşantılarının çeşitli sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda yaş, cinsiyet, eğitim durumu ve kardeş sayısı gibi değişkenlerin olumlu çocukluk yaşantıları üzerinde anlamlı bir etki oluşturmadığı görölmüştür. Buna karşın, bireyin mesleği, çocukluk dönemindeki sosyo-ekonomik durumu, çocuklukta kiminle büyüdüğü ve din eğitimini aldığı yerin, olumlu çocukluk yaşantılarını anlamlı düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Özellikle ev hanımı, emekli ve düşük statülü meslek gruplarındaki bireylerin olumlu çocukluk yaşantısı puanlarının yüksek olması dikkat çekicidir. Aynı şekilde, çocuklukta gelir düzeyi yüksek olan bireylerin daha fazla olumlu yaşantıya sahip oldukları belirlenmiştir. Anne ve baba ile birlikte büyüyen

bireylerin, yalnızca annesiyle büyüyen bireylere kıyasla daha fazla olumlu çocukluk yaşantısına sahip olması da bu konuda önemli bir göstergedir. Din eğitimi aile ortamında alan bireylerin daha olumlu çocukluk deneyimlerine sahip olması ise dinî gelişimin erken dönem aile bağlamında şekillendiğini ve bu sürecin çocukluk yaşantılarına katkı sunduğunu göstermektedir.

Araştırmada Tanrı tasavvurlarının sosyo-demografik değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığı ele alınmıştır. Bu kapsamda yaş, eğitim, meslek, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı, çocuklukta kiminle büyüdüğü ve din eğitimi durumu gibi değişkenler incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Tanrı tasavvurunun bazı boyutlarının bu değişkenlere göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Özellikle seven Tanrı boyutu; yaş, eğitim, meslek ve kiminle büyüdüğü değişkenleri açısından anlamlı bir farklılık sergilemiştir. Yaş ilerledikçe bireylerin Tanrı'yı daha şefkatli, sevgi dolu ve yakın bir figür olarak algıladıkları görülmüştür. Benzer şekilde, ev hanımı ve emekli bireylerin seven Tanrı algılarının daha yüksek olması dikkat çekmektedir.

Tanrı'ya yönelik olumlu duygular boyutu yalnızca yaş değişkenine göre farklılık gösterirken, diğer değişkenlerde anlamlı bir fark görülmemiştir. Uzak/Umursamaz Tanrı boyutu ise yalnızca çocuklukta algılanan sosyo-ekonomik düzeye ve din eğitimi alınan yere göre farklılaşmıştır.

Korkutan ve cezalandıran Tanrı boyutunda ise yalnızca kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir. Dört ve daha fazla kardeşe sahip bireyler, bu boyutta diğer bireylerden daha yüksek puan almıştır. Bu bulgu, çok kardeşli aile yapısında disiplin, otorite ve kontrol algılarının daha baskın olabileceği, bunun da Tanrı'nın korkutucu yönüyle ilişkilendirilmiş bir tasavvura yol açabileceğini düşündürmektedir. Tanrı'ya yönelik olumsuz duygular boyutu ise incelenen hiçbir demografik değişkene göre anlamlı bir farklılık göstermemiştir.

Olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurları arasındaki ilişki bu araştırmanın merkezi ilgisini ve problemini oluşturmuştur. Araştırma sonuçlarına göre olumlu çocukluk yaşantıları ile seven Tanrı ve uzak/umursamaz Tanrı boyutlarıyla anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, çocuklukta yaşanan pozitif

deneyimlerin, bireylerin Tanrı'yı nasıl algıladıklarını anlamada önemli bir belirleyici olduğu ortaya konmuştur. Özellikle olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı tasavvurunun bazı boyutları arasında anlamlı ilişkiler saptanmış; bu ilişkiler, Tanrı'ya yönelik duygusal yaklaşımın bireyin erken dönem yaşantılarıyla doğrudan bağlantılı olabileceğini göstermiştir.

Araştırma sonucunda, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'ya yönelik olumlu duygular arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, bireylerin sevgi, güven ve şefkat temelinde gelişen erken dönem deneyimlerinin, Tanrı'yı da benzer bir duygusal çerçevede algılamalarına katkı sağladığını göstermektedir. Tanrı'nın sevgi dolu, anlayışlı ve yakın bir varlık olarak tasavvur edilmesi, bireyin çocuklukta yaşadığı destekleyici ilişkilerin ruhsal düzlemdeki yansıması olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, olumlu çocukluk yaşantıları ile Tanrı'nın uzak ve umursamaz bir figür olarak algılanması arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Bu durum, çocuklukta yeterli duygusal ilgi ve bakım gören bireylerin, Tanrı'yı kayıtsız ve mesafeli bir varlık olarak algılama eğiliminden uzak olduklarını göstermektedir.

Bu bulgular, Tanrı tasavvurunun bireyin psikososyal gelişim süreciyle yakından ilişkili olduğunu ve dinî algının yalnızca bilişsel veya doktrinsel bir süreçle sınırlı kalmadığını ortaya koymaktadır. Bireyin çocukluk döneminde ebeveyn figürleriyle kurduğu ilişkiler, onun dünyayı, insanları ve nihayetinde Tanrı'yı nasıl algılayacağını şekillendiren temel örüntüleri oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Tanrı tasavvuru, bireyin psikolojik gelişimi içerisinde yer alan önemli bir içsel temsil olarak değerlendirilebilir. Tanrı'ya yönelik olumlu duygular ve Tanrı'nın uzak/umursamaz olarak algılanmaması, aslında birbirini tamamlayan psikolojik yapılar olarak da ele alınabilir. Her iki boyutun çocukluk yaşantılarıyla benzer şekilde etkilendiği ve olumlu bir çocukluk geçmişinin hem Tanrı'ya dair olumlu duyguları güçlendirdiği hem de Tanrı'nın ilgisiz bir figür olarak algılanmasını engellediği görülmektedir. Bu, bireyin Tanrı ile kurduğu ilişkinin sadece teolojik bilgiye değil, aynı zamanda duygusal yaşantılara ve kişisel tarihçeye dayandığını göstermektedir.

Araştırma bulguları, bireylerin Tanrı tasavvurlarının oluşumunda çocukluk döneminde yaşanan ilişkiisel deneyimlerin ve özellikle ebeveynle kurulan bağın belirleyici

olduğunu ortaya koymaktadır. Birey çocukluk döneminde güvenli, sevgi temelli ve kapsayıcı ilişkiler geliştirdiğinde, Tanrı da bireyin zihninde benzer bir şekilde sevgi dolu ve güvenilir bir figür olarak yer edinmektedir. Buna karşılık, çocukluk döneminde duygusal ihmal ya da travmatik yaşantılar yaşayan bireylerde Tanrı, cezalandırıcı, ilgisiz ya da korkutucu bir varlık olarak tasavvur edilebilmektedir. Bu durum, Tanrı tasavvurunun bireyin duygu dünyasında sadece inançsal bir yansıma değil, aynı zamanda geçmiş yaşantılarla şekillenen bir içsel temsil olduğunu göstermektedir.

Bireylerin Tanrı'yı nasıl algıladıkları, sadece inanç düzeylerini değil, aynı zamanda özsaygı, aidiyet, güven ve umut gibi temel psikolojik işlevlerini de etkilemektedir. Dolayısıyla çocuklukta yaşanan olumlu deneyimlerin, yalnızca duygusal gelişime değil, dinî yaşantının niteliğine ve Tanrı ile kurulan ilişkinin biçimine de doğrudan etkisi bulunmaktadır. Bu açıdan, çocukluk dönemindeki ebeveyn ilişkileri, bireyin inanç sisteminde kurduğu temel bağların duygusal temelini oluşturmakta; Tanrı'nın birey için nasıl bir anlam taşıdığı bu temel üzerinde şekillenmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, olumlu çocukluk yaşantılarının bireylerin Tanrı tasavvurunu şekillendirmede önemli bir psikolojik kaynak olduğunu ortaya koymuştur. Tanrı'ya yönelik olumlu duyguların gelişmesi ve Tanrı'nın uzak ya da ilgisiz bir varlık olarak algılanmamasında, erken yaşantıların belirleyici etkisi büyüktür. Bu bağlamda, Tanrı tasavvurunun sadece bireyin dinî bilgi ve inanç düzeyiyle değil, aynı zamanda çocukluk döneminde kurulan duygusal bağlar ve yaşanmışlıklarla şekillendiği söylenebilir. Bu bulgular hem din psikolojisi hem de gelişim psikolojisi alanlarına katkı sunmakta; bireylerin dinî algılarının daha derinlemesine anlaşılmasına imkân tanımaktadır.

REFERANSLAR

- Adler, A. (2017). Yaşamın anlamı ve amacı. Say Yayınları.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Erlbaum. <https://doi.org/10.4324/9780203758045>
- Akyüz, Z. (2010). Gençlerde benlik saygısı ve Tanrı tasavvuru [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].
- Alçelik, Z. (2013). Yaşlılık döneminde Tanrı tasavvuru ve benlik saygısı [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi].
- Angın, Y. (2022). Aktarım ve karşı aktarım kavramları üzerinden manevi danışmanlık sürecinde Tanrı tasavvuruna bakış. *Harran İlahiyat Dergisi*, 48, 125–150. <https://doi.org/10.30623/hij.1107626>
- Apak, H. (2016). Sosyal hizmet bölümü öğrencilerinin Tanrı algısı: Bingöl Üniversitesi örneği. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 219–230.
- Arıcı, İ., & Tokur, B. (2017). İlahiyat fakültesi öğrencilerinin Tanrı algıları ve hoşgörü eğilim düzeyleri arasındaki ilişki. *Electronic Turkish Studies*, 12(10), 97–116.
- Arslan, A., & Özyürek, A. (2023). The investigation of the relationship between positive childhood experiences and family values. *Educational Research and Reviews*, 18(5), 73-83. <https://doi.org/10.5897/ERR2023.4314>
- Arslan, H. (2025). Erken Çocuklukta Dini Simge ve Ritüellerin Psikososyal Gelişim Üzerindeki Rolü [Yüksek Lisans Tezi , Pamukkale Üniversitesi].
- Arsoy, H., & Kımtır, N. (2024). Din değiştirmede tanrı tasavvurunun etkisi üzerine bir inceleme. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 23(1), Article 1. <https://doi.org/10.14395/hid.1437296>
- Asar, Ç. (2020). Lise öğrencilerinin Tanrı tasavvuru ile değer yönelimleri arasındaki ilişki üzerine bir araştırma: Yalova örneği [Doktora tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Aslantürk, Z. (2001). Sosyal Bilimciler İçin Araştırma Metod ve Teknikleri (5. bs). Çamlıca Yayınları.
- Atik, A. (2016). Ernest Harms ve Ronald Goldman'ın dini gelişim kuramları bağlamında dini içerikli çocuk kitapları [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].

- Aydar, A., & Tokur, B. (2019). Bağlanma teorisi ve 4-6 yaş arası çocuklarda tanrı algısı. *ULUM İslami İlimler Eğitim ve Araştırma Merkezi*, 2(1).
- Aydın, E. (2018). Tanrı algısı ve peygamber algısı ilişkisi: Diyanet İşleri Başkanlığı taşra teşkilatı görevlileri örneği [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi].
- Ayten, A. (2013). Din ve sağlık: Bireysel dindarlık, sağlık davranışları ve hayat memnuniyeti ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 13(3), 7-31.
- Ayten, A. (2017). *Psikoloji ve Din* (5. bs). İz Yayıncılık.
- Ayyıldız, E., & Akardaş, E. (2020). Aklımızdaki ‘çocuk’: erken çocukluk uzmanlarının çocuk algısı fenomenolojisi. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1).
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavramlar Analizleri*. Nobel Yayınları.
- Baglivio, M. T., & Wolff, K. T. (2021). Positive childhood experiences (PCE): Cumulative resiliency in the face of adverse childhood experiences. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 19(2), 139-162. <https://doi.org/10.1177/1541204020972487>
- Barrett, J. L. (2009). Do children experience God as adults do? İçinde P. McNamara (Ed.), *Religion in mind: Cognitive perspectives on religious belief, ritual, and experience* (ss. 173–190). Cambridge University Press.
- Baynal, F. (2024). Ernest Harms’ın Dinî gelişim teorisinin tanrı tasavvuru kuramları bağlamında incelenmesi. *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 61, 122-140.
- Bayraktutar, M. (2019). İmam hatip lisesi öğrencileri örnekleminde dinî başa çıkma ve Tanrı tasavvuru ilişkisi [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. ProQuest Dissertations & Theses Global.
- Bethell, C., Jones, J., Gombojav, N., Linkenbach, J., & Sege, R. (2019). Positive Childhood experiences and adult mental and relational health in a statewide sample: Associations across adverse childhood experiences levels. *JAMA Pediatrics*, 173(11).
- Beyazıt, U. (2015). Çocuk istismarı konusunda Türkiye’de yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal*.
- Bilge, F. Z. (2024). Tanrı algısı, dinî yönelim biçimleri ve psikolojik iyi oluş arasındaki ilişkiler: Lise ve üniversite örneklemi üzerinde karşılaştırma bir alan araştırması [Doktora tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi].
- Bilgin, O., İnce, M., Çolakoğlu, Ö. M., & Yeşilyurt, E. (2021). Yetişkinlerin Olumlu Çocukluk Yaşantılarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of World of Turks/Zeitschrift für die Welt der Türken*, 13(3).

- Booth, C., Standage, H., & Fox, E. (2015). Sensory-processing sensitivity moderates the association between childhood experiences and adult life satisfaction. *Personality and Individual Differences*, 87, 24-29. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.020>
- Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss* (2nd ed). Basic Books.
- Brown, M. J., Thacker, L. R., & Cohen, S. A. (2013). Association between adverse childhood experiences and diagnosis of cancer. *PloS one*, 8(6).
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü* (4. baskı). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Bulut, F. (2024). Beliren yetişkinlik döneminde, romantik ilişki doyumu, olumlu çocukluk yaşantıları, genel aidiyet düzeyi ve öz-şefkat arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi].
- Burger, J. M. (2006). *Kişilik*(1. bs). Kaknüs Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2021). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (31. bs). Pegem.
- Ceylan, U. E. (2018). Ölümlülük bilincinin dinî başa çıkma, Tanrı algısı, ölüm kaygısı ve psikolojik iyi olma ile ilişkisi [Doktora tezi, Ankara Üniversitesi].
- Chung, E. K., Mathew, L., Elo, I. T., Coyne, J. C., & Culhane, J. F. (2008). Depressive Symptoms in Disadvantaged Women Receiving Prenatal Care: The Influence of Adverse and Positive Childhood Experiences. *Ambulatory Pediatrics*, 8(2), 109-116. <https://doi.org/10.1016/j.ambp.2007.12.003>
- Correll, J., Mellinger, C., McClelland, G. H., & Judd, C. M. (2020). Avoid Cohen's 'Small', 'Medium', and 'Large' for Power Analysis. *Trends in Cognitive Sciences*, 24(3), 200-207. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2019.12.009>
- Counted, V. (2015). Understanding God images and God concepts: Towards a pastoral hermeneutics of the God attachment experience. *Verbum et Ecclesia*, 36(1), 1-7.
- Crandall, A., Miller, J. R., Cheung, A., Novilla, L. K., Glade, R., Novilla, M. L. B., Magnusson, B. M., Leavitt, B. L., Barnes, M. D., & Hanson, C. L. (2019). ACEs and counter-ACEs: How positive and negative childhood experiences influence adult health. *Child Abuse & Neglect*, 96, 104089. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2019.104089>
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma Deseni: Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları* (S. B. Demir, Ed.; E. Bukova Güzel, İ. Erdoğan, Y. Dede, & M. Bursal, Çev.; 3. bs). Eğiten Kitap Yayıncılık.
- Cunha, M., Xavier, A., Martinho, M. I., & Matos, M. (2014). Measuring positive emotional memories in adolescents: Psychometric properties and confirmatory factor analysis of the Early Memories of Warmth and Safeness Scale.

International Journal of Psychology and Psychological Therapy, 14(2), 245-259.

- Çavdar, Y. (2024). Tanrı tasavvuru, psikolojik iyi oluş ve benlik saygısı arasındaki ilişki üzerine nicel bir araştırma [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Çayır, C. (2014). Ergenlerin dini inanç, şüphe ve dini tutumları üzerine bir araştırma. *Bilimname*, 27(2), 59–88.
- Çelikkaleli, Ö., Balcı, F. A., Çapri, B., & Büte, M. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin istenmeyen öğrenci davranışlarının nedenleri üzerine görüşleri. *İlköğretim Online*, 8(3), 625-636.
- Çetin, Ö. (2011). İmgelem yetisi ve bazı dinî olgularla ilişkisi. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(1), 157–190.
- Çetin, Ö. (2018). Erich Fromm'da Tanrı Tasavvuru. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 18(3), 75-98.
- Çetin, Ö. (2019). Rollo May 'de Tanrı Tasavvuru ve Psikolojik Yansımaları. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18(35), 171-186. <https://doi.org/10.14395/hititilahiyat.479395>
- Danacı, M. Ö. (2024). Üniversite öğrencilerinin çocuk narsisizmi ile çocukluk dönemi mutluluk ve huzur anıları arasındaki ilişki. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12, 13-25.
- Demir, E. (2021). Olumlu çocukluk yaşantılarının romantik ilişkilerde çatışma çözme stillerine etkisi [Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi].
- Demirtaş, K. (2024). Yetişkinlerin olumlu çocukluk yaşantılarının merhamet ve saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisi [Yüksek lisans tezi, Topkapı Üniversitesi].
- Dezutter, J., Luyckx, K., Schaap-Jonker, H., Büssing, A., Corveleyn, J., & Hutsebaut, D. (2010). God image and happiness in chronic pain patients: The mediating role of disease interpretation. *Pain medicine*, 11(5), 765-773.
- Dınvar, P. E. (2011). Travma sonrası stres, dünyaya ilişkin varsayımlar ve Tanrı algısı arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Dickie, J. R., Ajega, L. V., Kobylak, J. R., & Nixon, K. M. (2006). Mother, Father, and Self: Sources of Young Adults' God Concepts. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 45(1), 57-71. <https://doi.org/10.1111/j.1468-5906.2006.00005.x>
- Dilmaç, B., & Çifci, A. (2019). 14-18 Yaş grubunda Tanrı Algısı İle psikolojik sağlamlık ilişkisinin incelenmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 14-28.

- Doğan, T., & Aydın, F. T. (2020). Olumlu çocukluk yaşantıları ölçeği'nin geliştirilmesi. *Hayef: journal of education (Online)*, 17(1), 1-19.
- Doğan, T., & Aydın, F. T. (2021). Mutlu çocuklar mutlu yetişkinler mi oluyor? *Journal of Humanity and Society (insan & toplum)*, 11(1), 69-96. <https://doi.org/10.12658/M0437>
- Doğan, T., & Aydın, F. T. (2020). Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği'nin Geliştirilmesi. *Hayef: Journal of Education*, 17(1), 1-19.
- Doğan, T., & Yavuz, K. (2020a). Yetişkinlerde psikolojik sağlamlık, olumlu çocukluk deneyimleri ve algılanan mutluluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 312-330. <https://doi.org/10.18863/pgy.750839>
- Doğan, T., & Yavuz, K. (2020b). Yetişkinlerde psikolojik sağlamlık, olumlu çocukluk deneyimleri ve algılanan mutluluk. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12, 312-330. <https://doi.org/10.18863/pgy.750839>
- Ebrahimi, E., & Firoozi, A. F. (2019). The impacts of parenting style and perceived childhood attachment on children's concept of god. *Iranian Journal of Psychiatry and Behavioral Sciences*, 13(1), 1-5.
- Elkind, D. (1970). The Origins of Religion in the Child. *Review of religious research*, 35-42.
- Erdoğan, E. (2014). Üniversite öğrencilerinde tanrı algısının (ta) dini yönelim biçimleri ile ilişkisi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(27), 167-185.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and Society*. W. W. Norton.
- Ertürk Yıldız, Ü. (2023). Olumlu çocukluk yaşantıları ile aleksitimi arasındaki ilişkide bireysel bütünlük duygusunun aracı rolü [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
- Faul, F., Erdfelder, E., Lang, A.-G., & Buchner, A. (2007). G*Power 3: A flexible statistical power analysis program for the social, behavioral, and biomedical sciences. *Behavior Research Methods*, 39(2), 175-191. <https://doi.org/10.3758/BF03193146>
- Freud, S. (1950). *Totem and Taboo*. New York: W. W. Norton and Company.
- Freud, S. (1961). *The Future of an Illusion*. New York: W. W. Norton and Company.
- Freud, S. (1967). *Moses and Monotheism*. Vintage Books.
- Freud, S. (1990). *Art and Literature*. Penguin Books.

- Gass, K., Jenkins, J., & Dunn, J. (2007). Are sibling relationships protective? A longitudinal study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 48(2), 167-175. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2006.01699.x>
- Gencer, N. (2019). Hemodiyaliz hastalarında dindarlık ve öznel iyi oluş [Doktora tezi, Hitit Üniversitesi].
- Goldman, R. (1964). *Religious Thinking from Childhood to Adolescence*. Seabury Press.
- Goleman, D. (1996). Emotional intelligence. Why it can matter more than IQ. *Learning*, 24(6), 49-50.
- Göregen, F., & Yıldız, M. (2021). Ergenlerde tanrı algısı, affetme eğilimi ve öfke ilişkisi üzerine bir araştırma. *Dinî Araştırmalar*, 24(61), 427-458.
- Granqvist, P., & Kirkpatrick, L. A. (2013). Religion, Spirituality, and Attachment. *American Psychological Association*. <https://psycnet.apa.org/record/2012-22251-007>
- Güler Aydın, Ö. (2023). A Systematic review of the studies on the God image in the sample of Türkiye. *Dinî Araştırmalar*, 26(65), 491-537. <https://doi.org/10.15745/da.1315063>
- Güler, Ö. (2007.). Tanrı'ya yönelik atıflar, benlik algısı ve günahkârlık duygusu (yetişkin örneklem) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Gümrükçüoğlu, S. (2017). Çocuğun Din eğitiminde ailenin rolü. *Kadın ve Demokrasi Derneği*, 3(1), 39-60. <https://doi.org/10.21798/kadem.2017130141>
- Günay Öge, R. (2024). Olumlu ve olumsuz çocukluk çağı yaşantılarının yetişkinlik dönemi kişilik psikopatolojisi düzeyi ile ilişkisinde kültürel eğilim özelliklerinin düzenleyici rolünün incelenmesi: Kültürlerarası bir çalışma [Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi].
- Güngördü, M. (2001). Allah'a atfedilen özellikler ile depresyon arasındaki ilişki üzerine bir çalışma [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]
- Hacıkeleşoğlu, H. (2020). Ebeveyn tutumları ve kişilik özelliklerinin Tanrı tasavvuru ile ilişkisi üzerine bir araştırma [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi].
- Hacıkeleşoğlu, H. (2023). Pozitif şemalar ile Tanrı Tasavvuru ve Dinî Başa çıkma arasındaki ilişki üzerine bir araştırma. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 22(1), Article 1. <https://doi.org/10.14395/hid.1248630>
- Haghighi, F. (2013). Correlation between religious coping and depression in cancer patients. *Psychiatria Danubina*, 25(3), 0-240.
- Harms, E. (1944). The Development of Religious Experience in Children. *American Journal of Sociology*, 50. <https://doi.org/10.1086/219518>

- Ergül Havan, M. (2022). Üniversite öğrencilerinde olumlu çocukluk yaşantıları ve psikolojik sağlık ilişkisinde bilinçli farkındalığın aracı rolü [Yüksek lisans tezi, İzmir Demokrasi Üniversitesi]
- Hayati Hökelekli. (2016). Din Psikolojisine Giriş (5. bs). Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Hayta, A. (2017a). Allah'a Bağlanmak, Bağlanma Kuramı Ve Tanrı Tasavvuru İlişkisi (1. bs). Onto yayıncılık.
- Hayta, A. (2017b). Bağlanma kuramı ve Tanrı tasavvuru ilişkisi üzerine bir araştırma [Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi].
- Holte, A., Barry, M. M., Bekkhus, M., Borge, A. I. H., Bowes, L., Casas, F., Friberg, O., Grinde, B., Headey, B., Jozefiak, T., Lekhal, R., Marks, N., Muffels, R., Nes, R. B., Røysamb, E., Thimm, J. C., Torgersen, S., Trommsdorff, G., Veenhoven, R., ... Zachrisson, H. D. (2014). Psychology of Child Well-Being. İçinde A. Ben-Arieh, F. Casas, I. Frønes, & J. E. Korbin (Ed.), Handbook of Child Well-Being: Theories, Methods and Policies in Global Perspective (ss. 555-631). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-90-481-9063-8_13
- Horasanlı, H. Ş. (2023). Pozitif psikoloji bağlamında travma sonrası büyümenin bilgelik algısı ve olumlu çocukluk yaşantısı ile ilişkisi [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi].
- Hökelekli, H. (2011). Din Psikolojisi (9.). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Hutsebaut, D., & Verhoeven, D. (1991). The adolescents' representation of God from age 12 to 18. *Journal of Empirical Theology*, 4(1), 59-72.
- James, W. (2017). Dinsel deneyimin çeşitleri (İ. H. Yılmaz, Çev.). Say Yayınları.
- Jolley J. C. (1983). Self-Regarding Attitudes and Conceptions of Deity: A Comparative Study. Annual Meeting of the Rocky Mountain Psychological Association, Snowbird, Ut.
- Kandır, A., & Alpan, Y. (2008). Okul öncesi dönemde sosyal-duygusal gelişime anne-baba davranışlarının etkisi. *Aile ve Toplum*, 4(14).
- Kane, D., Cheston, S. E., & Greer, J. (1993). Perceptions of God by Survivors of Childhood Sexual Abuse: An Exploratory Study in an Underresearched Area. *Journal of Psychology and Theology*, 21(3), 228-237. <https://doi.org/10.1177/009164719302100306>
- Karaca, F. (2007). Dinî Gelişim Teorileri. Dem Yayınları.
- Karaçelik, M. (2023). Yetişkin bireylerde benlik saygısının toplumsal cinsiyet rolleri, anne-baba tutumları ve Tanrı algısı ile olan ilişkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi].

- Karadoğan, U. C. (2019). "Çocuk ve Çocukluk" Kavramının Tarihsel Süreçte Değerlendirilmesi. 195-226.
- Kararımk, Ö. (2006). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 3(26), 129-142.
- Kararımk, Ö., & Siviş, R. (2008). Modernizmden postmodernizme geçiş ve pozitif psikoloji. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(30), 102-115.
- Karalı, R. B. (2024). Olumlu çocukluk yaşantıları ile hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi].
- Karasar, N. (2019). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler*. Nobel Yayıncılık.
- Karlık, Z. (2025). Manevi zekâ ve Tanrı tasavvurunun travma sonrası büyüme ve gelişme ile ilişkisi üzerine bir araştırma [Doktora tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi].
- Karlık, Z., & Kula, N. (2024). Manevi Zekâ Ve Tanrı Tasavvurlarının Travma Sonrası Büyüme İle İlişkisi Üzerine Bir Araştırma. *Amasya İlahiyat Dergisi*, 24, 368-406. <https://doi.org/10.18498/amailad.1526841>
- Kasen, S., Cohen, P., & Brook, J. S. (1998). Adolescent School Experiences and Dropout, Adolescent Pregnancy, and Young Adult Deviant Behavior. *Journal of Adolescent Research*, 13(1), 49-72. <https://doi.org/10.1177/0743554898131004>
- Kaya, Z. (2015). *Türk Toplumunda İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi*. Dem Yayınları.
- Keyser, M. D., & Collins, G. R. (1976). Parental Image and the Concept of God: An Evangelical Protestant—Catholic Comparison. *Journal of Psychology and Theology*, 4(1), 69-80. <https://doi.org/10.1177/009164717600400109>
- Kılıç, A. Z., Beyazova, A., Durmuş, G., & Soran, M. (2013). Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısı ve çocuk yetiştirmeye etkileri [Araştırma raporu]. Kırcaç, F. (2022). Çocukluk Çağı Travmaları ile Tanrı İmajı Arasındaki İlişkide Öz Şefkatin Aracı Rolü. *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 26(3), 1111-1126.
- Kirkpatrick, L. A. (1986). Empirical research on images of God: A methodological and conceptual critique. annual meeting of the Society for the Scientific Study of Religion, Washington, DC.
- Kirkpatrick, L. A. (1992). An Attachment-Theory Approach Psychology of Religion. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 2(1), 3-28. https://doi.org/10.1207/s15327582ijpr0201_2
- Kirkpatrick, L. A. (1995). Attachment Theory and Religious Experience. *İçinde Handbook of religious experience* (ss. 446-475). Religious Education Press.

- Kirkpatrick, L. A., & Shaver, P. R. (1990). Attachment Theory and Religion: Childhood Attachments, Religious Beliefs, and Conversion. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 29(3), 315. <https://doi.org/10.2307/1386461>
- Klein, M. (1987). *Selected Melanie Klein*. Hogarth Press.
- Klein, M. (2011). *Haset Ve Şükran* (O. Koçak & Y. Erten, Çev.). Metis Yayınları.
- Koç, F. (2024). Üniversite öğrencilerinde Tanrı tasavvuru ve erken dönem uyumsuz şemalar arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi].
- Kuşat, A. (2006). *Ergenlerde Allah Tasavvuru, Dindarlığın Sosyo-Psikolojisi*. Karahan Kitabevi Yayınları.
- Kutlu, H. (2014). Okul Öncesi Kurumuna Devam Eden 5 Yaş Grubu Çocukların Saldırganlık Eğilimleri Üzerinde Anne Baba Tutumu Etkisinin Psikanalitik Kuram Çerçevesinde İncelenmesi [M.Psych.]. <https://www.proquest.com/docview/3086284238/abstract/A118EBDEAFBF4ACFPQ/1>
- Manap, A. (2015). Çocukluk yaşantıları ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(41), 822–826.
- Mehmedoğlu, A. U. (2011). *Tanrıyı Tasavvur Etmek* (1. bs). Çamlıca Yayınları.
- Memiş, H. (2018). Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Ergenlerin Ergenlik Sorunlarıyla Başa Çıkma Düzeylerine Etkisi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Merz, E.-M., & Jak, S. (2013). The long reach of childhood. Childhood experiences influence close relationships and loneliness across life. *Advances in Life Course Research*, 18(3), 212-222. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2013.05.002>
- Nelson, M. O. (1971). The concept of God and feelings toward parents. *Journal of Individual Psychology*. <https://psycnet.apa.org/record/1971-30682-001>
- Nelson, M. O., & Jones, E. M. (1957). An Application of the Q-Technique to the Study of Religious Concepts. *Psychological Reports*, 3(3), 293-297. <https://doi.org/10.2466/pr0.1957.3.3.293>
- Noffke, J. L., & McFadden, S. H. (2001). Denominational and Age Comparisons of God Concepts. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(4), 747-756. <https://doi.org/10.1111/0021-8294.00089>
- Oge, R., Pehlivan, F., & Işıklı, S. (2020). Validity and reliability of the benevolent childhood experiences (BCEs) scale in Turkish. *Dusunen Adam-Journal Of Psychiatry And Neurological Sciences*, 33(2).

- Oktay, M. (2021). Üniversite gençliğinde tanrı tasavvurları ile kişilik özellikleri ilişkisi üzerine bir araştırma [Master's Thesis, Sakarya Üniversitesi].
- Oruç, C. (2010). Okul Öncesi Dönemde Dinî Duygunun Kökenleri Ve Gelişimi. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10(1).
- Oruç, C. (2013). Erken çocukluk dönemi dini gelişim teorileri bağlamında din eğitimi. *Journal of Turkish Studies*, 8(8), 971-987
- Öcal, M. (2004). Okulöncesi ve İlköğretim Çağı Çocuklarının Allah Tasavvurları Üzerine Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13(2).
- Öksüzöğlü, F. B. (2024). Sosyal kaygının yordayıcıları olarak olumlu çocukluk yaşantıları, kişilerarası tarz ve psikolojik sağlamlık [Yüksek lisans tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi].
- Örsel, S., Karadağ, H., Kahıloğulları, A. K., & Aktaş, E. A. (2011). Psikiyatri Hastalarında Çocukluk Çağı Travmalarının Sıklığı ve Psikopatoloji İle İlişkisi. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 12(2).
- Özbydar, B. (1970). Din ve Tanrı inancının gelişmesi üzerine bir araştırma. Baha Matbaası.
- Özcan, Y. (2024). Öğretmenlerin olumlu çocukluk çağı yaşantıları ve empatik yönelimleri arasındaki ilişkinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi].
- Papalia, D., Olds, S., & Feldman, R. (2008). *Human Development* (11th edition). McGraw-Hill Humanities/Social Sciences/Languages.
- Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. International Universities Press.
- Piaget, J. (2000). *Çocukta zihinsel gelişim* (H. Portakal, Çev.). Cem Yayınları.
- Potvin, R. H. (1977). Adolescent god images. *Review of Religious Research*, 43-53.
- Prout, T. A. (2009). Do Image of God and Attachment to God Moderate the Effects of Object Relations on Recovery Among Outpatients with Schizophrenia - Spectrum Disorders? ETD Collection for Fordham University, 1-154.
- Rafaeli, E., Berstein, D. P., & Young, J. E. (2013). *Şema Terapi- Ayırıcı Özellikler* (H. A. Karaosmanoğlu & N. Azizerli, Çev.). Psikonet Yayınları.
- Reinert, D. F., & Edwards, C. E. (2009). Attachment theory, childhood mistreatment, and religiosity. *Psychology of Religion and Spirituality*, 1(1), 25.
- Rizzuto, A.-M. (1979). *The Birth of the Living God: A Psychoanalytic Study*. University of Chicago Press.

- Roof, W. C., & Roof, J. L. (1984). Review of the polls: Images of God among Americans. *Journal for the scientific study of religion*, 23(2), 201-205.
- Ruchgy, W. J. (2004). The relationship of mental representations of God to levels of faith development [Unpublished doctoral dissertation, University of Detroit Mercy]
- Saint Clair, M. (1994). Human relationships and the experience of God: Object relations and religion. Paulist Press.
- Sami, S. (2024). Çocukluk yaraları ve Tanrı tasavvuru: İhmal ve istismarın İzleri (1. bs). Eski Yeni.
- Santrock, J. W. (2016). A Topical Approach to Lifespan Development (8th edition). McGraw Hill.
- Schore, A. N. (2001). The Effects of Early Relational Trauma on Right Brain Development, Affect Regulation, and Infant Mental Health. *Infant Mental Health Journal: Infancy and Early Childhood*, 22(1-2), 201-269.
- Sege, R. D., & Browne, C. H. (2017). Responding to ACEs with HOPE: Health outcomes from positive experiences. *Academic pediatrics*, 17(7), 79-85.
- Seyhan, B. Y. (2014). Üniversite Öğrencileri Örneğinde Dua Tutumu ve Tanrı Tasavvuru. *Dinbilimleri Journal*, 14(2), 175-204.
- Sezen, B. E. (2024). Algılanan Ebeveyn Tutumları, Narsisizm ve Tanrı Algısı Üzerine Bir Araştırma. [Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi].
- Sezer Abacı, İ. S. (2019). Ergenlerin öznel iyi oluşlarının aile ve kardeş ilişkileri açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi].
- Sezgin Selçuk, G. (2019). Tarama Yöntemi. İçinde H. Özmen & O. Karamustafaoğlu (Ed.), *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Skodol, A. E., Bender, D. S., Pagano, M. E., Shea, M. T., Yen, S., Sanislow, C. A., Grilo, C. M., Daversa, M. T., Stout, R. L., Zanarini, M. C., McGlashan, T. H., & Gunderson, J. G. (2007). Positive childhood experiences: Resilience and recovery from personality disorder in early adulthood. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 68(7), 1102-1108. <https://doi.org/10.4088/JCP.v68n0719>
- Smith, S. (2004). Exploring the Interaction of Trauma and Spirituality. *Traumatology*, 10(4), 231-243. <https://doi.org/10.1177/153476560401000403>
- Strunk, O. (1959). Perceived relationships between parental and deity concepts. *Journal of Psychological Studies*, 10(4), 222-226.
- Tarhan, N. (2016). 10 Adımda Pozitif Psikoloji. Timaş Yayınları.

- Taylor, E. (2001). Positive Psychology and Humanistic Psychology: A Reply to Seligman. *Journal of Humanistic Psychology*, 41(1), 13-29. <https://doi.org/10.1177/0022167801411003>
- Teicher, M. H., Samson, J. A., Anderson, C. M., & Ohashi, K. (2016). The effects of childhood maltreatment on brain structure, function and connectivity. *Nature reviews neuroscience*, 17(10), 652-666.
- Tekay Kara, R. (2022). Olumlu çocukluk çağı yaşantısı olan bireylerin duygusal zekaları ve duyguları yönetebilme becerileri arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi].
- Toraman, C. (2023). Okul öncesi öğretmenlerinin olumlu çocukluk yaşantıları ile öz-duyarlılıkları arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi].
- Tutlu, M. S. (2024). 6 Şubat depremlerini yaşamış 18–25 yaş üniversite öğrencilerinde olumlu çocukluk yaşantıları, yılmazlık ve acının dönüştürücü gücü arasındaki ilişki [Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi].
- Ueno, K. (2005). Sexual Orientation and Psychological Distress in Adolescence: Examining Interpersonal Stressors and Social Support Processes. *Social Psychology Quarterly*, 68(3), 258-277. <https://doi.org/10.1177/019027250506800305>
- Üstün, F. (2022). Olumlu çocukluk çağı yaşantılarının kariyer uyum yetenekleri ve yaşam doyumuyla ilişkisinin incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi].
- Vergote, A., & Fırat, E. (1978). Çocuklukta Din. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXII, 315-329.
- Vergote, A., Tamayo, A., Pasquali, L., Bonami, M., Pattyn, M.-R., & Custers, A. (1969). Concept of God and parental images. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 79-87.
- Walker, D. F., Reid, H. W., O'Neill, T., & Brown, L. (2009). Changes in personal religion/spirituality during and after childhood abuse: A review and synthesis. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 1(2), 130.
- Winnicott, D. W. (2013). *Oyun ve Gerçeklik* (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Yaman Akpınar, T. (2019). Çocukluk dönemi mutluluk anıları ile kendini toplama gücünün çeşitli değişkenler açısından incelenmesi [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi].
- Yaman, E., Danacı, M. Ö., & Eran, N. (2015). The effect of creativity drama on 4-5 aged of children's developmental qualities/Yaratıcı dramının 4-5 yaş çocuklarının gelişim özellikleri üzerindeki etkisi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 11(3), 875-893.

- Yapıcı, A. (2004). Allah ve Kutsal Kavramlarının Çağrıştırdıkları Anamlara Sosyo-Psikolojik Bir Bakış: Çukurova Üniversitesi Örneği. Değerler Eğitimi Dergisi, 2(7), 169-206.
- Yapıcı, A. (2016). MÜSLÜMAN TÜRK KÜLTÜRÜNDE İNANÇ GELİŞİMİ (Bir Model Denemesi). Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 83-113. <https://doi.org/10.21054/deuifd.282806>
- Yaray, N. (2023). Üniversite öğrencilerinin olumlu çocukluk yaşantıları ve bilişsel duygu düzenleme becerilerinin psikolojik iyi oluş üzerindeki yordayıcı etkisi [Yüksek lisans tezi, İbn Haldun Üniversitesi].
- Yavuz, K. (1983). Çocukta Dinî Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi. Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Yavuz, M. (2023). Ebeveynlerin Olumlu Çocukluk Yaşantıları ile Çocuk Yetiştirme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
- Yavuzer, H. (2021). Çocuk Psikolojisi (45. bs). Remzi Kitapevi.
- Yemenici, H. (2024). Kader öğretiminin Tanrı tasavvurunun şekillenmesindeki etkisi (Ortaokul 8. sınıf örneği) [Yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi].
- Yıldırım, İ. A., & Keleş, O. (2023). Erken çocukluk dönemi değerler eğitimi veren kurumlarda aile katılımının incelenmesi. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (ÇÜİFD), 23(2). <https://doi.org/10.30627/cuilah.1349579>
- Yıldız, M. (2007). Çocuklarda Tanrı Tasavvurunun Gelişimi (1. bs). İzmir İlahiyat Vakfı Yayınları.
- Yıldızeli, N., Ünal, N. N., & Bulut, M. B. (2024). ÇOCUKLUK yaşantıları ve saldırganlık: yetersizlik hissinin aracı rolü. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(46), 97-115.
- Yılmaz, H. (2019). Çocukluk dönemi mutluluk ve huzur anılarının bilişsel şemalar ve psikolojik semptomlarla ilişkisi. Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 3(2), 167-192.
- Yılmaz, H., & Ülker, M. (2018). Kadınlarda çocukluk dönemi mutluluk anıları ile ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(1), 47-57.
- Yılmazer, G. (2021). Ebeveynlerin olumlu çocukluk yaşantıları düzeylerinin, çocuklarının arkadaşlık ilişkilerine yansımaları [Yüksek lisans tezi, Çağ Üniversitesi].
- Yıldırım, E. D. (2023). Olumlu çocukluk yaşantıları ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkide psikolojik esnekliğin aracı rolü [Yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi].

EKLER

EK A

KATILIMCI BİLGİLENDİRME VE ONAM FORMU

Sizi “*Olumlu Çocukluk Yaşantılarının Tanrı Algısı Üzerine Etkisi: Bursa’da Yrtişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma*” Başlıklı Bir Araştırmaya Davet Ediyoruz. Bu Araştırmaya Katılıp Katılmama Kararını Vermeden Önce, Araştırmanın Neden Ve Nasıl Yapılacağını Bilmeniz Gerekmetedir. Bu Nedenle Bu Formun Okunup Anlaşılması Büyük Önem Taşımaktadır. Aşağıdaki Bilgileri Dikkatlice Okumak İçin Zaman Ayırınız. İsterseniz Bu Bilgileri Aileniz Ve/Veya Yakınlarınız İle Tartışınız. Eğer Anlayamadığınız Ve Sizin İçin Açık Olmayan Şeyler Varsa, Ya Da Daha Fazla Bilgi İsterseniz Bize Sorunuz.

Bu Çalışmaya Katılmak Tamamen **Gönüllülük** Esasına Dayanmaktadır. Çalışmaya Katılmama Hakkına Sahipsiniz. **Formda Yer Alan Onam Kısmını Olumlu İşaretlemeniz, Gönüllü Olarak Ve Rıza Göstererek Çalışmayı Katıldığınızı** Gösterecektir. Size Verilen **Formlardaki** Soruları Yanıtlarken Kimsenin Baskısı Veya Telkini Altında Olmayın. Bu Formlardan Elde Edilecek Bilgiler Tamamen Araştırma Amacı İle Kullanılacaktır.

Katılmak İstiyorum ( )   Katılmak İstemiyorum ( )

Sorumlu Araştırmacı Adı Soyadı : Süeda Akgün

İmza ve Tarih: 12.11.2024

EK B

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

ANKET FORMU	
<p>Bu anket formu “<i>Olumlu Çocukluk Yaşantılarının Tanrı Algısı Üzerine Etkisi: Bursa’da Yetişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma</i>” isimli yüksek lisans tez çalışması için hazırlanmıştır. Anket formu, olumlu çocukluk yaşantılarının Tanrı algısının oluşumundaki etkilerini Din Psikolojisi disiplinin perspektifinde araştırmayı amaçlamaktadır.</p> <p>Anket sorularına vereceğiniz cevaplar yalnızca çalışma için kullanılacak; hiçbir kurum/kuruluş ile paylaşılmayacak ve gizli tutulacaktır. Anket sorularının cevaplanmasında göstereceğiniz ilgi, samimiyet ve özen araştırma sonuçları için oldukça önemlidir.</p> <p>Anket formunu cevaplamadaki iş birliğiniz için teşekkür ederiz.</p>	
İbn Haldun Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	
<p>1) Yaşınız: 1) 18-29 yaş 2) 30-39 yaş 3) 40-49 yaş 4) 50-59 yaş 5) 60-69 yaş 6) 70 yaş ve üstü</p> <p>2) Cinsiyetiniz: 1) Kadın 2) Erkek</p> <p>3) Eğitim Durumunuz: 1) İlkokul 2) Ortaokul 3) Lise 4) Üniversite 5) Diğer..... (Yazarak Belirtiniz)</p> <p>4) Mesleğiniz: 1) İşçi 2) Memur 3) Esnaf 4) Zanaatkar 5) Serbest Meslek 6) Ev Hanımı 7) Emekli</p> <p>5) Çocukluk döneminizde ailenizin sosyo-ekonomik durumunu aşağıdakilerden hangisi tanımlar? 1) Alt seviye 2) Orta seviye 3) Yüksek seviye 4) Çok yüksek seviye</p> <p>6) Kardeş Sayısı: 1) Bir Kardeş 2) İki Kardeş 3) Üç Kardeş 4) Dört ve Daha Fazlası</p> <p>7) 12 yaşına kadar hangi kişi veya kişilerle büyüdünüz? 1) Her iki ebeveynimle 2) Sadece annemle 3) Sadece babamla 4) Büyükanne/büyükbabamla 5) Diğer: .....</p> <p>8) Din Eğitimi Nereden Aldınız? 1) Aile 2) Okul 3) Camii 4) Kuran Kursu 5) İmam-Hatip Lisesi 6) İlahiyat 7) Almadım</p>	

Şekil B.1. Kişisel Bilgi Formu

EK C

OLUMLU ÇOCUKLUK YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ

	Hiç katılmıyorum	Çoğunlukla katılmıyorum	Biraz katılıyorum	Çoğunlukla katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Çocukluğumda bir hata yaptığımda ailem affediciydi.	1	2	3	4	5
2. Çocukken birçok arkadaşım vardı.	1	2	3	4	5
3. Ailem bana önemli ve değerli bir kişi olduğumu hissettirirdi.	1	2	3	4	5
4. Çocukluğumda iyimser birisiydim.	1	2	3	4	5
5. Ailem bana içten bir ilgi gösterirdi.	1	2	3	4	5
6. Çocukluğuma ilişkin anılarım çoğunlukla olumludur.	1	2	3	4	5
7. Çocukluğumda isteklerimin çoğu yerine getirilirdi.	1	2	3	4	5
8. Çocukluğumda neşeli birisiydim.	1	2	3	4	5
9. Çocukluğum mutlu bir aile ortamında geçti.	1	2	3	4	5
10. Akranlarımla karşılaştığımda daha mutlu bir çocuktum.	1	2	3	4	5
11. Çocukluğumda ihtiyacım olduğunda bana destek veren insanlar vardı.	1	2	3	4	5
12. Eğlenceli bir çocukluk geçirdiğimi söyleyebilirim.	1	2	3	4	5
13. Çocukluğumda duygularımı rahatça ifade edebileceğim bir ortam vardı.	1	2	3	4	5
14. Okul yaşamımdan memnundum.	1	2	3	4	5
15. Çocukluğum sevgi dolu bir ortamda geçti.	1	2	3	4	5
16. Aynı çocukluğu bir kez daha yaşamak isterdim çünkü güzeldi.	1	2	3	4	5
17. Çocukluğumda ihtiyacım olan duygusal desteği aldığımı düşünüyorum.	1	2	3	4	5
18. Çocukluğumda yaşadığım olumlu durumlar, olumsuzlardan daha fazladır.	1	2	3	4	5
19. Çocukluğumda yeterince takdir edildiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5
20. Çocukken yeterince sevildiğimi düşünüyorum.	1	2	3	4	5
21. Pek çok açıdan şanslı bir çocuktum.	1	2	3	4	5
22. Çocukluğumda kendimi güvende hissedirdim.	1	2	3	4	5

Şekil C.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği

EK Ç

OLUMLU ÇOCUKLUK YAŞANTILARI ÖLÇEĞİ İZİNİ

yuruttugum çalışmamda, olumlu çocukluk yaşantılarının Tanrı algısına etkisini araştırmamda kullanmam için tarafınızdan izin talep ediyorum. Araştırmamda "Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği"ni kullanmak istiyorum.

Bu kapsamda, ölçeği araştırmamda kullanmam için tarafınızdan izin talep ediyorum.

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür eder, geri dönüşünüzü sabırsızlıkla beklediğimi belirtmek isterim.

Saygılarımla,

Süeda Akgün

 Tayfun Doğan 12 Kas
alıcı: ben ▾

 Türkçe diline çevir ✕

Merhaba,
Ölçeği web sitemden indirerek kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar dilerim.

Şekil Ç.1. Olumlu Çocukluk Yaşantıları Ölçeği İzni

EK D

TANRI ALGISI ÖLÇEĞİ

İ F A D E		Hiç	Kısmen	Biraz	Oldukça	Tamamen
1	O'nun bana karşı çok merhametli olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5
2	O'nu düşünmek bana sıkıntı veriyor.	1	2	3	4	5
3	O'nun beni bağışlayacağını zannetmiyorum.	1	2	3	4	5
4	O'nu düşündüğümde içimden gelen tek duygu: sevgi.	1	2	3	4	5
5	O'nun bana olan sevgisini hissedebiliyorum.	1	2	3	4	5
6	O'nun bana şefkatle davrandığını hissedebiliyorum.	1	2	3	4	5
7	O'nu düşündüğümde utanıyorum ve kendimi suçlu hissediyorum.	1	2	3	4	5
8	O'nun bana karşı çok acımasız olduğunu düşünüyorum.	1	2	3	4	5
9	O'nu düşünmek bana güven veriyor.	1	2	3	4	5
10	O aklıma geldiğinde O'ndan kaçıp uzaklaşmak istiyorum.	1	2	3	4	5
11	O'nu düşünmek beni mutlu ediyor ve içim sevinçle doluyor.	1	2	3	4	5
12	O, ne yaparsam yapayım kusurlarımı örtüyor.	1	2	3	4	5
13	O, her zaman güvenebileceğim tek kaynaktır.	1	2	3	4	5
14	O'nu düşününce kendim için kaygılanıyorum.	1	2	3	4	5
15	O, benim için korkutucudur.	1	2	3	4	5
16	Zor zamanlarımda, O'nun, yanımda olmadığını hissediyorum.	1	2	3	4	5
17	O, bütün insanları karşılık beklemeden sever.	1	2	3	4	5
18	O, yaptıklarım için beni cezalandırıyor.	1	2	3	4	5
19	O'nu düşünmekle huzur buluyorum.	1	2	3	4	5
20	O, bence gerçekten de çok bağışlayıcıdır.	1	2	3	4	5
21	O'nun bana yakın olduğunu sanmıyorum.	1	2	3	4	5
22	O'nun beni her durumda koruduğunu biliyorum.	1	2	3	4	5

Şekil D.1. Tanrı Algısı Ölçeği

EK E

TANRI ALGISI ÖLÇEĞİ İZİNİ

12:31

Üniversitemde Din Psikolojisi alanında yüksek lisans yapmaktayım. Danışmanlığımı Prof. Dr. Hasan Kaplan yürütmektedir. Din psikolojisi alanında yürüttüğüm çalışmamda, olumsuz çocukluk yaşantılarının Tanrı algısına etkisini araştırmayı planlıyorum. Araştırmamda "Tanrı Algısı Ölçeği"ni kullanmak istiyorum.

Bu kapsamda, ölçeği araştırmamda kullanmam için tarafınızdan izin talep ediyorum.

Değerli vaktinizi ayırdığınız için teşekkür eder, geri dönüşünüzü sabırsızlıkla beklediğimi belirtmek isterim.

Saygılarımla,

Süeda Akgün

Özlem GÜLER AYDIN 12 Kas

alıcı: ben v

Süeda Hanım merhaba,
Tanrı Algısı Ölçeğini çalışmanızda kullanabilirsiniz.
Basarılar dilerim.

Şekil E.1. Tanrı Algısı Ölçeği İzni

EK F

ETİK KURUL İZİNİ

Evrak Tarih ve Sayısı: 27.11.2024-49789

T.C.
İBN HALDUN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği
Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-71395021-050.04-49789
Konu : Etik Kurul Kararı - Süeda AKGÜN

27.11.2024

İLGİLİ MAKAMA

Kurulumuza başvuran Süeda AKGÜN'ün, "Olumlu Çocukluk Yaşantılarının Tanrı Algısı Üzerine Etkisi: Bursa'da Yetişkin Bireyler Üzerine Nicel Bir Araştırma" isimli projesi; amaç, araştırma türü, veri toplama araçları, süreç ve işlemler, veri analizleri dikkate alınmak suretiyle 15.11.2024 tarihinde değerlendirilerek 2024/09-03 karar numarası ile etik açıdan uygun bulunmaktadır.

Bilgilerini ve gereğini arz/rica ederim.

Prof. Dr. Alev ERKİLET
Başkan

ÖZGEÇMİŞ

Ad ve Soyad:

Süeda Akgün

İletişim Bilgileri:

E-posta (1):

E-posta (2):

Eğitim:

2016-2021 Bursa Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

2021-2024 İbn Haldun Üniversitesi, Din Bilimleri ABD, Din Psikolojisi (Yüksek Lisans)

İş Deneyimi

2023- devam ediyor MEB (öğretmen)

Yayınlar:

1. Karabük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

2-3 Mayıs 2025 2. Lisansüstü Öğrenci Sempozyumu: Din ve Maneviyat Psikolojisi

Özet Kitabı: Yetişkinlerde Tanrı Tasavvurunun Psiko-Sosyal Boyutu: Sosyo-Ekonomik Değişkenler Bağlamında Nicel Bir Araştır